

ΜΠΣ: Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Ευρωπαϊκές Σπουδές & Διπλωματία

Διπλωματική Εργασία

Θέμα: Πώς διαφέρει ο αντιευρωπαϊκός λόγος των κομμάτων της Αριστεράς από τον αντιευρωπαϊκό λόγο των κομμάτων της Άκρας Δεξιάς.

Εικόνα 1: <https://www.fairplanet.org/editors-pick/the-far-right-looks-to-take-over-europe-in-eu-elections/>

Επιβλέπων Καθηγητής: Ι. Κωνσταντινίδης

Τραγούδα Στέλλα

ΑΕΜ: 18010

Θεσσαλονίκη, 22.2.2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	8
1. Ιδεολογίες.....	8
1.1 Αριστερά-Δεξιά.....	10
1.1.1 Η οικογένεια της Δεξιάς.....	12
1.1.1.1 Οι Συντηρητικοί.....	12
1.1.1.2 Οι Φιλελεύθεροι.....	14
1.1.1.3 Οι Χριστιανοδημοκράτες.....	15
1.1.2 Η οικογένεια της Αριστεράς.....	16
1.1.2.1 Σοσιαλιστές/Σοσιαλδημοκράτες.....	18
1.1.2.2 Κομμουνιστές.....	19
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	23
2. Η Άκρα Δεξιά.....	23
2.1 Ο ορισμός της Άκρας Δεξιάς.....	26
2.1.1. Τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της Άκρας Δεξιάς.....	27
2.1.2 Κατηγοριοποίηση των ακροδεξιών κομμάτων.....	31
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ^η	32
3. Η Άκρα Αριστερά.....	32
3.1 Ο ορισμός της Άκρας Αριστεράς και τα είδη της.....	34
3.1.1 Οι Οικολόγοι.....	Error! Bookmark not defined.
3.2 Η αιτία δημιουργίας της Ακροαριστεράς.....	36
3.2.1 Από τον Ευρωκομμουνισμό στον αντιευρωπαϊκό λόγο.....	37
4. Ο Αντί- ευρωπαϊκός λόγος.....	38
4.1 Η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.....	40
4.2 Το «Δημοκρατικό Έλλειμμα».....	43
4.3 Ο Ευρώ-Σκεπτικισμός.....	45
4.4 Οι πολιτικές ομάδες στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.....	48
4.4.1 Ευρώ-ομάδες και Κανονισμός 1141/2014.....	50
4.5 Μεταναστευτική και οικονομική πολιτική στην ΕΕ.....	51

ΕΝΟΤΗΤΑ 5η	54
5.1 Μελέτες περίπτωσης για τα ακροδεξιά κόμματα.....	54
5.1.1 Γαλλία.....	57
5.1.2 Αυστρία	61
5.1.3 Ουγγαρία.....	64
5.1.4 Ολλανδία.....	67
5.1.5 Γερμανία	70
5.1.6 Ιταλία.....	74
5.2 Μελέτες περίπτωσης για τα κόμματα της Αριστεράς.....	77
5.2.1 Κύπρος.....	79
5.2.2 Ιρλανδία	82
5.2.3 Σουηδία.....	85
5.2.4 Λουξεμβούργο	88
5.2.5 Ισπανία.....	90
5.2.6 Γερμανία	94
ΕΝΟΤΗΤΑ 6 ^η	97
6.1 Μετά - Δημοκρατία.....	97
6.2 Ευρωπαϊκή διακυβέρνηση και αρχές	100
6.2.1 Ο εκδημοκρατισμός της ΕΕ.....	101
Συμπεράσματα.....	102
Βιβλιογραφία	109

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όταν γίνεται λόγος για την Άκρα Δεξιά και τη σημερινή Αριστερά στην Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής ΕΕ), θα μπορούσε κανείς απλουστευτικά να φανταστεί το ακόλουθο σχήμα: δύο παίκτες, με πολύ μεγάλο βάρος, να χοροπηδούν στα άκρα ενός μεγάλου τεντωμένου σχοινιού, τρεμάμενο πάνω από το ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Εναλλακτικά, μιλώντας με όρους των θετικών επιστημών πρόκειται για δύο ανεξάρτητες μεταβλητές, που επηρεάζουν ολόένα και περισσότερο τα τελευταία χρόνια μια τρίτη μεταβλητή, και συνεπώς εξαρτημένη, αυτή της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και Συνοχής. Σκοπός της διπλωματικής μου εργασίας είναι, ανασκοπώντας την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, να τεθεί το υπό εξέταση ερώτημα σε όλες του τις διαστάσεις, τόσο χώρο - χρονικά όσο και ιδεολογικό – πολιτικά σ' ένα καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων. Ο Jean Monnet είχε άλλοτε δηλώσει πως δεν θα μπορούσε να υπάρξει ειρήνη και ευημερία στην Ευρώπη εάν τα κράτη - μέλη βασίζονται αποκλειστικά στην εθνική τους κυριαρχία, προτείνοντας τη δημιουργία μιας κοινής αγοράς και οικονομικής πολιτικής. Βάσει αυτής της σκέψης και πεποίθησης οικοδομήθηκε η *sui generis* οντότητα της ΕΕ.

Μέσα από την παρούσα διπλωματική εργασία θα μελετηθεί το κατά πόσο οι φοβίες και οι ανησυχίες του παρελθόντος μπορούν να επαληθευτούν στο σήμερα, επιχειρώντας μια ανάλυση του πολιτικού αυτού φαινομένου. Ορισμένα από τα ερευνητικά ερωτήματα που θα μας απασχολήσουν, και που αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές και τους πυλώνες στη δόμηση της εργασίας μου, είναι τα ακόλουθα: Ποιες είναι οι ιδεολογίες που πρεσβεύουν οι δύο αυτοί ιδεολογικοί χώροι; Πότε, πώς και γιατί εμφανίστηκε το φαινόμενο του ευρώ - σκεπτικισμού στην ΕΕ; Ποιοι λόγοι συνέβαλαν στην ενδυνάμωση ή αποδυνάμωση του φαινομένου αυτού τα τελευταία χρόνια; Πώς οι δύο αυτοί εκ διαμέτρου αντίθετοι ιδεολογικοί χώροι, που συγκλίνουν στην αντιευρωπαϊκή τους θέση ως προς το επιχείρημα της μη δημοκρατικής λειτουργίας της ΕΕ, διαφέρουν ως προς την κύρια επιχειρηματολογία τους; Σε ποιες χώρες έχει εκδηλωθεί εντονότερα το φαινόμενο του αντιευρωπαϊκού λόγου και με ποια μορφή; Ποια η παρουσία των εν λόγω κομμάτων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μετά τις ευρωεκλογές του 2014; Σε ποια κοινωνικά στρώματα απευθύνονται; Πως καθρεφτίζονται οι φωνές αυτές στα εθνικά κοινοβούλια και ποια η εκλογική δύναμη των κομμάτων αυτών σήμερα;

Πρόκειται για μια σειρά από ερωτήματα, μέσα από τα οποία συνάγεται ότι το διακύβευμα του αντιευρωπαϊκού λόγου μπορεί να είναι η σταθερότητα του μέχρι τώρα εδραιωμένου συστήματος. Μια υπόθεση, που αποτελεί την τέταρτη μεταβλητή της ερευνητικής πρότασης, και που θα διερευνηθεί βάσει της δυναμικής των εν λόγω κομμάτων στο σήμερα μέσα από μελέτες περίπτωσης. Θα μελετηθεί δηλαδή, το κατά πόσο τα εδραιωμένα θεμέλια της φιλελεύθερης δημοκρατίας κλονίζονται ή δύνανται να κλονιστούν στο μέλλον από την εκδήλωση αυτού του είδους ρητορικής, που αποτελεί μονάδα πολιτικής ανάλυσης, σε μια περίοδο που το δημοκρατικό έλλειμμα στην ΕΕ κρούει τον κώδωνα του κινδύνου, ενώ η Ευρώπη δείχνει να ασθενεί. Η υπόθεση αυτή τέθηκε, λαμβάνοντας υπόψη το ιστορικό παρελθόν των ακροδεξιών και αριστερών κομμάτων, που στην απόλυτη έκφραση τους, τον ολοκληρωτισμό, εκ του αποτελέσματος αποδείχτηκαν καταστροφικά και ηττημένα. Ο εθνικοσοσιαλισμός και ο κομμουνισμός έλαμψαν στο παρελθόν σαν διάττοντες αστέρες. Ωστόσο, σήμερα φαίνεται πως αναγεννιούνται μέσα από τα αποκαΐδια τους, οδηγώντας σε μια νέα μορφή έκφρασης, το λαϊκισμό. Και οι δύο έχουν στη βάση στη ρητορική τους νέα οικονομικά και κοινωνικά φαινόμενα, όπως είναι η οικονομική – χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, η προσφυγική κρίση του 2015 και τα τρομοκρατικά χτυπήματα.

Σχετικά με τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε προς εξυπηρέτηση του επιστημονικού σκοπού, πραγματοποιήθηκε τόσο περιγραφική μελέτη όσο και ερμηνευτική. Ως προς το πρώτο σκέλος περιγράφονται τρεις διαφορετικές θεματικές / έννοιες (πολιτικές ιδεολογίες, ευρώ-σκεπτικισμός, δημοκρατία), ενώ ως προς το δεύτερο σκέλος θα δοθεί μία ερμηνεία στη συσχέτιση του αντιευρωπαϊκού λόγου με την έννοια της δημοκρατίας, μελετώντας τη δυναμική της σχέσης αυτής. Ως προς το είδος της λογικής ανάλυσης, η προσέγγιση που υιοθετήθηκε, είναι η «από πάνω προς τα κάτω» ανάλυση (top – down approach), δηλαδή η ματιά μας θα κατευθυνθεί κάθετα, από το ευρωπαϊκό επίπεδο προς στο εσωτερικό των κρατών – μελών της ΕΕ. Με δεδομένο την επιτυχία κάποιων ακροδεξιών και αριστερών κομμάτων στις ευρωεκλογές του 2014, θα μελετήσουμε την πορεία των κομμάτων αυτών στην εσωτερική πολιτική σκηνή μέσα από τις επιδόσεις τους στις εθνικές εκλογικές αναμετρήσεις, που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι και σήμερα.

Προκειμένου να αποκρυσταλλωθεί ο αντιευρωπαϊκός λόγος και των δύο πλευρών και να εντοπιστούν οι διαφορές τους, αναζητήθηκε αρχειοθετημένο υλικό, στο

οποίο αποκρυσταλλώνεται η αντιευρωπαϊκή ρητορική. Συγκεκριμένα, αναζητήθηκαν συνεντεύξεις των επικεφαλής των ακροδεξιών και αριστερών πολιτικών κόμματος στον ευρωπαϊκό τύπο, είτε σε ακουστική είτε σε έντυπη μορφή, καθώς και τα πολιτικά προγράμματα (μανιφέστα) των κομμάτων τους, στα οποία αποτυπώνεται ο αντιευρωπαϊκός τους λόγος. Έτσι, τα εμπειρικά δεδομένα είναι τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, δηλαδή στατιστικές έρευνες και συνεντεύξεις / άρθρα (πρωτογενείς πηγές) αντίστοιχα, που αφορούν τις χώρες στις οποίες αναπτύσσεται το συγκεκριμένο φαινόμενο και οι οποίες επιλέχθηκαν να μελετηθούν. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν δευτερογενείς πηγές, όπως άρθρα εφημερίδων και περιοδικών, προκειμένου να εντοπιστούν και να αξιολογηθούν επιπρόσθετες πληροφορίες και διαφορετικές οπτικές γωνίες του υπό εξέταση θέματος. Ακόμα, σημαντική ήταν η συμβολή των τριτογενών πηγών, όπως είναι τα λεξικά, διότι προσέφεραν την ερμηνεία τεχνικών όρων, η κατανόηση των οποίων κρίθηκε αναγκαία τόσο για τη διεκπεραίωση όσο και για την ομαλή ανάγνωση της εργασίας. Επιπρόσθετα, το περιεχόμενο της διπλωματικής μου εργασίας εμπλουτίζεται με φωτογραφικό υλικό προκειμένου να ζωντανέψει το κείμενο μέσα από τη δύναμη της εικόνας.

Όσον αφορά τη διάρθρωση της εργασίας είναι παραγωγική, καθώς δίνεται αρχικά το γενικότερο πλαίσιο αναφορικά με το θέμα και τις έννοιες που εμπεριέχει, και έπειτα γίνεται εστίαση στις επιμέρους ενότητες και υποενότητες. Έτσι, στην πρώτη ενότητα γίνεται αναφορά στο τι εστί ιδεολογία και πολιτικές ιδεολογίες, παρουσιάζοντας το φάσμα του πολιτικού γίνεσθαι Αριστερά - Δεξιά, καθώς και τα μέλη αυτών των δύο μεγάλων οικογενειών. Στις επόμενες δύο ενότητες παρουσιάζονται οι ακραίες εκφάνσεις αυτού του φάσματος, δηλαδή η Άκρα Δεξιά και η Άκρα Αριστερά, όπου αναλύονται τα χαρακτηριστικά της κάθε μίας πλευράς αντίστοιχα, και παρουσιάζεται το είδος των πολιτικών κομμάτων που τις αντιπροσωπεύουν. Στη συνέχεια, στην τέταρτη ενότητα γίνεται αναφορά στον αντιευρωπαϊκό λόγο, που αναπτύσσουν οι δύο πλευρές, στο ποιος είναι ο κύριος λόγος της εναντίωσης τους στην ΕΕ και ποια τα άλλα σημεία της επιχειρηματολογίας τους ενάντια στην ΕΕ, και στα οποία διαφέρουν. Προκειμένου να γίνει αντιληπτή αυτή η ρητορική, γίνεται αρχικά μία σύντομη ιστορική αναδρομή στην πορεία της ΕΕ, στην ιδέα στην οποία στηρίζεται και πρεσβεύει, καθώς και στα τρωτά σημεία, που αποτελούν την αχίλλειο πτέρνα της.

Έπειτα, η πέμπτη ενότητα εμπεριέχει μελέτες περίπτωσης τόσο για τα ακροδεξιά όσο και για τα σημερινά αριστερά κόμματα στην ΕΕ. Η επιλογή των

πολιτικών κόμματος, και συνεπώς των χωρών προέλευσης τους, έγινε βάσει της εκλογικής επιτυχίας που σημείωσαν στις ευρωεκλογές του 2014. Ολοκληρώνοντας τη διπλωματική μου εργασία, οδηγούμαστε στην έκτη και τελευταία ενότητα, όπου τίγεται το ζήτημα της δημοκρατία, το οποίο αποτελεί και το διακύβευμα του υπο εξέταση φαινομένου, όπως έχει τεθεί εξαρχής στην εν λόγω εργασία. Τέλος, στα συμπεράσματα θα δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή και θα διατυπωθούν κάποιες υποθέσεις / προσδοκίες για το μέλλον βάσει της συνολικής εικόνας της πορείας των κομμάτων αυτών στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό κάθε κράτους – μέλους, που εντοπίζεται τόσο στη βιβλιογραφία όσο και στα δεδομένα, που συλλέχθηκαν από τις μελέτες περίπτωσης. Ο συλλογισμός που θα αναπτυχθεί, θα βασιστεί στο εάν τα κόμματα αυτά παραμένουν το ίδιο δυνατά και μάχιμα στις χώρες τους, εάν η φωνή τους εξακολουθεί να αντιπροσωπεύει μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, και συνεπώς στο κατά πόσο σήμερα έχουν τη δυναμική να αποτελέσουν παράγοντα απειλητικό για τη φιλελεύθερη δημοκρατία της ΕΕ, που έχει αφήσει την «Κερκόπορτα» ανοιχτή στην αντιευρωπαϊκή ρητορική λόγω των πολιτικών που επιλέγει και των στόχων που θέτει, θρέφοντας έτσι το φαινόμενο του ευρώ - σκεπτικισμού.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η

1. Ιδεολογίες

Οι ιδεολογίες είναι μεν κατασκευάσματα του νου, αλλά έχουν πρακτικό προσανατολισμό. Επιθυμούν να επέμβουν στην καθημερινότητα, να τη διαμορφώσουν και να τη μεταμορφώσουν. Είναι μαχητικές, πρωτοποριακές, ανατρεπτικές. Η ιδεολογία επινοήθηκε από τον Antoine de Tracy το 1796 σε μια προσπάθεια αποσύνδεσης των ιδεών από οτιδήποτε μεταφυσικό και από οτιδήποτε ενείχε ψυχολογική συνδήλωση. Θεμελιώθηκε έτσι ως επιστημονικός κλάδος έχοντας ως αντικείμενο τη μελέτη των ιδεών με σαφή μεθοδολογικά εργαλεία. Στην περίοδο του Διαφωτισμού και τη γαλλική Επανάσταση, όποτε η εποχή της θεοκρατίας άρχισε να καταρρέει η έννοια απέκτησε πολιτική διάσταση.¹ Η ιδεολογία λοιπόν γίνεται το όπλο που καταστρέφει το Παλαιό Καθεστώς, την αμάθεια και το σκοταδισμό και προβάλλεται ως η τροφή για κριτική σκέψη και περισυλλογή απέναντι στα ψευδή είδωλα.² Η θέση αυτή άλλαξε από τους Marx και Engels, οι οποίοι άσκησαν κριτική στην ιδεολογία, προσθέτοντας μια ακόμα διάσταση, την οικονομική. Συγκεκριμένα, διαχώρισαν την ιδεολογία από την επιστήμη και υποστήριξαν πως αυτή αποτελεί το είδωλο, στο οποίο αντικατοπτρίζεται ο υλικός κόσμος, επαναφέροντας στο προσκήνιο τις κυριαρχικές σχέσεις της βάσης επί του εποικοδομήματος.³

Μια τρίτη διάσταση δόθηκε από τον Althusser, και είναι η θεσμική, σύμφωνα με την οποία η ιδεολογία θα πρέπει να αποτιμάται βάσει της αποτελεσματικότητας της, δηλαδή από το κατά πόσο διασφαλίζει ότι τα άτομα αναλαμβάνουν τους κοινωνικούς τους ρόλους που τους αντιστοιχούν, σύμφωνα με τις κοινωνικές δομές στις οποίες είναι ενταγμένα. Μέσα από την οπτική αυτή, η ιδεολογία συμβάλλει στην αναπαραγωγή της

¹ Kennedy, E. (1979). 'Ideology' from Destutt de Tracy to Marx. *Journal of the History of Ideas*, 40(3), pp. 354-359

² Ball, T., Farr, J. & Hanson, R. L. (1989). *Political Innovation and Conceptual Change*, Νέα Υόρκη: Cambridge University Press pp. 266-291.

³ Vincent, A. (2010). *Modern political ideologies* (3η εκδ.). Σγκαπούρη: Wiley-Blackwell, pp.100-105

καθεστηκυίας τάξης, χρησιμοποιώντας τη βία και τον καταναγκασμό.⁴ Σταδιακά, οι διανοητές οδηγήθηκαν στη διατύπωση της θέσης «Το Τέλος της Ιδεολογίας» στα μέσα της δεκαετίας του '50, δημιουργώντας έντονη διαμάχη για τη θεώρηση αυτή που διήρκησε μέχρι το 1970. Συγκεκριμένα, ο D.Bell υποστήριξε ότι οι ιδεολογικοί ανταγωνισμοί του παρελθόντος πλέον δεν υφίστανται, καθώς δεν αποτελούν πυξίδα δράσης και κινητοποίησης.

Η άποψη αυτή ενισχύθηκε από τον S.Lipset, ο οποίος μίλησε για την «απο-ιδεολογικοποίηση» και όχι για έλλειψη πολιτικών ανταγωνισμών.⁵ Λίγα χρόνια αργότερα ο F.Fukuyama με το έργο του «Το Τέλος της Ιστορίας», παρέφρασε τη θέση περί του τέλους της ιδεολογίας, μιλώντας ουσιαστικά για την επικράτηση μιας μόνο ιδεολογίας, σηματοδοτώντας την επικράτηση του καπιταλισμού και της φιλελεύθερης δημοκρατίας.⁶ Ωστόσο, η ίδια ιστορία απέδειξε ότι το τέλος δεν ήρθε και ότι οι ιδεολογίες εξακολουθούν να είναι παρούσες στην καθημερινότητα των ανθρώπων, διαμορφώνοντας και καθορίζοντας την σε μεγάλο βαθμό. Συμπερασματικά, οι ιδεολογίες απαρτίζονται από τα εξής χαρακτηριστικά: απευθύνονται σε μεγάλες ομάδες ανθρώπων και επιδιώκουν τη μέγιστη δυνατή διάδοση τους, αποτελούν συλλογικό αντικείμενο έκφρασης, συναρμολογούν τα συναισθήματα με τις ιδέες με στόχο την κινητοποίηση των μαζών, στηρίζοντας έτσι την επιχειρηματολογία τους λιγότερο στη λογική ακολουθία.⁷

Όσον αφορά τον τρόπο μελέτης των ιδεολογιών υπάρχουν από τη μια πλευρά οι ποσοτικές προσεγγίσεις, που είναι αρκετά δημοφιλείς στις ΗΠΑ και περιθωριακές στην Ευρώπη, και οι οποίες αξιοποιούν στατιστικές μελέτες και ποσοτικά δεδομένα τα οποία σχετίζονται με την πολιτική συμπεριφορά και συχνά αναλύονται με όρους πολιτικής ψυχολογίας, συσχετιζόμενα με την εκλογική συμπεριφορά.⁸ Πλέον η ιδεολογία γίνεται αντιληπτή και μελετάται με όρους ρητορικής, έχοντας ως μονάδα ανάλυσης το πολιτικό επίχειρημα. Οι ρητορικές πράξεις διαφέρουν από ιδεολογία σε ιδεολογία, αγγίζοντας

⁴ Leopold D, (2013). Marxism and ideology. From Marx to Althusser. Στο M. Freeden, L. Tower, & M. Stears, (Επιμ.), *The Oxford handbook of political ideologies* Oxford: Oxford University Press., pp. 31-32

⁵ Sainsbury, D. (1986). The end of ideology debate revisited. An appraisal of definitional and theoretical issues. *Scandinavian Political Studies*, pp. 116-117

⁶ Fukuyama, F. (1993). Το τέλος της ιστορίας και ο τελευταίος άνθρωπος, (Α. Φακατσέλης, Μτφρ.) Αθήνα: Α.Α.Λιβάνη

⁷ Freeden, M. (2004). Ideology, political theory and political philosophy. Στο G. Gaus, & C. Kukathas (Επιμ.), *Handbook of political theory* Λονδίνο: Sage, p.3-17

⁸ Maynard, J. (2013). Mapping the field of ideological analysis. *Journal of political ideologies*, pp. 309-312

και ακραίες εκδοχές, όπως οι απειλές και ο εκφοβισμός.⁹ Από την άλλη πλευρά οι εννοιολογικές προσεγγίσεις δίνουν έμφαση στη μελέτη των εννοιών, ανάγοντας τις ιδεολογίες σε συστήματα ιδεών και συγκεκριμένα σε κύριες, δευτερεύουσες και περιφερειακές έννοιες. Για παράδειγμα δεν υφίσταται φιλελευθερισμός δίχως την έννοια της ελευθερίας και της προόδου, και σοσιαλισμός δίχως την έννοια της συλλογικότητας. Έτσι, ο Terence Ball προτείνει να αντιμετωπίζουμε τις ιδεολογίες ως κατασκευές που αποτελούνται από κύριες και ουσιωδώς επίμαχες έννοιες, που δεν είναι απομονωμένες οι μεν από τις δε, αλλά ενυπάρχουν σε διαμάχες γύρω από την ιδεολογία¹⁰.

1.1 Αριστερά - Δεξιά

Αριστερά και Δεξιά είναι δύο λέξεις, που σηματοδοτούν δύο διαφορετικές κοσμοθεωρίες. Η χρήση του δίπολου Αριστεράς – Δεξιάς αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο γραμμικό σύστημα ταξινόμησης και τοποθέτησης των πολιτικών κομμάτων στο πολιτικό - ιδεολογικό φάσμα¹¹, που καταδεικνύει τον προσανατολισμό των κομμάτων αυτών στο πολιτικό σκηνικό, αλλά και αποτελεί μία περιληπτική περιγραφή των πολιτικών θέσεων τους, δίνοντας τα προσωνύμια δεξιός και αριστερός σε όσους φέρουν στην καθημερινή τους ζωή τις αντίστοιχες ιδεολογίες. Η παραπάνω διάκριση γεννήθηκε στα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης, στη πρώτη συνεδρίαση των τάξεων, όπου οι διάφορες κοινωνικές ομάδες έλαβαν θέσεις διπλά στο βασιλιά. Όλοι όσοι βρίσκονταν εκ δεξιών του βασιλιά ήταν οι αριστοκράτες και οι υποστηρικτές της μοναρχίας και όσοι εξ ευωνύμων ήταν οι ριζοσπάστες και οι επαναστατικοί. Σήμερα η διάκριση αυτή έχει χάσει τη δύναμη της. Άλλωστε τα ιδεολογικά περιγράμματα είναι σπάνια συνυφασμένα με την ακρίβεια.¹² Για το λόγο αυτόν, η όποια ταξινόμηση γίνεται βάσει της μεθόδου των «Κομματικών Οικογενειών», που θα παρουσιαστούν στη συνέχεια.

Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των δύο μεγάλων αυτών οικογενειών, συνοπτικά θα αναφερθούν σε αυτήν την παράγραφο τα βασικά σημεία που διαχωρίζουν

⁹ Finlayson, G. (2012) Rhetoric and the political theory of ideologies. *Political Studies*, p. 759

¹⁰ Ball, T., & Dagger, R. (2011). Πολιτικές ιδεολογίες και το δημοκρατικό ιδεώδες. (Α. Στεργίου, Επιμ., & Μ. Χειλά, Μτφρ.) Αθήνα: Τουρική, pp. 391-393

¹¹ Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. (Ν. Μαραντζίδης, Επιμ., & Χ. Κουτλής, Μτφρ.) Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο p.54

¹² Διαμαντόπουλος, Θ. (1993). Το κομματικό φαινόμενο: μορφές, συστήματα και οικογένειες κομμάτων, Αθήνα: Παπαζήση p.347

τους μεν από τους δε, ώστε να δοθεί μια μικρή γεύση σχετικά με την υπόστασή τους. Έτσι, θεσμοί όπως ο στρατός, η αστυνομία, η εκκλησία, η δικαιοσύνη, το κράτος αποτελούν για τους Δεξιούς τις λέξεις κλειδιά που τους περιγράφουν εν συνόλω. Κάθε νεωτερισμός που μπορεί να απειλήσει και να υπονομεύσει την κοινωνική συνοχή δύσκολα γίνεται αποδεκτός, γι' αυτό χαρακτηρίζονται ως Συντηρητικοί υπό την έννοια ότι επιθυμούν τη διατήρηση των εθνικών παραδόσεων, των ηθών και των εθίμων. Αντίθετα, λέξεις που δηλώνουν εναντίωση στην ιδιωτικοποίηση, το κεφάλαιο, τις πολυεθνικές αντιπροσωπεύουν τους Αριστερούς, οι οποίοι ασπάζονται την πεποίθηση ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και ότι δικαιούνται προστασίας από το κράτος και την κοινωνία ανεξαρτήτως αν ανήκουν στο ίδιο έθνος. Ο ριζοσπαστισμός είναι η έννοια που όρθωνε η Αριστερά έναντι της Δεξιάς.

Στην προσπάθεια αυτή προσδιορισμού των ιδεολογικών αυτών χώρων έχουν δοθεί διάφοροι ορισμοί με τους πιο γνωστούς να ερμηνεύουν το δίπολο βάσει των διακρίσεων «Δυνατοί - Αδύναμοι» και «Ελευθερία - Ισότητα». Οι Δεξιοί τάσσονται με μεγαλύτερη έμφαση υπέρ των πρώτων και στις δύο θεωρίες αντίστοιχα, παραφράζοντας το ρητό του Marx «σε καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του» σε «στον καθένα ανάλογα με τις ικανότητες του». Συνεπώς, μία βασική ιδεολογική διαφορά είναι ότι η κατανομή του πλούτου ερμηνεύεται διαφορετικά από τις δύο πλευρές.¹³ Αν και δεν είναι απόλυτα τεκμηριωμένο κατά πόσο υπάρχει πολιτικό νόημα στη διάκριση μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς, μεταξύ προοδευτικών και συντηρητικών δυνάμεων δηλαδή, για τον αυτοπροσδιορισμό των ατόμων στην πολιτική, ωστόσο είναι γεγονός ότι υπάρχουν άμεσες, ορατές συνέπειες σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και ιδεολογικό επίπεδο βάσει αυτής της κατηγοριοποίησης.

Η ιστορία έχει δείξει ότι αρκετές φορές έγιναν προσπάθειες από τις δύο πλευρές να συγκλίνουν προς μια κοινή κατεύθυνση προκειμένου να βρουν ένα νέο δρόμο, όπου θα ισορροπήσουν και εν τέλει θα επιβιώσουν. Οι προσπάθειες αυτές σε μεγάλο βαθμό ήταν και είναι απόρροια της αστάθειας της εκλογικής συμπεριφοράς των πολιτών, που δηλώνουν πολιτικά «κουρασμένοι» εδώ και δύο δεκαετίες, σύμφωνα με σχετική έρευνα που διενεργήθηκε εκείνη την εποχή. Η κόπωση αυτή εκδηλώνεται μέσω της αποχής στις εκλογές τόσο σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, εκφράζοντας δυσαρέσκεια απέναντι στους ευρωπαϊκούς θεσμούς και

¹³ Bobbio N. (2013) Δεξιά και Αριστερά: σημασία και αιτία μια πολιτικής διάκρισης, εκδ. Πολιτεία

απειλώντας κατ' επέκταση το ευρωπαϊκό εγχείρημα.¹⁴ Η εκλογική αυτή συμπεριφορά μπορεί να προσδιοριστεί τόσο με το μοντέλο της θεματικής ψήφου (issue voting) όσο και με το μοντέλο της κομματικής ταύτισης, που λειτουργούν αντιστρόφως ανάλογα.¹⁵

1.1.1 Η οικογένεια της Δεξιάς

Ξεκινώντας από την οικογένεια της Δεξιάς συναντά κανείς ένα φάσμα μπλε χρώματος με διαφορετικές αποχρώσεις. Η ένταση τους σταδιακά διαφέρει ανάλογα με τις ιδεολογικές διαφορές και τα πιστεύω αυτών που τις απαρτίζουν. Έτσι, τα μέρη που συναπαρτίζουν την ομπρέλα της Δεξιάς είναι οι Συντηρητικοί, οι Φιλελεύθεροι και οι Χριστιανοδημοκράτες, με τους τελευταίους να έπονται χρονικά. Τόσο οι Φιλελεύθεροι όσο και οι Συντηρητικοί εμφανίστηκαν τον 19^ο αι., με τους μεν πρώτους να εκφράζουν τα συμφέροντα όσων ασχολούνταν με τη βιομηχανία ή με επαγγέλματα που απαιτούσαν πανεπιστημιακή μόρφωση, και τους δε Συντηρητικούς να εκπροσωπούν τη μερίδα των γαιοκτημόνων. Συνεπώς, η διάκριση αυτή έγινε βάσει της διαιρετικής τομής βιομηχανία - γη. Εν συνεχεία τον 20^ο αι. έκαναν την εμφάνιση τους οι Χριστιανοδημοκράτες ως πολέμιοι της εκκοσμίκευσης και της νεωτερικότητας. Συνεπώς, η κατηγορία αυτή προέκυψε βάσει της διαιρετικής τομής κράτος- εκκλησία.¹⁶ Στις επόμενες υποενότητες θα δοθούν με μεγαλύτερη ενδελέχεια τα χαρακτηριστικά των ιδεολογικών αυτών υπό-χώρων της Δεξιάς, καθώς και η σημερινή τους μορφή στην ΕΕ.

1.1.1.1 Οι Συντηρητικοί

Τα συντηρητικά κόμματα είναι αυτά που δέχτηκαν τις μεγαλύτερες μεταβολές στην ιδεολογία τους συν τω χρόνω και υπήρξαν το αποκύημα της κοινωνικής εξέλιξης και δυναμικής της εποχής, όποτε κυριαρχούσε η διαιρετική τομή γη έναντι βιομηχανίας, χαρακτηρίζοντας τον 20ο αι. «Συντηρητικό». Σταδιακά συγκροτήθηκαν σε οργανωμένες ομάδες, ερχόμενα αντιμέτωπα με δύο σοβαρές εκλογικές προκλήσεις: την

¹⁴ Oppenhuis, E. (1995). Voting Behavior in Europe: A Comparative Analysis of Electoral Participation and party choice, Het Spinhuis Amsterdam , p.20-25

¹⁵ Mayer. N. (2005). Εκλογική συμπεριφορά: Ιστορικές διαδρομές και μοντέλα ανάλυσης, Εκδόσεις Σαββάλας

¹⁶ Bale, T. (2011) Πολιτική στις χώρες της Ευρώπης: Πολυεπίπεδη Διακυβέρνηση και αλληλεπιδράσεις, Αθήνα: Κριτική

επέκταση του δικαιώματος της ψήφου σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού και την αυξημένη δημοτικότητα του κράτους πρόνοιας. Όσον αφορά την πρώτη πρόκληση, αυτή σχετιζόταν με τον κίνδυνο απώλειας εκλογικής δύναμης, γεγονός που έστρεψε τα συντηρητικά κόμματα προς τον εθνοκεντρισμό και το μοραλισμό προκειμένου να κερδίσουν τμήματα της εργατικής τάξης και της θρησκευόμενης αστικής, όπως συνέβη με τους Βρετανούς Συντηρητικούς. Η δεύτερη πρόκληση του κράτους πρόνοιας είχε ως αποτέλεσμα η εναντίωση τους προς την κρατική παρέμβαση να περιοριστεί, αποδεχόμενα έτσι τη συνετή διαχείριση των δημοσίων δαπανών. Ως προς τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά, αυτά διαφέρουν ανάλογα με το εάν κανείς κατατάσσεται στον παραδοσιακό συντηρητισμό ή στο σύγχρονο. Στην πρώτη κατηγορία του παραδοσιακού συντηρητισμού ανήκουν όσοι αντιστέκονται στον καπιταλισμό και τον ατομικισμό, όσοι υποστηρίζουν τη μοναρχία, όσοι πιστεύουν στην αξία της κοινότητας ως ομάδα φυσικής ένταξης του ατόμου και είναι επιφυλακτικοί έναντι των δημοκρατικών θεσμών, καθώς και όσοι αποδέχονται τη θεία πρόνοια ως κατευθυντήρια δύναμη των κοινωνικών εξελίξεων.¹⁷

Στο σύγχρονο συντηρητισμό εντάσσονται όσοι σέβονται την ατομική ιδιοκτησία και τα ατομικά κίνητρα οικονομικής δράσης. Συμπεριλαμβάνονται επίσης, αυτοί που αποδίδουν προτεραιότητα στην αύξηση της παραγωγής έναντι της αναδιανομής του κοινωνικού προϊόντος, που χρησιμοποιούν τεχνικές μείωσης των δημοσίων δαπανών ή της ενίσχυσης της ανεργίας προκειμένου να αντιμετωπίσουν τον πληθωρισμό και αυτοί που δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην τήρηση της τάξης και την προάσπιση των εθνικών αξιών, χωρίς ωστόσο ο εθνικισμός να αντιμάχεται τα ευρωπαϊκά ιδεώδη. Προγραμματικά προβάλλουν έναν πολυσυλλεκτικό πολιτικό λόγο που προσπαθεί να εναρμονίσει βλέψεις και συμφέροντα του ευρύτερου δυνατού κοινωνικού φάσματος, βρίσκοντας έτσι εκλογική απήχηση κυρίως στα μεσαία και ανώτερα εισοδηματικά στρώματα και λιγότερο στο μη συνδικαλισμένο εργατικό πληθυσμό. Εν συνόλω πρόκειται για την υιοθέτηση μιας μετριοπαθούς στάσης και διαχείρισης της εξουσίας από τους μεν και τους δε, χωρίς ακραίες επιλογές και ρήξεις με κύριο γνώρισμα την υποχώρηση της ελιτίστικης συγκρότησης της κοινωνίας και τη δόμηση της βάσει αξιοκρατικών κριτηρίων, κινούμενοι πάντα γύρω από τον άξονα της

¹⁷ <https://www.britannica.com/topic/conservatism/General-characteristics>

ιδιωτικής σφαίρας και με κατεύθυνση το διάνυσμα της ανισότητας των ικανοτήτων και της ισότητας των ευκαιριών.¹⁸

1.1.1.2 Οι Φιλελεύθεροι

Την οικογένεια της Δεξιάς ήρθε να συμπληρώσει εκείνη η μερίδα του πληθυσμού, που διαφοροποιήθηκε από τους Συντηρητικούς, υιοθετώντας τις ριζοσπαστικές ιδέες και πραγματείες του John Locke περί λαϊκής κυριαρχίας δια αντιπροσώπων, θρησκευτικής ανεκτικότητας και ισότητας απέναντι στο νόμο. Ο κλασικός φιλελευθερισμός με βασικά του χαρακτηριστικά την προτίμηση της κυβέρνησης έναντι του θρόνου και την αποστασιοποίηση από το σκληρό πυρήνα της Εκκλησίας, ενέπνευσε και οδήγησε σε επαναστάσεις, αφήνοντας σπουδαία παρακαταθήκη τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη , η οποία αποτέλεσε το θεμέλιο λίθο της συνταγματικής αρχής του κράτους δικαίου.¹⁹ Ως προς την κοινωνική απήχηση των Φιλελευθέρων σε σχέση με του Συντηρητικούς διεύρυναν το ακροατήριό τους με τη συμπερίληψη μορφωμένων στρωμάτων επαγγελματιών και μισθωτών, όπως συνέβη σε χώρες όπως η Γερμανία, η Βρετανία, η Σουηδία και η Δανία. Γενικά, η ιδιαιτερότητα της ιδεολογίας των φιλελευθέρων κομμάτων έγκειται στο γεγονός ότι υποστηρίζουν μια άτομο-κεντρική θεώρηση της κοινωνικής συμβίωσης, απαλλαγμένη από όποια πουριτανική ηθική, κατανοώντας τις ταξικές αντιθέσεις και τις λαϊκές κινητοποιήσεις που αυτές συνεπάγονται.²⁰

Η σημερινή ταυτότητα του φιλελευθερισμού, όπως αυτός προσδιορίζεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ερείδεται σε δύο οικογένειες φιλελευθέρων κομμάτων: στα

¹⁸ Green, E.H.H. (2002). Ideologies of Conservatism: conservative political ideas, Oxford University Press, New York , p.240-255

¹⁹ Sturji, A. H. (1994). The Rise, Decline, and Reemergence of Classical Liberalism ,The Locke Smith Institute

²⁰ Heywood, A. (2003). Political Ideologies: An Introduction. New York, NY: Palgrave Macmillan, p.29

κόμματα που αντιπροσωπεύουν το νέο-φιλελευθερισμό²¹ και σε εκείνα που εκπροσωπούν τον κοινωνικό φιλελευθερισμό. Στην πρώτη περίπτωση, η ιδεολογία είναι ταυτισμένη κυρίως με τον τομέα της οικονομίας και το «Αόρατο Χέρι», μιας και δίνει ιδιαίτερη αξία στη δύναμη της ελεύθερης αγοράς και την αποτελεσματικότητα έναντι του «Λεβιάθαν» και της κεϋνσιανής πολιτικής. Επίσης δίνει έμφαση στην υιοθέτηση σκληρότερων πρακτικών σε θέματα μεταναστευτικής πολιτικής και πολιτικών ελευθεριών (π.χ. Δανοί Φιλελεύθεροι, Γερμανοί Ελεύθεροι Δημοκράτες, Ολλανδοί Φιλελεύθεροι), ενώ στη δεύτερη περίπτωση υπάρχει πίστη στην αναγκαιότητα της κρατικής παρέμβασης και της ενίσχυσης του κράτους πρόνοιας με σκοπό την αξιοποίηση και την προστασία των ατομικών και των πολιτικών ελευθεριών και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων (π.χ. Βρετανοί Φιλελεύθεροι Δημοκράτες, Δανοί Ριζοσπάστες Φιλελεύθεροι, Ολλανδοί D66).²² Εν γένει υποστηρίζεται ότι υπάρχει μεγάλη ομοιότητα ανάμεσα στα σύγχρονα συντηρητικά και φιλελεύθερα ευρωπαϊκά κόμματα, η οποία είναι μεγαλύτερη σε σχέση με την τρίτη ομάδα που ακολουθεί.

1.1.1.3 Οι Χριστιανοδημοκράτες

Το τρίτο μέλος της οικογένειας της Δεξιάς είναι οι Χριστιανοδημοκράτες που όπως υποδηλώνει και το όνομα τους σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με το θεσμό της Εκκλησίας, που αποτέλεσε το ιδεολογικό τους λάβαρο και την αιτία να προκύψει μια νέα διαιρετική τομή. Διαχωρίζονται σε Καθολικά φίλο-εκκλησιαστικά κόμματα, των οποίων οι πτέρυγες έχουν μεγάλη ιδεολογική απόσταση και σε θρησκευτικού προσανατολισμού κόμματα διαμαρτυρομένων (Προτεστάντες), τα οποία έχουν συνήθως πιο ξεκάθαρο δεξιό ιδεολογικό στίγμα. Βασικά χαρακτηριστικά αυτών συνιστούν η απόρριψη του άκρατου οικονομικού φιλελευθερισμού και η αποδοχή των κρατικών παρεμβάσεων φιλολαϊκού χαρακτήρα. Όσον αφορά τη στάση των Χριστιανοδημοκρατών απέναντι στην υπερβολικά ανεκτική και σύγχρονη κοινωνία χαρακτηρίζεται από μια ηθική αντίσταση. Επίσης, ένα ακόμα χαρακτηριστικό είναι ότι αποδίδουν προτεραιότητα στην έννοια της κοινωνικής αρμονίας έναντι του άτομο -

²¹ <https://www.britannica.com/topic/neoliberalism>

²² <https://www.britannica.com/topic/social-democracy>

κεντρικού φιλελευθερισμού, στοιχείο που συμβάλλει στη συντεχνιακή λογική αντιμετώπιση των οικονομικών σχέσεων.²³

Η κοινωνική απήχηση των Χριστιανοδημοκρατών ήταν ευρεία με δυσανάλογη εκπροσώπηση του αγροτικού κόσμου, αλλά και με σημαντική διείσδυση στον εργατικό κόσμο και ιδίως σε συνδικαλιστικά ενεργά και ταξικά συνειδητοποιημένα τμήματα του εργατικού κόσμου. Όσον αφορά την εκλογική τους πορεία και απήχηση, αυτή διευρύνθηκε στην ηπειρωτική Ευρώπη (Αυστρία, Γερμανία, Ολλανδία, Βέλγιο) από τη δεκαετία του 1950, όποτε άρχισαν να αμβλύνουν τη θρησκευτική ρητορική και τον προγραμματικό τους λόγο, γεγονός που συνέβαλε στη μετατροπή τους σε πραγματιστικά κόμματα (catch-all parties). Η απήχηση τους παρέμεινε περιορισμένη, αλλά σταθερή στη Σκανδιναβία (Νορβηγία, Σουηδία, Δανία), όπου συνεχίζουν να απευθύνονται στα θρησκευόμενα στρώματα.²⁴ Πρόκειται δηλαδή για κόμματα ταξικά, πολυφωνικά, μη εύκολα να εντοπιστούν στο ιδεολογικό-πολιτικό φάσμα Αριστερά – Δεξιά. Είναι κόμματα που αναζητούν μια τρίτη λύση ανάμεσα στον μαρξισμό και τον υλιστικό φιλελευθερισμό με γνώμονα και βασικό καθοδηγητή την κοινωνική αλληλεγγύη.²⁵

1.1.2 Η οικογένεια της Αριστεράς

Σε μια προσπάθεια να προσδιορίσουμε την οικογένεια της Αριστεράς και να ονομάσουμε τα μέλη της, θα λέγαμε ότι αυτή περιλαμβάνει αρκετά τέκνα με πρωτότοκο τον Σοσιαλισμό. Σταδιακά ακολούθησαν ο Κομμουνισμός, ο Αναρχισμός, η Σοσιαλδημοκρατία, καθένα με τη δική του μοναδική προσωπικότητα, ενώ τελευταίοι απόγονοι ήταν τα κινήματα του Φεμινισμού και της Οικολογίας. Οι λέξεις Δημοκρατία, Ελευθερία, Ισότητα και Αδελφότητα αποτελούν τις λέξεις κλειδιά με τις οποίες ξεκίνησε το ταξίδι του Σοσιαλισμού στο Παρίσι. Επιχειρώντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή οδηγούμαστε στην επανάσταση του Φεβρουαρίου του 1848, που ήταν το

²³ Gottfried, P. (2007) The rise and fall of Christian democracy in Europe, *Orbis*, Vol.51, Issue 4, pp. 711-723

²⁴ <https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/christian-democracy>.

Warner, Carolyn M. (2000). *Confessions of an Interest Group. The Catholic Church and Political Parties in Europe*. Princeton, N.J. An analysis of the political strategies of the Catholic Church and its connection with Christian Democracy.

Van Hecke, Steven, and Emmanuel Gerard, eds. (2004). *Christian Democratic Parties in Europe since the End of the Cold War*. Leuven, Belgium, A collection of essays on the evolution of Christian Democracy at the end of the twentieth century.

²⁵ Διαμαντόπουλος, Θ. (1993). Το κομματικό φαινόμενο: Μορφές, συστήματα και οικογένειες κομμάτων, Αθήνα Παπαζήσης, p.65

αποτέλεσμα της σύγκρουσης ανάμεσα στην αστική τάξη και το προλεταριάτο, καθρεφτίζοντας έτσι την αντιπαλότητα που άρχισε να αναπτύσσεται ανάμεσα στο κεφαλαίο και την εργασία.

Η «άνοιξη των λαών» ξεκίνησε σε ευρωπαϊκό έδαφος ως ιδεολογία και μετουσιώθηκε στο πρώτο σοσιαλιστικό κράτος προς ανατολές λίγα χρόνια αργότερα. Ο σοσιαλισμός στα πρώτα χρόνια της δημιουργίας του έθεσε ως βάση της ιδεολογίας του την κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας και την αντικατάσταση του από μια συλλογική, συνεταιριστική διαχείριση προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, όπου όλοι θα προσφέρουν ανάλογα με τις δυνατότητες τους και θα αμείβονται ανάλογα με τις ανάγκες τους, ως ένα μεταβατικό στάδιο προς τον κομμουνισμό. Στο σημείο αυτό έγκειται και η διαφορά του σοσιαλισμού από τη σοσιαλδημοκρατία, μιας και η δεύτερη δεν απορρίπτει το κεφάλαιο. Η σπίθα έγινε φλόγα με τη συμβολή των K.Marx και F.Engels, που σαν τον «Προμηθέα» επιθυμούσαν να σπάσουν τα δεσμά της καταπίεσης και του σκοταδισμού, δίνοντας μια επιστημονική πυξίδα στην κατεύθυνση του σοσιαλισμού με σημείο αναφοράς την εισαγωγή εννοιών, όπως η πάλη των τάξεων και ο διαλεκτικός και ιστορικός υλισμός, που αποτελούν και την πεμπτούσια του. Έπειτα, ακολούθησε η προσωπικότητα του Λένιν που έδωσε μια άλλη χροιά στην ιδεολογία του σοσιαλισμού, ο οποίος έφτασε στην ακραία εκδοχή του στην περίοδο του Στάλιν. Με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και όταν πλέον η πολιτική σκέψη των σοσιαλιστών ωρίμασε, η Αριστερά αποφάσισε να συνθηκολογήσει με κάποια στοιχεία του φιλελευθερισμού ακόμα περισσότερο και να βρει έναν άλλον δρόμο, όχι τον «Αδέσμευτο», αλλά τον «Τρίτο Δρόμο». Σύμφωνα με τον A.Giddens²⁶, ο οποίος αναζήτησε την ανανέωση της σοσιαλδημοκρατίας μέσα από ένα «ριζοσπαστικό κέντρο», η Αριστερά όφειλε να τοποθετηθεί αριστερά του κέντρου προκειμένου να λειτουργήσει ως αντίβαρο στο νεοφιλελευθερισμό και να απεκδυθεί του παραδοσιακού της μανδύα.²⁷

Έτσι, ο όρος Αριστερά μπορεί να αναφέρεται σε κάτι ριζοσπαστικό, μεταρρυθμιστικό ή σοσιαλιστικό με τα κόμματα παραδοσιακά να μάχονται για την προστασία των παραγωγικών σχέσεων από τις παραγωγικές δυνάμεις. Ωστόσο, οι ιδεολογικές αυτές ταμπέλες δεν λειτουργούν πάντοτε ως εχέγγυα μιας και οι έννοιες

²⁶ Giddens, A. (2010). Ο Τρίτος Δρόμος, η Ανανέωση της Σοσιαλδημοκρατίας, εκδ. Πολιτεία

²⁷ Floyd, D.(2018) What is the difference between Communism and Socialism?, Investopedia

αλλάζουν στο πέρασμα των χρόνων, προκαλώντας σύγχυση και κρίση ταυτότητας στους στρατευμένους του χώρου αυτού. Ορισμένοι Αριστεροί νιώθουν ότι το ιδεολογικό τους «είναι» αρχίζει να ξεθωριάζει, να ρευστοποιείται και να κατακερματίζεται, ενώ άλλοι παραμένουν προσκολλημένοι και πιστοί στις ιδεολογικές τους αφετηρίες. Δημιουργούνται έτσι μέσα στην ίδια την Αριστερά κατηγορίες ακολούθων, που αποπροσανατολισμένοι από τα αξιακά είδωλα έρχονται πολλές φορές σε σύγκρουση και διχασμό. Συνεπώς το περιεχόμενο του λόγου, των αντιλήψεων και των ιδεολογικών θέσεων της Αριστεράς δεν τη διαφοροποιεί μόνο σε σχέση με τη Δεξιά, αλλά και σε σχέση με τις λεπτές ιδεολογικές αποχρώσεις που ενυπάρχουν σε αυτή. Κάπως έτσι οδηγούμαστε και στη γέννηση της Άκρας Αριστεράς, η οποία θα αναλυθεί σε επόμενη ενότητα.

1.1.2.1 Σοσιαλιστές/Σοσιαλδημοκράτες

Στην υποενότητα αυτή θα αναφερθούν μαζί τα σοσιαλιστικά και τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα που κατέχουν δεσπόζουσα θέση στο πολιτικό φάσμα, προκειμένου να γίνουν ευκολότερα αντιληπτές τόσο οι ομοιότητες όσο και οι λεπτές διαφορές που τα διακρίνουν. Αφετηρία των σοσιαλιστικών ιδεών αποτελούν οι σκέψεις και οι απόψεις των R.Owen, H. de Saint Simon, C. Fourier στο 18^ο αι. που αποτέλεσαν τη βάση για τη μετέπειτα εξέλιξη του σοσιαλισμού. Η πάλη των τάξεων που δημιουργήθηκε το 19^ο αι. εξαιτίας της βιομηχανικής επανάστασης και την εκμετάλλευση της εργατικής τάξης από τους κατόχους των μέσων παραγωγής ήταν η αιτία για την εκτόξευση της πορείας του σοσιαλιστικού κινήματος.

Ο περιορισμός της εκλογικής τους δύναμης σημειώθηκε τη δεκαετία του '70 λόγω των πετρελαϊκών κρίσεων και της ύφεσης που αυτές προκάλεσαν, ενώ η άνοδος παρατηρήθηκε δύο δεκαετίες αργότερα.²⁸ Τα βασικά ιδεολογικά χαρακτηριστικά του σοσιαλισμού είναι η δυσπιστία στους κανόνες της ελεύθερης αγοράς, κατά συνέπεια η επιδίωξη της διεύρυνσης του ρόλου του κράτους, και η

²⁸ Sassoon, D. (2001). One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century

αμφισβήτηση του απαραβίαστου της ατομικής ιδιοκτησίας²⁹. Η πορεία από τη ριζοσπαστική και επηρεασμένη από το μαρξισμό σοσιαλιστική πρόταση στο ρεφορμιστικό σοσιαλδημοκρατικό συμβιβασμό εφαρμόστηκε από όλα τα κόμματα σε διαφορετικές ιστορικές στιγμές και καταστάσεις. Η διαφορά των σοσιαλιστικών κομμάτων του Νότου από σοσιαλδημοκρατικά κόμματα του Βορρά είναι ότι τα πρώτα προχώρησαν στο σοσιαλδημοκρατικό ρεφορμισμό ως προσαρμογή στα νέα δεδομένα, ενώ τα δεύτερα ως συνειδητή επιλογή.

Όσον αφορά τη σημερινή τους ταυτότητα, αυτή έχει απομακρυνθεί αρκετά από τις παραδοσιακές θέσεις και διαμορφώνεται πλέον βάσει των ακόλουθων πιστεύω. Χαρακτηριστική είναι η σταδιακή άμβλυνση της κρατικό - παρεμβατικής φιλοσοφίας, η αποτροπή των αυθαιρεσιών του ιδιωτικού κεφαλαίου, η ανάληψη της κοινωνικής ευθύνης, η επιδίωξη της πλήρους απασχόλησης (μείωση της ανεργίας), η διαμόρφωση εργασιακών όρων βασιζόμενων σε μια συντεχνιακή τριγωνική σχέση «κράτους - εργοδοτών - εργαζομένων» (κορπορατισμός), η ιδιοποίηση αιτημάτων νέων κινημάτων (φεμινισμός, οικολογία), καθώς και η προβολή φιλειρηνικών και φιλοευρωπαϊκών θέσεων. Η ιδεολογία των σοσιαλιστικών/σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνική τους απήχηση, τη σταθερή οργανική τους σύνδεση με την εργατική τάξη και ιδιαίτερα με τη συνδικαλιστική της έκφραση σε βαθμό που στις περιπτώσεις της Βρετανίας και στις Σκανδιναβίας να μπορούν να θεωρηθούν ταξικά κόμματα. Ακόμα, σημειώνεται αξιόλογη απήχηση σε σημαντικά τμήματα της μεσαίας τάξης και των μισθωτών. Εν κατακλείδι, η σοσιαλδημοκρατία υποστηρίζεται ότι βρίσκεται σε περίοδο κρίσης και σε μία προσπάθεια εύρεσης νέων μηχανισμών ανάκαμψης και σταθεροποίησης.³⁰

1.1.2.2 Κομμουνιστές

Ο κομμουνισμός αποτελεί το ανώτατο στάδιο του σοσιαλισμού. Σήμα κατατεθέν του αποτελεί η κοινωνική επανάσταση με σκοπό τη ριζική ανατροπή της υφιστάμενης καπιταλιστικής κοινωνίας και την αντικατάσταση της από μία αταξική και οργανωμένη σε κολεκτίβες κοινωνία προκειμένου να εξομαλυνθούν οι ταξικές ανισότητες που προκύπτουν από αυτή τη δομή. Η ιδεολογία αυτή μετουσιώθηκε σε βασική αρχή της

²⁹ <https://www.investopedia.com/terms/s/socialism.asp>

³⁰ <http://www.spiegel.de/international/europe/the-demise-of-social-democracy-in-europe-a-1168670.html>

«Κόκκινης Επανάστασης», όποτε η κυριαρχία της ΕΣΣΔ επί του παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος επέβαλε ένα και μοναδικό οργανωτικό μοντέλο κόμματος. Από αυτό προέκυψαν κοινά ιδεολογικά χαρακτηριστικά, όπως ο προλεταριακός διεθνισμός, ο άκρατος αντί-αμερικανισμός ως προέκταση του φίλο-σοβιετισμού, ο αντί-μιλιταρισμός και η αναγόρευση του κόμματος σε μοναδική πολιτική έκφραση και σε μοναδικό καθοδηγητή της εργατικής τάξης.

Με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, συντελέστηκε η απόδορυφοροποίηση των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης από το Κομμουνιστικό Κόμμα της ΕΣΣΔ, αλλά όχι και η εκρίζωση των κομμουνιστικών κομμάτων στη Δυτική Ευρώπη. Έτσι, άρχισε να διαμορφώνεται η σημερινή ταυτότητα του κομμουνισμού με την αποδοχή και υιοθέτηση της δημοκρατικής οδού προς το σοσιαλισμό. Η σταδιακή απομάκρυνση των σοσιαλδημοκρατών από την κρατικό-παρεμβατική φιλοσοφία οδήγησε στην υιοθέτηση νέων ταυτοτήτων. Έτσι, η ρητορική τους ενισχύθηκε με τη θέση της υπεράσπισης του κράτους πρόνοιας και της κοινωνικής αλληλεγγύης, καθώς και με τη προβολή μετά-υλιστικών αιτημάτων (προστασία περιβάλλοντος, κατάργηση διακρίσεων, αντί-μιλιταρισμός) π.χ. Αριστερό Κόμμα Σουηδίας, Αριστερό Κόμμα Φινλανδίας, Κόμμα Δημοκρατικού Σοσιαλισμού Γερμανίας, Δημοκρατικό Αριστερό Κόμμα Ιταλίας.³¹

Επιπρόσθετα, τάχθηκαν ενάντια στην παγκοσμιοποίηση και στην προοπτική απώλειας των εθνικών ιδιαιτεροτήτων στο βωμό της ευρωπαϊκής ενοποίησης π.χ. Κομμουνιστικό Κόμμα Ιταλίας, Ενωμένη Αριστερά Ισπανίας). Κατά την ύστερη περίοδο της ευρώ-κομμουνιστικής αμφισβήτησης, διαπιστώνεται η βαθμιαία εγκατάλειψη της πολιτικής της άρνησης και επιχειρείται η οργανωτική ανασυγκρότηση. Χωρίς να αδιαφορούν για την εκλογική και κοινοβουλευτική τους δύναμη, κύριος στόχος τους είναι η διατήρηση της ιδιαίτερης πολιτικής τους φυσιογνωμίας και η καθαρή προβολή της ιδεολογίας τους. Σχεδόν όλα ακολούθησαν απαρέγκλιτα μια πολιτική απομόνωσης και συστηματικού αρνητισμού με την εξαίρεση των κομμουνιστικών κομμάτων Ιταλίας, Σουηδίας και Φινλανδίας.³²

³¹ <https://www.britannica.com/topic/the-Greens-politics>

³² Harrison, M. (2012). Communism and Economic Modernization, CAGE Department of Economics

1.1.2.3. Οι Οικολόγοι

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, όποτε το βιοτικό επίπεδο είχε ανέβει, αρχίζουν να εμφανίζονται κόμματα με μετά - υλιστικό περιεχόμενο, που καταφέρνουν να διαταράξουν λίγα χρόνια αργότερα ορισμένες από τις πιο παγιωμένες και σταθερές κομματικές πραγματικότητες της Ευρώπης (Γερμανία, Σουηδία), χωρίς όμως να μπορέσουν να επηρεάσουν κάποιες άλλες (Ιταλία, Ισπανία). Εάν και δεν έχουν μεγάλη διάρκεια ζωής στην πολιτική σκηνή ώστε να προσδιοριστούν με ακρίβεια τα ιδεολογικά τους χαρακτηριστικά, ωστόσο οι βασικές του θέσεις θα μπορούσαν να αποδοθούν μέσω ορισμένων κοινών τοποθετήσεων. Συγκεντρωτικά, θα λέγαμε ότι οι θέσεις τους συγκλίνουν στην περιβαλλοντική ευαισθησία, στον αντί-ρατσισμό και στην κοινωνική δικαιοσύνη, στην άρνηση της στράτευσης επαγγελματιών της πολιτικής, στην απόρριψη του κράτους - έθνους ως βασικής πολιτικής ενότητας, λόγω της αδυναμίας του να προστατέψει τα οικοσυστήματα, καθώς και στην επίτευξη της κοινωνικής αλληλεγγύης και της συμμετοχικής δημοκρατίας.

Η επιτυχημένη πορεία τους ερμηνεύεται βάσει δύο παραγόντων, τόσο εξαιτίας της διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας όσο και στην κρίση νομιμοποίησης και ταυτότητας των παραδοσιακών κομμάτων. Το απόγειο της ανοδικής τους πορείας σημειώθηκε τις δεκαετίες του '70 και '80, όποτε ο ευρώ-σκεπτικισμός που εξέφραζαν ήταν πολύ έντονος. Σταδιακά οι θέσεις τους άρχισαν να εναρμονίζονται με τις πολιτικές της ΕΕ. Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 μέχρι και πριν τις εκλογές του 2014, η απήχησή τους παρουσίασε πτωτική πορεία ως αποτέλεσμα της ιδιοποίησης μέρους της θεματολογίας τους από ορισμένα κατεστημένα κόμματα, που διαμόρφωσαν πιο ολοκληρωμένα πολιτικά προγράμματα αποσπώντας μερίδα των ψηφοφόρων τους. Ακόμα υποστηρίζεται ότι η πορεία τους συναρτάται αρνητικά της συμμετοχής τους σε κυβερνήσεις συνεργασίας. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις όπου τα πράσινα κόμματα της Δανίας, Φινλανδίας και Γαλλίας τιμωρήθηκαν για τη συμμετοχή τους στην εξουσία. Επίσης, σε χώρες όπου η ισχύς τους ήταν παραδοσιακά μεγάλη, όπως στις χώρες της BENELUX μειώθηκε τη δεκαετία του 2000, ενώ στην Ανατολική Ευρώπη, που παραδοσιακά είναι μικρή, κατάφεραν για πρώτη φορά στην ιστορία τους να εκλέξουν Ευρωβουλευτές με σημαντική παρουσία των Πράσινων της Τσεχίας και της Λιθουανίας.³³

³³ Vedran, H. (2011). Green parties in Europe: potential routes of future development,

Ουσιαστικά, η επιστροφή των Οικολόγων σηματοδοτήθηκε το 2009 με την μεγάλη επιτυχία που σημείωσαν οι Γάλλοι και οι Γερμανοί Πράσινοι. Η άνοδος αυτή επισφραγίστηκε στη συνέχεια από τους Σουηδούς Πράσινους στις ευρωεκλογές του 2014³⁴, ενώ βάσει των πρόσφατων εκλογικών αναμετρήσεων σε Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Ολλανδία και Βαυαρία φαίνεται πως οι Πράσινοι έχουν επιστρέψει αναζωογονημένοι και πιο δυνατοί από ποτέ.³⁵ Όσον αφορά την κοινωνική απήχησή τους τεκμαίρεται ότι είναι δυσανάλογα μεγαλύτερη στις νεότερες ηλικιακές κατηγορίες ανώτερης μόρφωσης και τους μισθωτούς του δημοσίου τομέα. Η πτώση της απήχησής τους στα φοιτητικά στρώματα υποδηλώνει ότι η οικολογική ψήφος είναι ψήφος γενιάς και όχι ηλικίας.³⁶ Ως προς τη διάκριση στο εσωτερικό τους υπάρχουν δύο οικογένειες οικολογικών κομμάτων, από τη μία πλευρά τα μετριοπαθή και συμβιβαστικά οικολογικά κόμματα που επιδιώκουν εναρμόνιση των στόχων τους με αναπτυξιακές προοπτικές και περιορίζονται σε συγκεκριμένες διεκδικήσεις (π.χ. Σκανδιναβία, Βρετανία) και από την άλλη αριστερίζοντα οικολογικά κόμματα που υιοθετούν ριζοσπαστικές θέσεις όπως περί μονομερούς αφοπλισμού και στρέφονται προς γενικότερους πολιτισμικούς και κοινωνικούς στόχους (π.χ. Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο).

37

Μέχρι και πρόσφατα κοινό τόπο συνιστούσε η ιδιαιτερότητά τους να προσδιορίζονται περισσότερο από τα οργανωτικά χαρακτηριστικά τους (αποκεντρωμένα κέντρα αποφάσεων, χαλαρή πειθαρχία, αντιγραφειοκρατική συγκρότηση) παρά από την ιδεολογία τους. Έρευνες έχουν δείξει ότι εξαιτίας του γεγονότος ότι στερούνται σταθερού πολιτικού πλαισίου, η κοινή γνώμη αποδίδει σε αυτά ελάχιστη αξιοπιστία στις πτυχές της πολιτικής τους παρέμβασης σε άλλους τομείς εκτός περιβάλλοντος, και συχνά αντιμετωπίζει τη ψήφο προς αυτά ως στάση απόρριψης των άλλων πολιτικών χώρων.³⁸ Ωστόσο, η περιγραφή αυτή φαίνεται να ανατρέπεται, με τις τελευταίες έρευνες να μιλούν για στροφή μεγάλης μερίδας των ψηφοφόρων προς την πράσινη ιδεολογία εξαιτίας της επιδείνωσης του περιβαλλοντικού ζητήματος. Όλα τα κράτη – μέλη της ΕΕ καλούνται να πραγματοποιήσουν μια σειρά από στόχους στο

³⁴ Richardson D.& Rootes C. (2005). The green challenge: the development of green parties, Routledge N.York

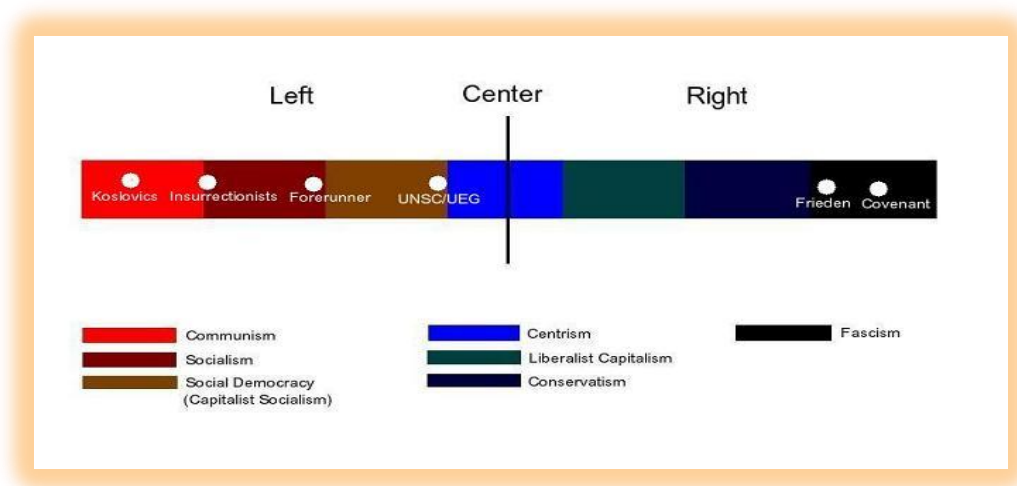
³⁵ <https://www.greenparty.ie/irish-greens-celebrate-as-green-wave-sweeps-across-europe/>

³⁶ Bomberg, E. (2002). The Europeanization of Green parties: exploring the EU's impact, West European Politics 25(3)

³⁷ Wirtz, B. (2018). Green Parties Are Recycling Old Socialist Ideas, FEE

³⁸ Rudig, Wolfgang (2015). The Greens in the 2014 European elections. Environmental Politics, 24 (1). pp. 156-162

πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενεργειακής κι περιβαλλοντικής πολιτικής καθώς και στο πλαίσιο της διεθνούς Συμφωνίας των Παρισίων, που θέτουν έναν πιο υπεύθυνο και συνειδητοποιημένο βηματισμό στην υιοθέτηση περιβαλλοντικής ατζέντας από όλα τα κράτη.³⁹

Εικόνα 2: <http://halostory.bungie.org/politicalanalysis.html>

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η

2. Η Άκρα Δεξιά

Στην ενότητα αυτή θα εξεταστεί ο αντιευρωπαϊκός λόγος των πολιτικών κομμάτων αυτού του ιδεολογικού φάσματος στο σήμερα. Συγκεκριμένα, μέσα από τις αντίστοιχες υποενότητες θα γίνει αναφορά στο τι πρεσβεύει η ιδεολογία αυτή, πότε εμφανίστηκε και ποιοι παράγοντες συνέβαλαν στην ανάπτυξη και την εξέλιξη της (εκλογική επιτυχία). Αρχικά, δίνοντας κάποια εισαγωγικά στοιχεία για την τοποθέτηση του εν λόγω φαινομένου στο χρόνο, οι λέξεις κλειδιά είναι «μεταπολεμικά» και κατά κύματα. Έτσι, το πρώτο κύμα εντοπίζεται στη δεκαετία του '80, όποτε δύο νέες κομματικές οικογένειες (η Άκρα Δεξιά και οι Οικολόγοι Πράσινοι) ήρθαν στο προσκήνιο για διαφορετικό λόγο από εκείνο των παραδοσιακών κομμάτων, κρούοντας τον κώδωνα

³⁹ <https://www.cfr.org/blog/will-europe-go-green>

του κινδύνου στο εγκαθιδρυμένο πολιτικό σκηνικό, στα ΜΜΕ και στην ακαδημαϊκή κοινότητα.⁴⁰

Η ακροδεξιά, που μας αφορά στη συγκεκριμένη ενότητα, διαφοροποιήθηκε από τη δεξιά βάσει του κριτηρίου της ριζοσπαστικοποίησης, καθώς στον πυρήνα της ιδεολογίας της βρίσκεται η βαθιά επιθυμία να μετασχηματίσει τους θεσμούς τους οποίους προασπίζεται, με γνώμονα το εθνικό συμφέρον, προσελκύοντας έτσι ψηφοφόρους από όλα τα κοινωνικά στρώματα.⁴¹ Ο δεξιός εξτρεμισμός παρατηρήθηκε κυρίως μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού μέσα από την εμφάνιση και εδραίωση νέων ακροδεξιών κομμάτων με κοινωνική ατζέντα και προσπάθεια αποτίναξης του δύσκολου παρελθόντος.⁴² Το δεύτερο κύμα άρχισε να δημιουργείται την πρώτη δεκαετία του 2000, κυρίως όμως μετά την οικονομική κρίση του 2008, ενώ άρχισε να απογειώνεται με τις τρομοκρατικές επιθέσεις και το ξέσπασμα της προσφυγική κρίσης λίγα χρόνια αργότερα. Εάν και τα ακροδεξιά κόμματα εμφανίζονται περισσότερο δημοκρατικά σε σχέση με το παρελθόν, ωστόσο παρουσιάζουν αντιφατικά σημεία, μιας και εξακολουθούν να προωθούν αυταρχικές μεθόδους στη λήψη αποφάσεων.⁴³

Ξετυλίγοντας το κουβάρι της πορείας και της εξέλιξης της ακροδεξιάς και με γνώμονα τις εκλογικές της επιδόσεις παρατηρείται πως αυτές είναι άνισες και παρουσιάζουν σημαντικές διακυμάνσεις ανά χώρα: σε ορισμένες περιπτώσεις είναι εντυπωσιακές (Γαλλία, Ιταλία, Αυστρία και Βέλγιο), σε άλλες λιγότερο σημαντικές και περισσότερο προσωρινές (Σουηδία), ενώ σε άλλες καταστροφικές (Ηνωμένο Βασίλειο). Η μόνη χώρα που σημειώνει σταθερά υψηλά ποσοστά είναι η Ουγγαρία. Εκτιμάται ότι με τη σημαντική διεύρυνση τους κατά τη δεκαετία του '80 σε 14 χώρες της Δυτικής Ευρώπης, το μέσο ποσοστό ψηφοφόρων για τα ακροδεξιά κόμματα έφτασε το 6,5% και την επόμενη δεκαετία (του '90) το ποσοστό αυξήθηκε με σχετικά αργούς ρυθμούς φτάνοντας 8,3%, ενώ αντίστοιχα ποσοστά καταγράφηκαν και στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στο πλαίσιο δύο συνεχόμενων εκλογικών αναμετρήσεων (2009, 2014) ο αριθμός των Ακροδεξιών Ευρωβουλευτών αυξήθηκε σε 53, ενώ το απαύγασμα αυτής της ανόδου ήταν το γεγονός ότι το 2015

⁴⁰ Mudde, Cas. 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. New York: Cambridge University Press.

⁴¹ Ivaldi, G & Roselli, M. (1995) Anatomie de la poussée nationaliste xénophobe en Europe, in *Regards sur l'actualité*, 208, pp. 2-27. : 3-27

⁴² Mudde, C. (2011) *Λαϊκά Ριζοσπαστικά Δεξιά Κόμματα στην Ευρώπη*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη σ. 39.

⁴³ Γεωργιάδου, Β. (2008). *Η Άκρα Δεξιά και οι συνέπειες της συναίνεσης*, Αθήνα:Καστανιώτης

συγκροτήθηκε Κοινοβουλευτική Ομάδα ακροδεξιών στην Ευρωβουλή υπό την ηγεσία του γαλλικού «Front National» με την ονομασία «Europe of Nations and Freedom» (Ευρώπη των Εθνών και της Ελευθερίας).⁴⁴

Εν συντομία, ο δεξιός εξτρεμισμός παρουσιάζει σαφώς διακριτές διαφορές όχι μόνο από χώρα σε χώρα, αλλά και εντός των συνόρων της ίδιας χώρας. Πρόκειται για μια πολιτική οικογένεια που συνίσταται από διάφορα συστατικά μέρη, που παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά, αλλά και διαφορές ανάλογα με την ιεράρχηση των πιστεύω τους και την ένταση με την οποία τα εκφράζουν. Αυτό σημαίνει πως σε ορισμένες περιπτώσεις η ακροδεξιά είναι κομματικά οργανωμένη και έχει να επιδείξει αξιοσημείωτες πολιτικές νίκες (π.χ. Γαλλία, Ουγγαρία, Ολλανδία), ενώ σε άλλες χώρες δεν εκπροσωπείται στα εθνικά Κοινοβούλια, αλλά οι ακροδεξιές αντιλήψεις είναι ευρέως διαδεδομένες στον πληθυσμό και εκτονώνονται μέσα από ισχυρές δομές ακροδεξιού ακτιβισμού και τρομοκρατίας (μέχρι πρότινος στη Γερμανία, Νορβηγία).⁴⁵

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν την ακροδεξιά και αυτά εμφανίζουν διασπορά. Έτσι, υπάρχει η ακροδεξιά του ρατσισμού και του εθνοκεντρισμού με αντιλήψεις υπέρ μιας φυσικής / βιολογικής ιεραρχίας (ομάδες στη Γερμανία) και η ακροδεξιά που τίθεται ενάντια σε έθνο - πλουραλιστικές απόψεις, παρουσιάζοντας αυταρχικές δομές και ξενοφοβική ιδεολογία (Ολλανδία, Τσεχία, Σλοβακία).⁴⁶ Μια τρίτη διαφορά σχετίζεται με την κοινοβουλευτική δημοκρατία. Βάσει του κριτηρίου αυτού γίνεται η διάκριση ανάμεσα στον ακροδεξιό εξτρεμισμό που απορρίπτει το δημοκρατικό αντιπροσωπευτικό πολίτευμα και τη λαϊκή ριζοσπαστική δεξιά, που δεν έχει αυτοσκοπό την από-νομιμοποίηση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, μιας και συμμετέχει στα πολιτικά δρώμενα και σε αρκετές περιπτώσεις σε κυβερνήσεις συνεργασίας (Αυστρία, Κροατία, Ολλανδία, Πολωνία, Ιταλία, κ.ά.).⁴⁷

⁴⁴ Lucassen, G. & Lubbers, M. (2012). "Who fears what? Explaining far-right-wing preference in Europe by distinguishing perceived cultural and economic ethnic threats", *Comparative Political Studies* 45 (5), 547–574

⁴⁵ Rydgren, Jens. 2008. "Immigration sceptics, xenophobes or racists? Radical right-wing voting in six West European countries." *European Journal of Political Research* 47(6):737–765.

⁴⁶ Mudde, Cas (2011). *Λαϊκά Ριζοσπαστικά Δεξιά Κόμματα στην Ευρώπη*, Εκδόσεις Επίκεντρο, 2011, σ. 174-75.

⁴⁷ de Lange, Sarah L. (2012). "New alliances: Why mainstream parties govern with radical right-wing populist parties." *Political Studies* 60(4):899–918

2.1 Ο ορισμός της Άκρας Δεξιάς

Προκειμένου να μελετηθεί το εν λόγω πολιτικό φαινόμενο ακριβέστερα και να αποφευχθούν οι συγχύσεις απαιτείται ο προσδιορισμός και η οριοθέτηση του. Ωστόσο, η διαμόρφωση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού είναι αρκετά δύσκολη, καθώς πολλοί επιστήμονες χρησιμοποιούν διαφορετικά επίθετα για να περιγράψουν τα ίδια πολιτικά κόμματα. Έτσι, η έλλειψη συναίνεσης έχει δημιουργήσει μια πληθώρα ορισμών, με τους πιο συνήθεις να είναι οι ακόλουθοι: «Άκρα Δεξιά» (Arzheimer 2012; Ignazi 1992), «Ριζοσπαστική Δεξιά» (Kitschelt and McGann, 1995; Norris 2005), «Λαϊκιστική Δεξιά» (Taggart 1995), «Νέα Δεξιά» (Mudde 2007), «αντί- μεταναστευτικά» κόμματα (Fennema 1997; Van der Brug et al. 2005) κ.ά. Ως αιτία της ανόδου τους σύμφωνα με έρευνες έχει υποστηριχτεί ότι μπορεί να είναι η υψηλή ανεργία, δημιουργώντας μια αναλογική σχέση μετανάστευσης και ανεργίας.⁴⁸

Ακόμα περιγράφονται και ως κόμματα κατά του πολιτικού κατεστημένου. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι είναι κόμματα ακραία όχι τόσο υπό την έννοια της εναντίωσης προς το πολιτικό σύστημα ή ότι βρίσκονται εκτός συνταγματικής τάξης, αλλά επειδή καταλαμβάνουν τα άκρα του πολιτικού συστήματος εντός του πλαισίου του οποίου υπάρχουν και λειτουργούν. Όσον αφορά την κοινωνική απήχηση τους εστιάζεται κυρίως σε χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα (ανέργων, χαμηλόμισθων), οι οποίοι αισθάνονται εντονότερα τον κίνδυνο μη εύρεσης ή απώλειας της εργασίας, χωρίς ωστόσο η απήχηση τους να είναι αμελητέα και σε πολιτικά αποξενωμένα στρώματα μεσαίας εισοδηματικής κατηγορίας.⁴⁹ Η ακαδημαϊκή κοινότητα εντοπίζει την απήχηση στα στρώματα αυτά ήδη στις απαρχές της δεκαετίας του '90, όποτε μεγάλη μερίδα του πληθυσμού δυσκολεύονταν να προσαρμοστεί στους ρυθμούς της παγκοσμιοποίησης και τις νέες αξίες που αυτή προέτασσε. Όσοι αισθάνονταν απογοητευμένοι και απομονωμένοι από το νέο καθεστώς, στρέφονταν στην Άκρα Δεξιά, χωρίς ωστόσο να αποτελεί η παρατήρηση αυτή αναγκαία και ικανή συνθήκη.⁵⁰

⁴⁸ Golder, Matt. 2003. "Explaining variation in the electoral success of extreme right parties in western Europe." *Comparative Political Studies* 36(4):432-466.

⁴⁹ Berning Carl C. (2018). *Alternative für Deutschland (AfD) – Germany's New Radical Right-wing Populist Party*, University of Mainz

⁵⁰ Minkenberg, Michael. 2002. "The radical right in postsocialist central and eastern Europe: Comparative observations and interpretations." *East European Politics & Societies* 16(2):335-362

Ο Cas Mudde⁵¹, πολιτικός επιστήμονας και έμπειρος μελετητής της ακροδεξιάς κομματικής οικογένειας, σε έρευνά του μελέτησε 26 διαφορετικούς ορισμούς της ακροδεξιάς και εντόπισε 58 διαφορετικά χαρακτηριστικά που της έχουν αποδοθεί. Σύμφωνα με τον Mudde, ο όρος «ακροδεξιά κόμματα» αφορά πολιτικά κόμματα των οποίων η κύρια ιδεολογία περιλαμβάνει τουλάχιστον στοιχεία εθνικισμού και ξενοφοβίας, που σε αρκετές περιπτώσεις αγγίζουν το σωβινισμό. Ο ίδιος κάνει εξαρχής ένα σαφή μινιμαλιστικό διαχωρισμό με κριτήριο τη βασική αντικαθεστωτική τους βάση σε⁵²: α) ακροδεξιά/ εξτρεμιστικά (extremist), εκείνα δηλαδή, που είναι κατ' ουσία αντιδημοκρατικά, καθώς απορρίπτουν απολύτως την κοινοβουλευτική δημοκρατία και σε β) λαϊκιστικά ριζοσπαστικά (radical) δεξιά κόμματα, εκείνα που δεν εναντιώνονται κατ' ουσία στη φιλελεύθερη δημοκρατία, ωστόσο αντιτίθενται σε θεμελιώδεις αξίες της, όπως είναι η απόρριψη της έννοιας της ατομικής και κοινωνικής ισότητας.

Τα κόμματα αυτά υποστηρίζουν τον πολιτικό και οικονομικό εθνικισμό (υπέρμαχοι της άποψης ότι οι μετανάστες παίρνουν τις δουλειές), εκδηλώνουν ξενοφοβία και αυταρχισμό. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι κοινός παρονομαστής όλων των ακροδεξιών κομμάτων είναι ότι βασικό στοιχείο της ιδεολογίας τους δεν συνιστά ο οικονομικός τομέας, αλλά η διαφύλαξη του έθνους και του πολιτισμού της χώρας τους από κάθε εξωτερική απειλή, όπως για παράδειγμα από τους μετανάστες/ πρόσφυγες που δύναται να απειλήσουν τη γλώσσα και τη θρησκεία τους μέσω του δικού τους πολιτισμού. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από την οικονομική προσέγγιση του ζητήματος, η οποία αναφέρει πως όταν δεν υπάρχει ζήτημα σπανιότητας των πόρων και ανεργία τότε δεν παρατηρούνται έντονα φαινόμενα εναντίωσης προς τους μετανάστες και κατ' επέκταση συγκρούσεις.⁵³

2.1.1. Τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της Άκρας Δεξιάς

Σύμφωνα με τον Cas Mudde, ο οποίος θεωρείται ένας από τους ειδικούς για το εν λόγω θέμα, η ιδεολογία της Άκρας Δεξιάς αποτελείται από ένα συνδυασμό τριών βασικών ιδεολογικών χαρακτηριστικών: το πρώτο στοιχείο είναι η πίστη στη δύναμη της ιθαγένειας (ιθαγενισμός / nativism), το δεύτερο ο αυταρχισμός και το τρίτο ο

⁵¹ Mudde, C. (1996). «The war of Words: Defining the Extreme Right Family», West European Politics 19(2), 1996, pp. 225-248.

⁵² Mudde, Cas. 2000. The Ideology of the Extreme Right. Manchester: Manchester University Press

⁵³ Lucassen, G. and M. Lubbers (2012). "Who fears what? Explaining far right-wing preference in Europe by distinguishing perceived cultural and economic ethnic threats", Comparative Political Studies 45 (5), 547-574.

λαϊκισμός. Παρακάτω αναλύεται το καθένα ξεχωριστά προκειμένου να υπάρχει μια κοινή βάση και ένας κοινός άξονας γύρω από τον οποίον θα περιστραφεί η μελέτη της εμφάνισης της ιδεολογίας αυτής και του αντιευρωπαϊκού της λόγου στις υπό εξέταση χώρες.

- ✚ Η πίστη στην **ιθαγένεια** αποτελεί μια ειδική μορφή εθνικισμού (**nativism**)⁵⁴, διαδραματίζοντας τον κύριο ρόλο στην ιδεολογία της ακροδεξιάς. Ορίζεται ως η ιδεολογία που υποστηρίζει ότι τα κράτη θα πρέπει να κατοικούνται αποκλειστικά από μέλη της γηγενούς ομάδας, κατά συνέπεια το έθνος και ότι όσοι δεν ανήκουν στην κατηγορία αυτή, οι «Άλλοι», αποτελούν ουσιαστική απειλή για το ομοιογενές έθνος - κράτος. Το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί έναν συνδυασμό εθνικισμού και ξеноφοβίας, χωρίς απαραίτητα να εμπεριέχει επιχειρηματολογία για φυλετική υπεροχή.
- ✚ Από τον εθνικισμό συνεπώς απορρέει το ιδεολογικό στοιχείο της **ξеноφοβίας** που οδηγεί σε μία περιοριστική μεταναστευτική πολιτική. Έτσι, στόχοι των ακροδεξιών κομμάτων γίνονται οι οικονομικοί μετανάστες (Δυτική Ευρώπη) και οι γηγενείς εθνικές μειονότητες (Κεντρική και Αν. Ευρώπη).
- ✚ Ο **αυταρχισμός** ορίζεται ως η υποστήριξη μίας αυστηρά ρυθμισμένης κοινωνίας στην οποία οι παραβιάσεις της εξουσίας θα πρέπει να τιμωρούνται αυστηρά. Όπως επισημαίνει ο Mudde, ο αυταρχισμός σχετίζεται με την έννομη τάξη, δίχως να αποτελεί ικανή και αναγκαία συνθήκη για την ύπαρξη αντιδημοκρατικών απόψεων.
- ✚ Όσον αφορά το **λαϊκισμό** από ιδεολογική σκοπιά υποστηρίζει ότι η δομή της κοινωνία διαρθρώνεται από δύο ομοιογενείς και ανταγωνιστικές ομάδες, τον «αγνό λαό» και τη «διεφθαρμένη elite». Τα ακροδεξιά κόμματα τρέφουν μια εγγενή καχυποψία προς την πολιτική ελίτ, η οποία θεωρούν ότι ελέγχει την

⁵⁴ Ο **ακροδεξιός εθνικισμός** αποτελεί ειδική μορφή εθνικισμού. Μολονότι όλες οι εκφάνσεις της ακροδεξιάς ιδεολογίας είναι εθνικιστικές δεν ισχύει το αντίστροφο, ότι δηλαδή όλοι οι εθνικιστές είναι ακροδεξιοί. Ο Cas Mudde επισημαίνει πως πρέπει να **διακρίνουμε** τον ακροδεξιό εθνικισμό από το **φιλελεύθερο εθνικισμό** της Δυτικής Ευρώπης του 19ου αιώνα που δεν ήταν ξеноφοβικός ή από τον **ελιτιστικό εθνικισμό του 20ου αιώνα**.

εξουσία μέσω της αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης και της δύναμης των καρτέλ⁵⁵.

Ο Mudde θεωρεί ότι η πολιτική θα πρέπει να αποτελεί έκφραση της λαϊκής βούλησης και υπογραμμίζει ότι δεν θα πρέπει να συγχέονται οι ριζοσπάστες δεξιοί με τους συντηρητικούς, τους εθνο-τοπικιστές και τους λαϊκιστές, οι οποίοι μπορεί επίσης να εμφορούνται από κάποια από τα προαναφερθέντα ιδεολογικά χαρακτηριστικά. (λαϊκισμός ενάντια στον ελιτισμό και τον πλουραλισμό).⁵⁶

Μία βαθύτερη ανάλυση αυτών των ιδεολογικών χαρακτηριστικών μάς οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το πρωταρχικό στοιχείο της ιδεολογίας της Άκρας Δεξιάς είναι ο εθνικισμός / εθνοκεντρισμός, δηλαδή η θεώρηση του έθνους ως της υπέρτατης αξίας. Πάνω σε αυτόν τον ιδεολογικό πυρήνα μπορούν να στηριχθούν απόψεις απελευθέρωσης εδαφών ή ομοεθνών πληθυσμών που βρίσκονται εκτός των ορίων του υφισταμένου κράτους, απόψεις αφομοίωσης σε ένα έθνος όσων βρίσκονται εντός των ορίων του κράτους, καθώς και απόψεις απόδοσης υπηκοότητας με βάση το «δίκαιο του αίματος» ή το «δίκαιο του εδάφους». Προσεγγίζοντας ιδεολογικά τον εθνικισμό διακρίνεται εύκολα το στοιχείο της μοναδικότητας των εθνών, δηλαδή του δικαιώματος του κάθε έθνους να διατηρεί την διαφορετικότητά του, να ζει με τους ομοίους του, να διατηρεί την πολιτισμική του ταυτότητα, τα ήθη και τα έθιμά του τόπου του, καθώς και το δικαίωμα να διαφυλάσσει τον τρόπο ζωής του (νοοτροπία).

Για το λόγο αυτό τα ακροδεξιά κόμματα αντιτίθενται σε κάθε προσπάθεια λειτουργικής διαφοροποίησης και προσωπικής αυτονομίας, εναντιώνονται δηλαδή, στον εκσυγχρονισμό, τη φιλελεύθερη πλουραλιστική δημοκρατία και την οικουμενικότητα, προσπαθώντας να καταπολεμήσουν τα στοιχεία αυτά μέσω κριτηρίων συμπερίληψης ή αποκλεισμού από το κοινωνικό σύνολο. Τα κόμματα της Άκρας Δεξιάς είναι υπέρ της δημιουργίας ενός ισχυρού κράτους, τόσο από πλευράς εσωτερικής ασφαλείας και αυστηρότητας στην εφαρμογή των νόμων όσο και από πλευράς στρατιωτικής ισχύος. Άλλα ιδεολογικά στοιχεία είναι η υποστήριξη μέτρων της άμεσης μορφής δημοκρατίας (δημοψηφισμάτων) προκειμένου να αποφασίζει το έθνος για

⁵⁵ Γεωργιάδου, Β. (2008). Η Άκρα Δεξιά και οι Συνέπειες της Συναίνεσης, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, σσ. 146-151.

⁵⁶ Mudde, Cas and Kaltwasser, Cristóbal Rovira (2013). "Exclusionary vs. inclusionary populism: Comparing contemporary Europe and Latin America." *Government and Opposition* 48(2):147-174.

σημαντικά εθνικά θέματα. Επίσης, τα αντικομματικά αισθήματα που εκδηλώνουν, δεν αφορούν τα πολιτικά κόμματα ως θεσμό, αλλά εκφράζουν την εναντίωση και την κριτική απέναντι στα κατεστημένα κόμματα σχετικά με την αναποτελεσματικότητά, τη διαφθορά και την αναξιοκρατία. Στον τομέα της κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής τα κόμματα της Άκρας Δεξιάς τάσσονται τόσο υπέρ της ιδιωτικής πρωτοβουλίας όσο και της κρατική παρέμβαση, κυρίως από τη δεκαετία του '90, στηρίζοντας τον κρατικό έλεγχο σε σημαντικούς τομείς.⁵⁷ Επιθυμούν τη συνεργασία των τάξεων για το εθνικό συμφέρον έναντι της πάλης των τάξεων. Τέλος, είναι υπέρ της εθνικής προτίμησης και προτεραιότητας των ομοεθνών έναντι των αλλοεθνών σε θέματα απασχόλησης, πρόνοιας και κοινωνικών επιδομάτων, αλλά και υπέρ του κρατικού προστατευτισμού συγκεκριμένων κλάδων της εθνικής οικονομίας από το ξένο ανταγωνισμό.⁵⁸ Ανακεφαλαιώνοντας, τα ακροδεξιά κόμματα είναι είτε ριζοσπαστικά είτε εξτρεμιστικά. Ο λαϊκισμός και ο εθνικισμός δεν συναντώνται σε όλα τα ακροδεξιά κόμματα, ενώ τα χαρακτηριστικά αυτά απαντώνται και στα συμβατικά κόμματα.

Έτσι, άλλα ακροδεξιά κόμματα είναι αντιδημοκρατικά, άλλα μιλιταριστικά, άλλα εκφράζουν τη ξеноφοβία, άλλα το ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία προσωποποιώντας την απειλή στον «Άλλο» και άλλα ο συνδυασμός κάποιων ή όλων αυτών των στοιχείων. Ο συνδυασμός του εξτρεμισμού, του λαϊκισμού και του εθνικισμού απαντάται στα περισσότερα ακροδεξιά κόμματα κυρίως από τη δεκαετία του '90 και έπειτα.⁵⁹ Η αναφορά στα ιδεολογικά χαρακτηριστικά καταδεικνύει τη μεταβλητότητα και την αντιφατικότητα του ακροδεξιού φαινομένου, μιας και κινείται σε αρκετές περιπτώσεις από το ένα άκρο στο άλλο, τόσο στο οικονομικό όσο και στο πολιτικό, κοινωνικό και θρησκευτικό επίπεδο, καθιστώντας το ευμετάβλητο της ιδεολογία του τη θεμέλιο λίθο της ταυτότητας του. Έτσι, από την αποδοχή του νέο - φιλελευθερισμού περνά στην όχθη του κράτους πρόνοιας, από τον αυταρχισμό και την απόρριψη της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας στην αποδοχή της άμεσης δημοκρατίας,

⁵⁷ Minkenberg, M. (2003). "The west European radical right as a collective actor: Modeling the impact of cultural and structural variables on party formation and movement mobilization." *Comparative European Politics* 1(2):149–170.

⁵⁸ Mudde, C. (2007) *Populist, Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press

Betz, Hans-Georg. (2003). *The Growing Threat of the Radical Right*. In *Right-Wing Extremism in the Twenty First Century*, ed. Peter H. Merkl and Leonard Weinberg. London: Frank Cass.

⁵⁹ Rydgren, Jens. 2005. "Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family." *European Journal of Political Research* 44(3):413–437

από την τήρηση της έννομης τάξης στην εκδήλωση βίας και από τον ευρώ-σκεπτικισμό στον ευρώ-πραγματισμό.⁶⁰

2.1.2 Κατηγοριοποίηση των ακροδεξιών κομμάτων

Τα σύγχρονα ακροδεξιά κόμματα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν με βάση το κριτήριο της ιδεολογικής τους απόστασης από το ιστορικό παρελθόν τους. Ανάλογα δηλαδή, με το αν τα κόμματα ιδιοποιούνται ιστορικά κινήματα και ιδεολογίες και επομένως ασπάζονται θέσεις εθνικής ομοιογένειας και αποκλεισμού και ταυτόχρονα την άσκηση βίας για την υλοποίηση των θέσεων αυτών ή αντίθετα αν κρατούν αποστάσεις ασφαλείας, διακρίνονται τα κόμματα σε 1) φασιστικά, 2) ρατσιστικά ή εθνοκεντρικά, 3) λαϊκιστικά ριζοσπαστικά και 4) θρησκευτικά - φονταμενταλιστικά ακροδεξιά κόμματα.⁶¹ Σύμφωνα με μια σχολή σκέψης, τα ακροδεξιά κόμματα σήμερα λειτουργούν εντός ενός πολιτικού περιβάλλοντος, τις αξίες του οποίου δε συμμερίζονται. Αντίθετα, σειρά μελετητών θεωρούν ότι η συνταγματικότητά τους δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένη και ότι ακόμη και στις περιπτώσεις που διακηρύσσουν το σεβασμό τους στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία, στην πράξη δεν απεκδύονται τον μανδύα από εκδηλώσεις βίας εξτρεμιστικών δεξιών κινήσεων, ομάδων και οργανώσεων.⁶²

Μία άλλη προσέγγιση δίνεται από τον Ιταλό πολιτικό αναλυτή του δεξιού εξτρεμισμού Piero Ignazi, ο οποίος προτείνει έναν ορισμό και μία κατηγοριοποίηση των εν λόγω κομμάτων στη βάση ενός συνδυασμού κριτηρίων, τοποθετώντας τα σε ένα τρισδιάστατο επίπεδο. Έτσι, ως πρώτη διάσταση ορίζεται η χωρική, δηλαδή το κατά πόσο κοντά στο δεξιό άκρο του κομματικού φάσματος βρίσκονται τα ακροδεξιά κόμματα. Ως δεύτερη διάσταση θεωρείται η ιδεολογική, δηλαδή κατά πόσο η ιδεολογία των κομμάτων αυτών αποκλίνει ή συγκλίνει από κάποιες σταθερές. Ως τρίτη διάσταση ορίζεται η προγραμματική τοποθέτηση τους. Βάσει των διαστάσεων αυτών στοιχειοθετείται η φυσιογνωμία των ακροδεξιών κομμάτων με συγκεκριμένες συντεταγμένες. Έτσι, ακροδεξιά είναι εκείνα που πρώτον, τοποθετούνται στο δεξιό άκρο του πολιτικού - κομματικού φάσματος και κατά δεύτερον παρουσιάζουν κατά ένα βαθμό ιδεολογική σύνδεση με το φασισμό, υπονομεύοντας τα θεμέλια του

⁶⁰ Hainsworth, J.B.(2004) Εισαγωγή: Ακροδεξιά in Hainworth P. : Ιδεολογία, Πολιτική και Κόμματα, Αθήνα: Παπαζήση, pp.43-95

⁶¹ Η **τυπολογία** αυτή των ακροδεξιών κομμάτων αναλύεται στο Minkenberg, Michael, « Η Ευρωπαϊκή Άκρα Δεξιά και η εχθρότητα κατά των ξένων σε Δύση και Ανατολή: Τάσεις, παραδείγματα και προκλήσεις,» Melzer Ralf & Serafin, Sebastian (επιμ.) (2014) *Ο Δεξιός Εξτρεμισμός στην Ευρώπη*, Εκδόσεις Πόλι, pp. 15-40.

⁶² Hainsworth, P. (2004). *Η Ακροδεξιά: Ιδεολογία, Πολιτική, Κόμματα* (επιμ. Β., Γεωργιάδου), ΕκΔ. Παπαζήση, pp. 43-66.

πολιτεύματος. Τρίτον, είναι φορείς μιας πολιτικής ιδεολογίας, ο πυρήνας της οποίας είναι ο μύθος ενός ομοιογενούς έθνους ή αλλιώς ένας ρομαντικός εθνικισμός, που συγκρούεται με την έννοια και την πραγματικότητα της φιλελεύθερης δημοκρατίας και τις αρχές του ατομισμού και του πλουραλισμού που τη διέπουν.⁶³ Ανάλογη της παραπάνω τυπολογίας είναι και η διάκριση σε «μετά⁶⁴- και νέο- φασιστικά» κόμματα της Άκρας Δεξιάς. Τα μεν πρώτα πρωτοεμφανίζονται κατά τη μεταπολεμική περίοδο, έχοντας αποποιηθεί κάθε συγγένεια με τον ιστορικό φασισμό και τις πολιτικές ακρότητές, ενώ τα «νεοφασιστικά» ακροδεξιά κόμματα αποτελούν παραλλαγές και σύγχρονες μεταμορφώσεις της παραδοσιακής ακροδεξιάς.⁶⁵

ΕΝΟΤΗΤΑ 3^η

3. Η Άκρα Αριστερά

Η Άκρα Αριστερά είναι ένας ανερχόμενος παίκτης στο ευρωπαϊκό στερέωμα που σταθεροποιείται και εδραιώνεται σε αυτό τα τελευταία χρόνια, μολοντί παραμένει απύσχα σε αρκετές χώρες της ΕΕ και στις περισσότερες πρώην κομμουνιστικές της Ανατολικής Ευρώπης. Τα ακροαριστερά κόμματα αποτελούν πλέον πρόκληση για τα σοσιαλδημοκρατικά, γιατί εμφανίζονται ως υπέρμαχοι των αρχών και των θέσεων που τα δεύτερα έχουν πια εγκαταλείψει, αποδύομενα τον ισχυρό ιδεολογικό χαρακτήρα του παρελθόντος και αγγίζοντας περισσότερο το ρεαλισμό. Συνεπώς, τα πιο επιτυχημένα ακροαριστερά κόμματα είναι εκείνα που είναι πραγματιστικά και μη ιδεολογικά, έχοντας στο τιμόνι της ηγεσίας τους χαρισματικές προσωπικότητες, ενώ οι πιο επιτυχημένες στρατηγικές που ακολουθούν είναι εκείνες που έχουν οικολογικό - κοινωνικό χαρακτήρα με έμφαση σε μετά - υλιστικές ανησυχίες και λαϊκές κινητοποιήσεις ενάντια στις ελίτ.

Όπως έχει διαπιστωθεί, αίτια της ανόδου των κομμάτων αυτών αποτελούν το σύγχρονο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον, με την αστάθεια και τα ποικίλα προβλήματα που το διακρίνουν. Σε αυτά η Άκρα Αριστερά απαντά με παλιές δοκιμασμένες πρακτικές όπως είναι η κεϋνσιανή πολιτική, το κράτος ευημερίας και ο

⁶³ Ignazi, P. (1995). The Re-emergence of the Extreme Right in Europe, Reihe Politikwissenschaft, Institut für Höhere Studien, No2, p. 4

⁶⁵ Γεωργιάδου Βασιλική, *Η Άκρα Δεξιά και οι συνέπειες της συναίνεσης*, κεφάλαιο 2, pp 65-82.

παρεμβατισμός.⁶⁶ Συγκεκριμένα, η άνοδος των ακροαριστερών κομμάτων στην ΕΕ είναι κυρίως αποτέλεσμα της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξέσπασε το 2008, γεγονός που αποκρυσταλλώθηκε στην εκπροσώπηση των κομμάτων αυτών στο Ευρωκοινοβούλιο, μιας και το 2014 το ποσοστό αυτό έφτασε το 6,9% των ευρωβουλευτών, δύο μονάδες σχεδόν πάνω από αυτό των ευρωεκλογών του 2009 (4,6%). Η άνοδος αυτή γίνεται διακριτή και στα αποτελέσματα των εθνικών εκλογών σε κάθε χώρα της ΕΕ από το 2011 έως το 2018, καθώς τα κόμματα αυτά ανέβασαν τα ποσοστά τους στο 150%. Ωστόσο, η άνοδος αυτή ήταν μικρότερη σε σχέση με την άνοδο της ακροδεξιάς, που την ευνόησε η προσφυγική κρίση. Ακόμα ένας άλλος λόγος για την εκλογική της επιτυχία είναι η αποδυνάμωση της κεντροαριστεράς. Συγκεκριμένα, 12 στις 15 χώρες τη δεκαετία του '90 κυβερνούνταν από κεντροαριστερά κόμματα, αριθμός που μειώθηκε σε 5 το 2006.⁶⁷

Έτσι, η ακροαριστερά τα τελευταία χρόνια παίζει σημαντικό ρόλο στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή με πρωταγωνιστές κόμματα που σημείωσαν εντυπωσιακή άνοδο το 2014, όπως το «Podemos» της Ισπανίας, το «die Linke» της Γερμανίας και το «ΣΥΡΙΖΑ» της Ελλάδας, συνθέτοντας ένα μωσαϊκό κομμάτων διαφορετικών λεπτών ιδεολογικών αποχρώσεων.⁶⁸ Τα κόμματα αυτά έχουν διαφορετικό ιστορικό παρελθόν άρα και αρκετή ανομοιογένεια, ωστόσο γίνονται προσπάθειες σύγκλισης προκειμένου να χαράξουν μια κοινή στρατηγική και πορεία. Το διάστημα 2009 - 2014 κατάφεραν να διατηρήσουν έναν εκλογικό συνασπισμό στην Ευρωβουλή με 19 κόμματα από 14 χώρες, ενώ σήμερα οργανώνονται τόσο α) στην ομάδα της «Ευρωπαϊκής Ενωτικής Αριστεράς / Αριστερά των Πρασίνων των Βόρειων Χωρών» (GUE / NGL), που σχηματίστηκε το 2004 όσο και β) στην ομάδα των «Πρασίνων» (Greens / EFA).⁶⁹ Ο βαθμός της εναντίωσης προς την ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης διαφέρει από κόμμα σε κόμμα. Η εναντίωση αυτή εκδηλώθηκε έμπρακτα από αρκετά ακροαριστερά κόμματα με την κριτική στάση τους απέναντι στη Συνθήκη της Λισαβόνας και τη νέο-

⁶⁶ <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05818.pdf> :

March L. (2008). Contemporary far left parties in Europe, F.E Stiftung p.3-5

⁶⁷ <http://www.democraticaudit.com/2018/08/06/the-electoral-decline-of-social-democratic-parties-and-the-rise-of-the-radical-right-in-europe-during-the-refugee-crisis/>

⁶⁸ <http://www.democraticaudit.com/2018/07/12/understanding-the-rise-of-the-radical-left-in-europe-its-not-just-the-economy-stupid/>

⁶⁹ March, L. (2014). Beyond Syriza and Podemos, other radical left parties are threatening to break into the mainstream of European politics, London School of Economics and Political Science

φιλελεύθερη προοπτική της., χωρίς ωστόσο να απορρίπτουν την ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.⁷⁰

3.1 Ο ορισμός της Άκρας Αριστεράς και τα είδη της

Όπως για τον ορισμό της ακροδεξιάς υπάρχουν αρκετές περιγραφές, έτσι και για τον ορισμό της ακροαριστεράς συμβαίνει κάτι αντίστοιχο. Προκειμένου όμως να υπάρχει μια κοινή βάση, η ακαδημαϊκή κοινότητα σχετικά πρόσφατα αποδέχτηκε κάποια γενικά κοινά χαρακτηριστικά (general consensus), που εμφανίζονται στα περισσότερα ακροαριστερά κόμματα. Σύμφωνα με τον καθηγητή L.March, η Ακροαριστερά περιλαμβάνει τουλάχιστον όλους εκείνους, οι οποίοι τοποθετούνται αριστερότερα της σοσιαλδημοκρατίας, την οποία θεωρούν πλέον ελλιπή Αριστερά. Ο ιδεολογικός αυτό χώρος απαρτίζεται από δύο διακριτές υποκατηγορίες: α) τη «ριζοσπαστική» Αριστερά (radical left) και την β) εξτρεμιστική / «αντικαπιταλιστική» Αριστερά (extreme left) με τη διάκριση να γίνεται κυρίως ως προς τη στάση τους απέναντι στη φιλελεύθερη δημοκρατία, όπως αντίστοιχα συμβαίνει και με τα ακροδεξιά κόμματα.⁷¹

A. Η μεν πρώτη **ριζοσπαστική Αριστερά** επιδιώκει αλλαγές στη δομή της κοινωνίας εκ βάθρων μέσω ριζικών μεταρρυθμίσεων, αποδεχόμενη όμως τις δημοκρατικές πρακτικές του κοινοβουλευτισμού (κυρίως μορφές της άμεσης δημοκρατίας), καθώς και την προάσπιση των δικαιωμάτων όλων των πολιτών, συμπεριλαμβανομένου και των μεταναστών (inclusionary approach). Όσον αφορά τα αντικαπιταλιστικά αισθήματα της ριζοσπαστικής Αριστεράς και την εναντίωση της στο νεοφιλελευθερισμό και την ελεύθερη αγορά, έχουν πλέον αμβλυνθεί, αποδεχόμενα ένα μεικτό σύστημα, όπου ο ιδιωτικός τομέας θα περιορίζεται από την κρατική παρέμβαση.

B. Η δε δεύτερη **εξτρεμιστική Αριστερά**, ως πιο ακραία, τρέφει περισσότερα εχθρικά αισθήματα απέναντι στη φιλελεύθερη δημοκρατία και απορρίπτει κάθε συμβιβασμό με τον καπιταλισμό. Χρησιμοποιεί πιο έντονο πολιτικό λόγο, χαρακτηρίζοντας τον καπιταλισμό ως ανάθεμα, ενώ παράλληλα δίνει έμφαση στον εξωκοινοβουλευτικό αγώνα. Αυτό το είδος της Άκρας Αριστεράς ήταν περιθωριοποιημένο στις περισσότερες χώρες εκτός της Γαλλίας, της Πορτογαλίας και της Ελλάδας, στις οποίες τα ακροαριστερά κόμματα και ορισμένες ομάδες έχουν

⁷⁰ Escalona, F. and Vieira, M. (2013) 'The Radical Left in Europe: Thoughts About the Emergence of a Family', Foundation Jean-Jaures/Observatoire de la vie politique, Note n° 2: 1-17.

⁷¹ <http://www.publicseminar.org/2018/08/the-electoral-success-of-the-radical-right-in-europe/>

επαναστατική ταυτότητα, που σε ορισμένες περιπτώσεις είναι Τροτσκιστικής ή Μαιοϊκής προέλευσης. Ωστόσο, τόσο η ριζοσπαστική Αριστερά όσο και η πιο ακραία εκδοχή της συγκλίνουν στο γεγονός ότι έχουν κοινή ατζέντα ως προς την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁷²

Ο L. March θεωρεί ότι μπορεί να γίνει μια περαιτέρω διάκριση της Ακροαριστεράς σε τέσσερις κύριες υποομάδες, οι οποίες είναι πολλές φορές ευμετάβλητες και αλληλεπικαλυπτόμενες. Έτσι, υπάρχουν οι κομμουνιστές, οι δημοκρατικοί σοσιαλιστές, οι λαϊκιστές σοσιαλιστές και οι κοινωνικοί λαϊκιστές. Παρά την όποια διάκριση κοινή βάση αποτελούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που παρατηρούνται σε γενικές γραμμές στα περισσότερα κόμματα είναι η εναντίωση στην ιμπεριαλιστική πολιτική των ΗΠΑ και στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση, ο έλεγχος του παγκόσμιου εμπορίου, η εναντίωση στο ΝΑΤΟ, με πάγιο αίτημα την αποστρατικοποίηση και αποπυρηνικοποίηση ενταγμένο στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, η κριτική στάση απέναντι στην ΕΕ, η ενίσχυση του ρόλου του Ο.Η.Ε και του Ο.Ο.Σ.Α για τη διατήρηση της ειρήνης, καθώς και η απόρριψη του IMF.⁷³

- ✓ Η πρώτη κατηγορία είναι αρκετά ευρεία μιας και περιλαμβάνει τους ορθόδοξους κομμουνιστές, τους συντηρητικούς και τους ρεφορμιστές, που έχουν διαφορετική πολιτική ατζέντα ανάλογη της απόκλισης τους από το σκληρό πυρήνα του κομμουνισμού.
- ✓ Οι σοσιαλδημοκράτες προσπαθούν να ισορροπήσουν μεταξύ του ολοκληρωτικού κομμουνισμού και του νεοφιλελεύθερης σοσιαλδημοκρατίας, στρέφοντας το ενδιαφέρον τους σε ζητήματα που άπτονται του φεμινισμού και του περιβάλλοντος (eco-socialist position), όπως συμβαίνει στη Νορβηγία, Σουηδία, Δανία και Φινλανδία, που συγκροτούν την πολιτική ομάδα των Nordic Green Left στο Ευρωκοινοβούλιο.⁷⁴
- ✓ Όσον αφορά τους λαϊκιστές σοσιαλιστές, αν και έχουν τον ίδιο σοσιαλδημοκρατικό πυρήνα, υιοθετούν μια πιο έντονη αντικαθεστωτική

⁷² Gomez, R. Morales, L. Ramiro, L. (2015) Varieties of Radicalism. Examining the Diversity of Radical Left Parties and Voters in Western Europe, University of Derby

⁷³ March L. (2008), Contemporary far left parties in Europe, F.E Stiftung , p.132

⁷⁴ Ramiro, L. (2014) forthcoming. 'Support for Radical Left Parties in Western Europe: Social Background, Ideology and Political Orientations', European Political Science Review.

ρητορική, που τάσσεται ενάντια στην ελίτ και ασχολούνται περισσότερο με θέματα ταυτότητας και όχι ταξικών διαφορών, εθνικής και περιφερειακής πολιτικής, καθώς και δημόσιας τάξης προτάσσοντας στην επιχειρηματολογία τους τη δύναμη της «γενικής θέλησης». ⁷⁵

- ✓ Η τελευταία κατηγορία, οι κοινωνικοί λαϊκιστές, είναι και η πιο δυσδιάκριτη, χωρίς ιδιαίτερη κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, μιας και δεν έχει σαφές ιδεολογικό υπόβαθρο.

3.2 Η αιτία δημιουργίας της Ακροαριστεράς

Το σημερινό φαινόμενο της ανόδου της Άκρας Αριστεράς υποστηρίζεται ότι προέκυψε τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, έχοντας ως αφετηρία τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, όποτε τα περισσότερα κόμματα της Ευρώπης που ανήκαν στην Άκρα Αριστερά (με εξαίρεση την Ελλάδα, την Κύπρο και την Τσεχία) έκαναν μια στρατηγική στροφή προς τη «Νέα Αριστερά» σε μια προσπάθεια να απαλλαγούν από το σοβιετικό στίγμα, εγκαταλείποντας έτσι παραδοσιακές έριδες και εμφύλιες διαμάχες. Η μετάλλαξη τους οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι στις περισσότερες περιπτώσεις απομακρύνθηκαν από το παραδοσιακό δόγμα του Μαρξισμού – Λενινισμού και υιοθέτησαν μια νέα ιδεολογία που συνδύαζε την οικολογία με μια τάση νέο-λαϊκισμού, αποδίδοντας τα διάφορα κοινωνικό-πολιτικά ζητήματα στον ιμπεριαλισμό και την παγκοσμιοποίηση.⁷⁶

Μέσα από τα αποτελέσματα των εκλογικών αναμετρήσεων που ακολούθησαν μετά το 2014, αποδεικνύεται ότι αυτή η στρατηγική είχε μακροπρόθεσμα αποτελέσματα, καθώς μπόρεσε να κινητοποιήσει τις μάζες με όπλο την ανανέωση και τη στόχευση σε εθνικά ζητήματα. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην επιτυχία της ακροαριστεράς είναι διαφορετικοί από χώρα σε χώρα, με τους πιο σημαντικούς ωστόσο να είναι οι εξής: το ιστορικό παρελθόν (ύπαρξη ή όχι απολυταρχικού καθεστώτος), η υψηλή ανεργία, το χαμηλό ΑΕΠ, ο μικρός βαθμός ικανοποίησης από τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, η έλλειψη εμπιστοσύνης προς την ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και τους θεσμούς, χωρίς όμως να υπάρχει ρητορική για την κατάργηση

⁷⁵ Pauwels, T. (2014) Populism in Western Europe. Abingdon: Routledge.

⁷⁶ Botella, J. and Ramiro, L (2003). The Crisis of Communism and Party Change. The Evolution of West European Communist and Post-Communist Parties (Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.

της, καθώς και η εναντίωση στην παγκοσμιοποίηση ως προς την οικονομική της διάσταση.⁷⁷

3.2.1 Από τον Ευρωκομμουνισμό στον αντιευρωπαϊκό λόγο

Ο ευρώ-κομμουνισμός ήταν ένα ιδεολογικό ρεύμα που άρχισε να αναπτύσσεται στη Δυτική Ευρώπη τις αρχές της δεκαετίας του '70, σε μια προσπάθεια αρκετών ορθόδοξων κομμουνιστικών κόμματος να απογαλακτιστούν από τη Σοβιετική Ένωση. Υπήρξε κοινή θέληση και στρατηγική για τη δημιουργία ενός νέου μοντέλου που θα έχει ως κύριο γνώρισμα τις αρχές του σοσιαλισμού, της δημοκρατίας και της ελευθερίας, που θα εκφράζει την αντίθεση του στο σταλινισμό. Το νέο αυτό μοντέλο έγινε ευρέως γνωστό ως «σοσιαλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο» και επισημοποιήθηκε το 1975 από το ΚΚ Γαλλίας και της Ιταλίας.⁷⁸

Ως προτεραιότητες τέθηκαν ο εκδημοκρατισμός της οικονομίας, της κοινωνίας και της πολιτικής ζωής, γεγονός που θα επιτυγχάνονταν με την ύπαρξη πολλών κομμάτων (πλουραλισμός), την εναλλαγή της εξουσίας, τον δημόσιο έλεγχο και την αποκέντρωση στα πρότυπα της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Στις επόμενες δεκαετίες δημιουργήθηκαν δύο τάσεις, ο δεξιός ευρώ-κομμουνισμός, που συνδέθηκε με την Σοσιαλδημοκρατία και ο αριστερός, που διατηρήθηκε όπως ήταν, κομμουνιστικός στον πυρήνα του.⁷⁹ Ο αντιευρωπαϊκός λόγος άρχισε να αναπτύσσεται, έχοντας ως βάση κατ' αρχήν τα δύο βασικά χαρακτηριστικά που συνιστούν την ιδεολογία της Άκρας Αριστεράς, την εναντίωση στον καπιταλισμό και την παγκοσμιοποίηση. Συνεπώς, η ακροαριστερά έχει ως βασικό πυλώνα στην ιδεολογία της τον οικονομικό τομέα και τις παρενέργειες που προκαλούνται σε αυτόν από τον τρόπο λειτουργίας των προαναφερθέντων συστημάτων.

Η στάση της ριζοσπαστικής αριστεράς απέναντι στην ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης αποτελεί πεδίο αντιπαραθέσεων, καθώς η εφαρμογή της ιδέας αυτή τάσσεται ενάντια στον ιδεολογικό της πυρήνα που πραγματεύεται την πάλη των τάξεων και τις κοινωνικές ανισότητες. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και το χαμηλό εισόδημα εκατομμυρίων ανθρώπων που προκλήθηκε από τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές που

⁷⁷ Visser, M., Lubers, M. et al. (2014). Support for radical left ideologies in Europe, *European Journal of political research*

⁷⁸ <https://www.iccr.gr/pt/news/From-Eurocommunism-to-present-Opportunism-00005/>

⁷⁹ Laclau E.& Mouffe C. (2001). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, Verso

επιλέγει η ΕΕ, οδήγησε μεγάλη μερίδα των ψηφοφόρων προς την πλευρά της Άκρας Αριστεράς. Σύμφωνα με τη γνώμη διακεκριμένων πολιτικών επιστημόνων και οικονομολόγων, τα νεοκλασικά οικονομικά με την πολιτική της λιτότητας που εφαρμόζουν οι ευρωπαϊκοί θεσμοί, οδηγούν στην εκμετάλλευση των αδύναμων από τους ισχυρούς, που συνεκδοχικά αποτυπώνουν το σχήμα προλετάριοι - άρχουσα τάξη. Το εύρος των κυρίαρχων απόψεων στο χώρο της Άκρας Αριστεράς κυμαίνεται από τους ήπιους ευρώ-σκεπτικιστές, που ζητούν μεταρρυθμίσεις για μια καλύτερη Ευρώπη, πιο ανθρώπινη και δημοκρατική, και στους έντονα ευρώ-σκεπτικιστές / ευρώ-φοβικούς ή αλλιώς αντιευρωπαϊστές που μιλούν για διάλυση της ΕΕ και έξοδο της χώρας τους από την ευρωπαϊκή οικογένεια.⁸⁰

4. Ο Αντί- ευρωπαϊκός λόγος

Στην ενότητα αυτή θα γίνει αναφορά στην ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης προκειμένου να γίνει αντιληπτή η αντιευρωπαϊκή επιχειρηματολογία τόσο της ακροδεξιάς όσο και της ακροαριστεράς, που έχουν θέση ως αντικείμενο της δριμείας κριτικής τους τον αντιδημοκρατικό τρόπο λειτουργίας του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Μέσα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή θα αναδειχθούν οι λόγοι συγκρότησης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, οι πολιτικές διεργασίες που το διαμόρφωσαν, καθώς και όλα τα στάδια της εξέλιξης του. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ακροδεξιάς ιδεολογίας είναι ο εθνικισμός και της ακροαριστεράς ο οικονομικός προστατευτισμός. Τα στοιχεία αυτά με τη σειρά τους οδηγούν στο συμπέρασμα ότι και οι δύο ιδεολογίες στρέφονται κατά της παγκοσμιοποίησης και συνεπώς κατά του όποιου παρόμοιου φαινομένου ασπάζεται την ίδια φιλοσοφία, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με το εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι αντιδράσεις ως προς την ευρωπαϊκή ιδέα ήταν από το ξεκίνημα της ποικίλες, με την ένταση και τη μορφή τους να διαφέρουν. Το γεγονός αυτό επακόλουθα, οδήγησε στη δημιουργία της έννοιας του ευρώ - σκεπτικισμού και η οποία θα αναλυθεί στην αντίστοιχη υποενότητα, χωρίς ωστόσο να απορρίπτεται το αντίστροφο εγχείρημα, ότι δηλαδή η ΕΕ με τις επιλογές και τις πολιτικές της έχει θρέψει το εν λόγω φαινόμενο.

⁸⁰ Dunphy, R. & Bale, T. (2011). The radical left in coalition government: Towards a comparative measurement of success and failure. *Party Politics* 17(4): 488–504

Ως χρονική αφετηρία του ευρώ - σκεπτικισμού θεωρείται η δεκαετία του '90, όποτε υπογράφηκε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία προκάλεσε πολλές αντιδράσεις ως προς την ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, με το μεγαλύτερο μέρος τους να προέρχεται από τη Μ. Βρετανία και τη Γαλλία, αλλά σταδιακά και από κόμματα άλλων κρατών - μελών, ενισχύοντας έτσι το εν λόγω φαινόμενο. Αιτία των διαφωνιών ήταν η επέκταση της ολοκλήρωσης της ένωσης σε τομείς που άπτονταν της δημόσιας ασφάλειας, υγείας και εκπαίδευσης, που περιόριζε κατά συνέπεια την αποκλειστικότητα των κρατών - μελών στη λήψη αποφάσεων. Το φαινόμενο αυτό αναζωπυρώθηκε αργότερα με μια σειρά από γεγονότα, όπως ήταν η οικονομική κρίση του 2008, το μεταναστευτικό πρόβλημα, το μεταναστευτικό / προσφυγικό ζήτημα που ξέσπασε το 2015, καθώς και οι τρομοκρατικές επιθέσεις του ισλαμικού φονταμενταλισμού στις μεγάλες πρωτεύουσες της ΕΕ.⁸¹ Τα γεγονότα αυτά αιφνιδίασαν τους θεσμούς της ΕΕ, θέτοντας τον «εχθρό» προ των πυλών και την ίδια την Ένωση σε καθεστώς αδυναμίας. Έτσι, η αγανάκτηση, η απογοήτευση και η έλλειψη εμπιστοσύνης από μέρους των λαών απέναντι στο ευρωπαϊκό εγχείρημα αναζωπυρώθηκαν, θέτοντας τις φίλο-ευρωπαϊκές πολιτικές σε αμφισβήτηση.

Το δίλημμα της πολυεθνικής ολοκλήρωσης ή της διακυβερνητικής συνεργασίας απασχολούσε και απασχολεί τα κράτη – μέλη, θέτοντας στη ζυγαριά του συμφέροντος τα οφέλη και τα κόστη της κάθε περίπτωσης. Η πρώτη προσέγγιση απαιτεί εναρμόνιση νομοθεσιών, χάραξη κοινών πολιτικών και κοινή διαχείριση σε ορισμένους τομείς, ενώ η δεύτερη λειτουργεί ως δίχτυ ασφάλειας για τα εθνικά συμφέροντα, καθώς βασίζεται στην καλή θέληση των συμμετεχουσών κυβερνήσεων για την υιοθέτηση και εφαρμογή ορισμένων πολιτικών. Συνεπώς, το δίλημμα αυτό μεταφράζεται σε αποδοχή της ύπαρξης μιας υπερεθνικής εποπτείας ή όχι. Τα στάδια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αποδεικνύουν την αμφιταλάντευση αυτή, καθώς οι όποιες κινήσεις και βήματα γίνονταν εντός συγκεκριμένων ορίων και καθορισμένου πλαισίου. Όποτε τα όρια ξεπεράστηκαν, υπήρξαν αντιδράσεις τόσο από τα κόμματα και τις ομάδες συμφερόντων (λόμπι) όσο και από την κοινή γνώμη. Σαφώς, ο ρόλος τόσο των ακροδεξιών όσο και των ακροαριστερών κομμάτων ήταν και είναι καθοριστικός στην εξέλιξη της πορείας της ΕΕ, τη λειτουργία των θεσμών και σε ό,τι άλλο αυτή συνεπάγεται.⁸²

⁸¹ <https://www.britannica.com/topic/Euroskepticism>

⁸² <https://eusvox.wordpress.com/2015/08/09/european-union-united-in-nationalism-again/>

4.1 Η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης

Με το τέλος του Β.Π.Π. η Ευρώπη έπρεπε να ανασυνταχθεί, αφήνοντας πίσω της εδραιωμένες ιδέες, όπως ο εθνικισμός και ο ρεαλισμός, προτάσσοντας την ειρήνη και την ασφάλεια ως πρωταρχικό στόχο και σκοπό, που θα επιτυγχάνονταν μέσω της σταδιακής ανάπτυξης κοινών πολιτικών.⁸³ Προκειμένου να ευοδωθεί η στόχευση αυτή, ο W.Churchill πρότεινε την αποκατάσταση των σχέσεων Γαλλίας – Γερμανίας, που θα αποτελούσε τη βάση για τη δημιουργία των «Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης». Η συμβολή των Η.Π.Α. ήταν καθοριστική για την ανασυγκρότηση των ευρωπαϊκών κρατών μέσω της οικονομικής βοήθειας που προέβλεπε το Σχέδιο Marshall, μια βοήθεια που όπως υποστηρίζεται δόθηκε για την αποφυγή της σοβιετικής κηδεμονίας. Καίριας όμως σημασίας για την ενοποίηση των ευρωπαϊκών κρατών και κατ' επέκταση για την ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης ήταν η τελωνειακή ένωση του Βελγίου, της Ολλανδίας και του Λουξεμβούργου (BENELUX) που τέθηκε σε ισχύ το 1948.⁸⁴

Ακολούθησε η δημιουργία του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1949 και μία σειρά Συνθηκών, που λειτούργησαν ως θεμέλιοι λίθοι στη θεσμοθέτηση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Οι πατέρες της Ε.Ε. επιθυμούσαν αρχικά μία οικονομική ένωση έναντι μιας πολιτικής, μέσω της εγκαθίδρυσης μιας κοινής αγοράς, δημιουργώντας έτσι μια κοινότητα ελεύθερης κυκλοφορίας του άνθρακα και του χάλυβα (E.K.A.X./1952). Τότε ήταν που συστάθηκαν οι πρόδρομοι των σημερινών θεσμών της ΕΕ, οργάνων που συστάθηκαν για να ελέγχουν, να εποπτεύουν και να λαμβάνουν αποφάσεις για την επίτευξη κοινών συμφερόντων, χωρίς όμως να εξουδετερώνεται η κρατική κυριαρχία.⁸⁵ Ο φόβος και η καχυποψία απέναντι στην ευρωπαϊκή ιδέα γεννήθηκε από τη μέρα της ίδρυσης της, προκαλώντας τις πρώτες αντιδράσεις. Η «**Διακήρυξη Schuman**» αποτέλεσε την πέτρα του σκανδάλου, καθώς βάσει της κεντρικής της ιδέας εγείρονταν ζητήματα υπερεθνικότητας και απειλής των εθνικών συμφερόντων. Ωστόσο, οι ανησυχίες σταδιακά παρακάμφτηκαν, με αποτέλεσμα τις επόμενες δεκαετίες να πραγματοποιηθούν διαπραγματεύσεις για «περισσότερη Ευρώπη».

Επόμενος σταθμός στη διαδρομή της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης αποτελεί η δημιουργία δύο ακόμα κοινοτήτων, της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ)

⁸³ Μούσης, Ν.(2015). Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές, εκδ.Παπαζήση

⁸⁴ Vanthoor, W.(1999). A chronological History of the European Union,pp.4

⁸⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0022&from=EL>

και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (**EYPATOM**), που συστάθηκαν το 1957 με τη σύναψη της Συνθήκης της Ρώμης. Ωστόσο, οι δεκαετίες του '70 και '80 χαρακτηρίζονται από μία απαισιοδοξία και ακαμψία λόγω της ανόδου στην εξουσία συντηρητικών κομμάτων, τόσο στη Μ. Βρετανία όσο και στη Γαλλία (**Eurosclerosis**).⁸⁶ Το 1986 η «**Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη**» συνιστά κομβικό σημείο στην πορεία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, μιας και ο τότε πρόεδρος της Επιτροπής J. Delors προτείνει την επέκταση της ένωσης σε νομισματική και πολιτική, θέτοντας τη βάση για την ίδρυση της **O.N.E.**⁸⁷ και την υιοθέτηση κοινού νομίσματος λίγα χρόνια αργότερα. Επιτυγχάνεται έτσι περαιτέρω εμβάθυνση μέσω της οικονομικής σύγκλισης και της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, που αποκρυσταλλώνεται στην ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων μεταξύ των κρατών - μελών. Η **Συνθήκη του Μάαστριχτ** (1993) είναι αυτή που βάζει στις ράγες την Ευρωπαϊκή Ένωση με τη δημιουργία των «τριών πυλώνων», που καθορίζουν τον τρόπο διακυβέρνησης, τόσο σε κοινοτικό όσο σε διακυβερνητικό επίπεδο. Εκείνη την περίοδο το μέλλον της Ευρώπης ήταν επισφαλές, γι' αυτό ακολούθησαν μια σειρά από μεταρρυθμιστικές συνθήκες προκειμένου να δοθούν λύσεις στα όποια προβλήματα δυσλειτουργίας και δυσαρέσκειας ανέκυπταν και να επιτευχτεί η στενότερη ένωση των λαών της Ευρώπης (**Ευρωπαϊκή Ιθαγένεια**)⁸⁸.

Έτσι, τέθηκε σε ισχύ η **Συνθήκη του Άμστερνταμ** το 1999, δίνοντας έμφαση στις αρχές της αναλογικότητας και επικουρικότητας και την ανάπτυξη μιας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής της Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ).⁸⁹ Έπειτα, το 2003 ακολούθησε η **Συνθήκη της Νίκαιας** προκειμένου να προετοιμάσει το έδαφος για τη διεύρυνση της ένωσης (προσχώρηση 10 χωρών το 2004) και να αναμορφώσει τη λειτουργία των θεσμών⁹⁰. Η Ανακήρυξη του Leaken το 2001 αποτελούσε δέσμευση για την ΕΕ να βελτιώσει τις παραμέτρους της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της δημοκρατίας στη λειτουργία των θεσμών της. Έτσι, έγινε προσπάθεια για μία Συνταγματική Συνθήκη, για ένα «Ευρωπαϊκό Σύνταγμα» με το έμβλημα «Ενωμένοι στην Πολυμορφία», χωρίς όμως τελικά να καρποφορήσει το 2005 λόγω των ποικίλων αντιδράσεων που προκλήθηκαν. Οι αντιδράσεις αυτές αποτυπώθηκαν στα

⁸⁶ Moravcsik A. (1991), Negotiating the single European act: national interests and conventional statecraft in the European Community, p.20-56

⁸⁷ <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.el.html>

⁸⁸ https://europa.eu/european-union/topics/eu-citizenship_el

⁸⁹ https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_el.pdf

⁹⁰ https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/el_nice.pdf

δημοψηφίσματα, που διεξήχθησαν για το εν λόγω ζήτημα, σε χώρες όπως η Γαλλία, η Ολλανδία, η Μ. Βρετανία.⁹¹ Ωστόσο, η συνταγματική αυτή προσπάθεια οδήγησε δύο χρόνια αργότερα στην υπογραφή της **Συνθήκης της Λισαβόνας**, η οποία περιελάμβανε πολλές από τις μεταρρυθμίσεις, έχοντας συνταγματικά χαρακτηριστικά.

Βασικός στόχος της Συνθήκης ήταν η αναθεώρηση του πρωτογενούς δικαίου προκειμένου οι θεσμικές δομές και οι μηχανισμοί λειτουργίας της ΕΕ να καθίστανται αποτελεσματικότεροι και η θέση του Ευρωπαϊού Πολίτη ισχυρότερη. Βασικό σημείο μεταξύ των άλλων αποτελεί το γεγονός ότι η ένωση απέκτησε νομικό πρόσωπο, δηλαδή τη δυνατότητα να υπογράψει συνθήκες με άλλα κράτη εκτός ευρωπαϊκού χώρου.⁹² Η μεταρρυθμιστική αυτή Συνθήκη, πέρα από τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας στην ΕΕ, έχει θέσει ως βασική της αρχή την ύπαρξη κράτους δικαίου και τη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Rule of Law & Human Rights), γεγονός που θεμελιώθηκε με την ενσωμάτωση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Βάσει των αρχών και των άρθρων του Χάρτη αυτού, διαμορφώνονται οι Κανονισμοί και οι Οδηγίες στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δίκαιου, ώστε αυτοί να μην έρχονται σε αντίθεση με την «Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (Ε.Σ.Δ.Α.), η οποία είναι υπογεγραμμένη από όλα τα κράτη – μέλη της ΕΕ.⁹³

Όσον αφορά την ΚΕΠΠΑ αποφασίστηκε να δημιουργηθεί η θέση του **Υπατου Εκπροσώπου** για την καλύτερη δυνατή εκπροσώπηση της ΕΕ στη διεθνή σκηνή. Επίσης, επιτυγχάνεται η διεύρυνση του ρόλου και της σπουδαιότητας τόσο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όσο και των εθνικών κοινοβουλίων, προκειμένου η ένωση να αντλεί μεγαλύτερη νομιμοποίηση από τους λαούς της. Επιπρόσθετα, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας καταργούνται οι τρεις πυλώνες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και αντικαθίστανται από τις αρμοδιότητες που αναλαμβάνει η ΕΕ και οι οποίες διακρίνονται σε αποκλειστικές, συντρέχουσες και υποστηρικτικές. Η διάκριση αυτή συνεπάγεται το βαθμό εισχώρησης των ευρωπαϊκών θεσμών στην εθνική πολιτική των κρατών, με βασικές αρχές τη δοτή αρμοδιότητα, την αναλογικότητα και την επικουρικότητα.⁹⁴ Με τις αναφορές αυτές καθίσταται φανερό πως η πορεία της ολοκλήρωσης είναι σταδιακή και εξελεγκτική, από τελωνειακή ενοποίηση, σε

⁹¹ <https://powerpolitics.eu>

⁹² http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/19/2/1325.pdf

⁹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EL>

⁹⁴ https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/what-european-commission-does/law/areas-eu-action_el

οικονομική, νομισματική και δυνάμει σε τραπεζική και πολιτική μέσω διαδοχικών διευρύνσεων και μεταρρυθμίσεων. Η όλη διαδικασία συνοδεύεται από συνεχείς αξιολογήσεις με απώτερο στόχο την στενή ένωση των λαών της Ευρώπης.⁹⁵

4.2 Το «Δημοκρατικό Έλλειμμα»

Η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης δεν θα μπορούσε να μην έχει αρνητικές συνέπειες κατά τη διάρκεια της οικοδόμησης της. Ένα από τα προβλήματα σύμφωνα με τους ειδικούς στους ακαδημαϊκούς και όχι μόνο κύκλους, είναι ότι έχει διαμορφωθεί μία «Ευρώπη των κυβερνήσεων», η οποία χρησιμοποιεί έντονα τη γλώσσα της γραφειοκρατίας, που αυτή με τη σειρά της εμποδίζει τους Ευρωπαίους πολίτες να δουν και να αναγνωρίσουν τους μηχανισμούς με τους οποίους λειτουργεί η ΕΕ και το σκοπό που υπηρετεί. Το πρόβλημα αυτό, δηλαδή η αυταρχική δομή και συμπεριφορά της ΕΕ προς τα κράτη – μέλη της, ονομάζεται «δημοκρατικό έλλειμμα»⁹⁶. Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για έναν όρο που χρησιμοποιείται από όλους όσοι ισχυρίζονται ότι τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και οι διαδικασίες λήψης των αποφάσεων τους στερούνται δημοκρατικής νομιμότητας. Επιπρόσθετα, υπάρχει επιχειρηματολογία για το γεγονός ότι η περιπλοκότητα και οι δαιδαλώδεις διαδικασίες που εφαρμόζονται για όλα τα θέματα, καθιστούν την πρόσβαση και την κατανόηση αυτών δυσχερή στο μέσο πολίτη. Το πραγματικό δημοκρατικό έλλειμμα της ΕΕ φαίνεται να αφορά την απουσία ευρωπαϊκής πολιτικής ζωής.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, μία ακόμα αιτία για ο δημοκρατικό έλλειμμα θεωρείται η πεποίθηση των Ευρωπαίων ψηφοφόροι ότι η φωνή τους δεν έχει τη δυναμική εκείνη, που θα τους δώσει τη δυνατότητα να απορρίψουν μια «κυβέρνηση» που δεν τους ικανοποιεί, συμβάλλοντας κατ' επέκταση στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής ζωής. Στο πλαίσιο της **ευρωπαϊκής διακυβέρνησης**, γίνεται αντιληπτό πως δεν υπάρχει εκλεγμένη κυβέρνηση, μολονότι γίνεται προσπάθεια καθετοποίησης της γραμμής, που συνδέει τους πολίτες με την Επιτροπή, μέσω δύο αντίθετων κατευθύνσεων (**top down** και **bottom up Europeanization**).⁹⁷ Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες του ευρωβαρομέτρου οι Ευρωπαίοι Πολίτες εξακολουθούν εν γένει

⁹⁵ Μούσης, Ν. (2013). Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, εκδ. Παπαζήση, σελ.562

⁹⁶ http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/democratic_deficit.html?locale=el

⁹⁷ Garcia, Luis B., Lopez Victor C., Mincheva, E. Szeligowska, D. (2011) The European Citizens' Initiative- a first Assessment

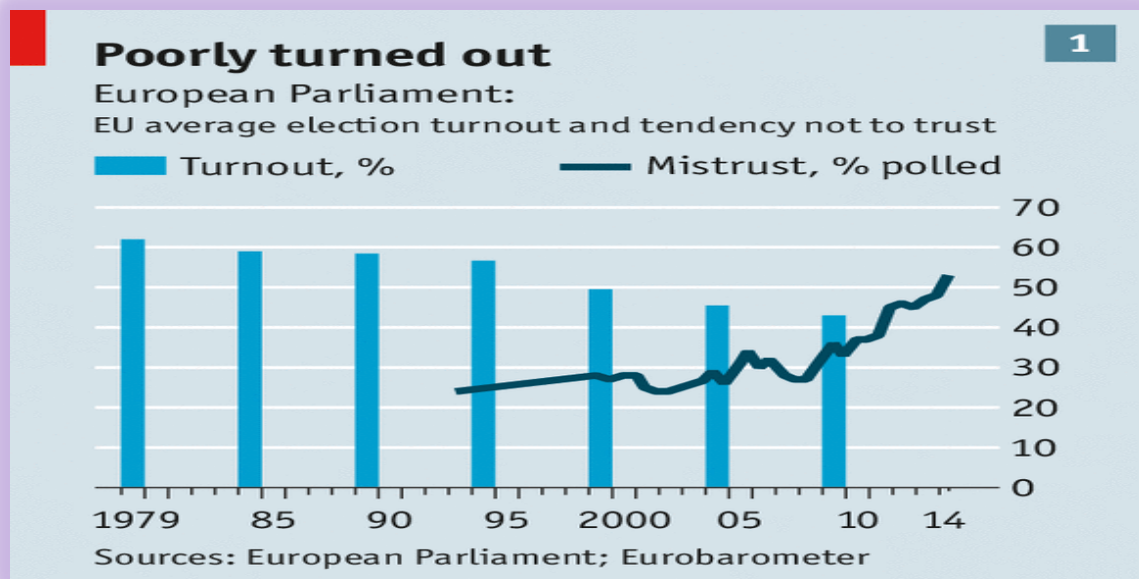
να κρατούν φιλοευρωπαϊκή στάση, ωστόσο δείχνουν να μην κατανοούν το ευρωπαϊκό θεσμικό και πολιτικό σύστημα.⁹⁸ Συγκεκριμένα, η δυσαρέσκεια αυτή εκφράστηκε έντονα για πρώτη φορά στις ευρωεκλογές του 2009, όποτε το ποσοστό συμμετοχής έφτασε το 42,97%, το χαμηλότερο που είχε σημειωθεί μέχρι τότε. Ακολούθησε το 2014 για να καταγραφεί νέο μεγάλο ποσοστό αποχής (συμμετοχή: 42,61%).⁹⁹

Όσοι υποστηρίζουν τις παραπάνω θέσεις και μιλούν για μια Ευρώπη χωρίς «δήμους» και αποτελούν την μία προσέγγιση του ζητήματος, τη θεσμική, ενώ μια δεύτερη συμπληρωματική προσέγγιση είναι η κοινωνικό-ψυχολογική. Α) Η θεσμική προσέγγιση εστιάζει στην ανακατανομή της πολιτικής εξουσίας σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο και σε ζητήματα θεσμικής λειτουργίας και συνταγματικής μεταρρύθμισης. Υποστηρίζει ότι υπάρχει θεσμική ανισορροπία και τονίζει την ανάγκη να ενισχυθεί η διαφάνεια, η δημόσια λογοδοσία και η αντιπροσωπευτικότητα των κεντρικών θεσμών, και κυρίως του Συμβουλίου και της Επιτροπής. Β) Αντίθετα, η κοινωνικό-ψυχολογική προσέγγιση απομακρύνεται από το ερώτημα του ποιος και πώς κυβερνά, αλλά στο ποιος κυβερνάται, εστιάζοντας έτσι στη θεραπεία και όχι στα συμπτώματα της δημοκρατικής παθολογίας στην ΕΕ. Η προσέγγιση αυτή προτάσσει την ανάγκη ανάδυσης ενός ευρωπαϊκού πολιτικού δήμου (civic demo), όπου όλοι οι πολίτες θα έχουν ενεργό ρόλο, κοινή διεθνική συνείδηση και ταυτότητα σε ένα κοινό πλαίσιο αξιών. Δεν υποστηρίζουν καμία πολιτισμική αφομοίωση των εθνών, αλλά επιθυμούν κάτι περισσότερο ουσιαστικό, που συμπυκνώνεται στην εξής φράση: «πολλοί λαοί, ένας δήμος και όχι πολλοί δήμοι, ένας λαός».¹⁰⁰

⁹⁸ <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/yearFrom/1974/yearTo/2018/surveyKy/2217>

⁹⁹ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html>

¹⁰⁰ Isensee, J. (1993) Nachwort. Europa – die politische Erfindung eines Erdteils', (επιμ.), *Europa als politische Idee und rechtliche Form*, Berlin: Duncker & Humblot p. 103

Εικόνα 3: <https://www.economist.com/taxonomy/term/76972?page=2316>

4.3 Ο Ευρώ-Σκεπτικισμός

Ο ευρώ-σκεπτικισμός είναι ένας νεολογισμός και όχι μια ιδεολογία, μια έννοια με αρκετές αποχρώσεις, που γίνεται αντιληπτή τόσο σε σχέση με τη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης (Europeanization) σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο στον ευρωπαϊκό χώρο όσο και σε συνάρτηση με το δημοκρατικό έλλειμμα στην ΕΕ, θεσμικό επίπεδο¹⁰¹. Η έννοια αυτή πρωτοεμφανίστηκε σε ένα άρθρο στην εφημερίδα Times το 1986, όπου το αρχικό της νόημα ήταν στενά συνδεδεμένο με την αυστηρή κριτική κατά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας από το βρετανικό Συντηρητικό Κόμμα και η υπό την τότε πρωθυπουργό Μάργκαρετ Θάτσερ¹⁰². Σε γενικές γραμμές ο ευρώ-σκεπτικισμός πηγάζει από διαφορετικές πολιτικές δυνάμεις του παραδοσιακού άξονα Αριστερά - Δεξιά, εκφραζόμενος με διαφορετική ένταση και πυγμή από καθεμία από τις οικογένειες αυτές. Απαντάται πλέον στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, όπου και εκεί η ένταση του σκεπτικισμού διαφέρει ανά χώρα και στο εσωτερικό κάθε χώρας. Το επόμενο βήμα στην επέκταση της έννοιας έγινε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπου ο

¹⁰¹ <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-2-page-323.htm>

¹⁰² Hoogh L. & Marks G. (2007). Sources of Euroscepticism, Acta Politica, pp. 119-127

σκεπτικισμός και η αβεβαιότητα ήταν διάχυτη, γεγονός που αποκρυσταλλώθηκε κατά τη διάρκεια των δημοψηφισμάτων σε αρκετές χώρες για την επικύρωση της.¹⁰³

Μολονότι δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός, ωστόσο ιδιαίτερα διαφωτιστικός είναι αυτός που δίνεται από τον Paul Taggart¹⁰⁴, ο οποίος αναφέρει ότι ο ευρώ - σκεπτικισμός εκφράζει μια ενδεχόμενη αντίθεση στην ΕΕ, επισημαίνοντας ότι δεν είναι όλοι οι σκεπτικιστές αντίπαλοι της, και ότι αυτός ως έννοια κυρίως αποτελεί τη ρητορική των ακραίων κομμάτων στην εσωτερική πολιτική σκηνή των κρατών – μελών. Σύμφωνα με τον ίδιο ορισμό ακόμα και η παθητική στάση απέναντι στην ΕΕ μπορεί να θεωρηθεί ευρώ-σκεπτικιστική. Επίσης, σύμφωνα με τον Hix¹⁰⁵ ο ευρώ-σκεπτικισμός ορίζεται ως η αντίδραση πολιτών και κόμματος απέναντι στην ΕΕ, καθώς θίγονται τα συμφέροντα τους από την ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Συνεπώς, και από τους δύο ορισμούς συνάγεται το συμπέρασμα ότι η εναντίωση προς την ΕΕ χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της μεταβλητότητας, μιας και υπάρχουν εξωτερικοί, μη σταθεροί παράγοντες που την καθορίζουν. Άρα είναι δυνατό να προκύψουν αρκετοί ορισμοί που θα είναι τόσοι, όσοι τα εμπλεκόμενα μέρη (stakeholders) και τα συμφέροντα τους στην εν λόγω διαδικασία.

Η βασική διάκριση που γίνεται ως προς την ένταση του φαινομένου είναι διχοτομική, δηλαδή ο ευρώ-σκεπτικισμός διακρίνεται σε δύο είδη, τον έντονο και τον ήπιο (**Hard - Soft Euroscepticism**). Ο πρώτος εκφράζει την απόλυτη εναντίωση στην ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και τους στόχους που θέτει η ΕΕ, προτείνοντας ακόμα και τη διάλυση της, ενώ ο δεύτερος αποδέχεται την ύπαρξη της, αλλά εναντιώνεται σε ορισμένες πολιτικές επιλογές της ΕΕ, όσο και στο ενδεχόμενο ομοσπονδοποίησης της. Ωστόσο, η διάσταση αυτή δεν είναι αρκετή, γι' αυτό προτείνονται και άλλες, οι οποίες κάνουν τη διάκριση σε «Ευρώ - Φίλους και ευρώ - Φοβικούς» (**Europhile - Europhobe**) και σε «Αισιόδοξους και Απαισιόδοξους» (**EU Optimists - EU Pessimists**), χωρίς καμία από τις δύο να προσεγγίζει με απόλυτη ακρίβεια το φαινόμενο.¹⁰⁶

¹⁰³ Mehlika, O. & Serdar, O. (2015), Euroscepticism in the EU, International Journal of Social Sciences

¹⁰⁴ Taggart, P. (1995), "New populist parties in Western Europe", West European Politics 18 (1), 34–51.

¹⁰⁵ Hoogh L. (2007) What drives Euroscepticism, party-public cueing, ideology and strategic opportunity, EU politics, pp 5-12

¹⁰⁶ <https://reseauinternational.net/europeiste-ou-europhobe-euro-unioniste-ou-anti-ue/>

Επιπρόσθετα, υπάρχει και μια προσέγγιση τεσσάρων παραμέτρων, η οποία τοποθετεί σε μία κατηγορία αυτούς που υποστηρίζουν την ύπαρξη της ΕΕ, σε μία άλλη κατηγορία αυτούς που επιθυμούν εναλλακτικές προσεγγίσεις, σε μία τρίτη όλους όσους ζητάνε λιγότερη Ευρώπη και σε μία τέταρτη όσους έντονα επιχειρηματολογούν για αποχώρηση των χωρών τους από τη δομή της ΕΕ.¹⁰⁷ Τον ήπιο ευρώ-σκεπτικισμό εκφράζει η πολιτική ομάδα των Συντηρητικών - Μεταρρυθμιστών (ECR), ενώ την πιο έντονη εκδοχή του οι εκφραστές των ακροδεξιών και ακροαριστερών κομμάτων. Σήμερα παρά το Brexit, τις εκλογές σε Γερμανία και Γαλλία, ο ευρώ-σκεπτικισμός παραμένει σε υψηλά επίπεδα σε χώρες όπως η Ουγγαρία, η Πολωνία, Ιταλία, Αυστρία και Ολλανδία.¹⁰⁸ Όσον αφορά την εκπροσώπηση των πολιτών στα εθνικά κοινοβούλια προκύπτει ότι ο ευρώ-σκεπτικισμός εκφράζεται στα 22 από τα 28 κράτη - μέλη τόσο από κόμματα της Αριστεράς όσο και της Δεξιάς, κυρίως όμως της δεύτερης στην ακραία της εκδοχή, ενώ στο Ευρωκοινοβούλιο ο ευρώ - σκεπτικισμός αποτυπώνεται στο 16% των κομματικών συνασπισμών.¹⁰⁹

Επίσης, ο ευρώ-σκεπτικισμός αντανακλάται στη δυσaréσκεια των λαών, η οποία αποτυπώνεται στα αποτυχημένα δημοψηφίσματα, όπως σε αυτά που διενεργήθηκαν στη Γαλλία και την Ολλανδία για την ψήφιση του «Ευρωπαϊκού Συντάγματος» το 2005 και στην Ιρλανδία για την αποδοχή της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2007.¹¹⁰ Ακόμη αν και αρκετές έρευνες του ευρωβαρομέτρου τα τελευταία χρόνια ήταν αρνητικές προς τη λειτουργία της ΕΕ, η έρευνα που διενεργήθηκε τον Απρίλιο του 2018 και ανακοινώθηκε τον επόμενο μήνα, καταδεικνύει ότι τα 2/3 των Ευρωπαίων Πολιτών θεωρούν ότι έχουν ωφεληθεί από τη συμμετοχή τους στην ΕΕ, σημειώνοντας το μεγαλύτερο ποσοστό ικανοποίησης από το 1983 και τρεις μονάδες περισσότερες από το περασμένο φθινόπωρο.¹¹¹ Ακόμα σε παρόμοια έρευνα που διεξήγαγε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) σχετικά με το πώς βλέπουν το μέλλον της Ευρώπης οι Ευρωπαίοι παρατηρήθηκε πως η στάση των Ευρωπαίων Πολιτών απέναντι στην ΕΕ ήταν λιγότερο αισιόδοξη και περισσότερο

¹⁰⁷ <https://www.thepolicyspace.com.au/2017/15/192-the-media-eurosepticism-and-the-debate-about-europe>

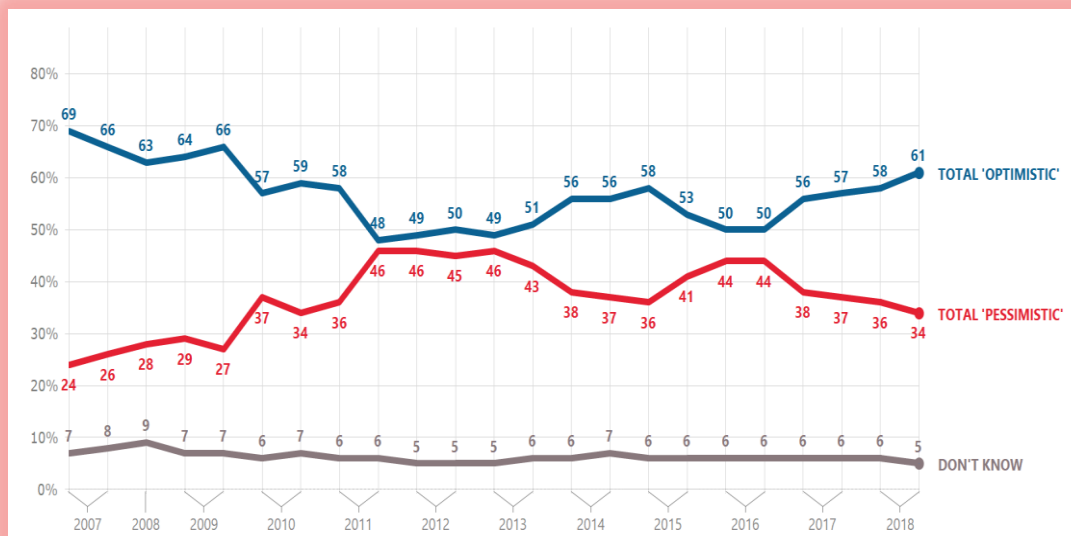
¹⁰⁸ <https://www.express.co.uk/news/world/941976/EU-news-five-euroseptic-countries-threaten-European-Union>

¹⁰⁹ CONDRUZ-BĂCESCU M. (2014), Eurosepticism Across Europe: Drivers and Challenges, Bucharest University of Economic Studies, Romania

¹¹⁰ <https://projekter.aau.dk/projekter/files/14405753/Thesis.pdf, pp.7 -9>

¹¹¹ <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20180522STO04020/eurobarometer-survey-highest-support-for-the-eu-in-35-years>

απαισιόδοξη στις δύο κομβικές περιόδους που βίωσε η ένωση, τόσο με την χρηματοπιστωτική όσο και με την προσφυγική κρίση.

Εικόνα4:<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/yearFrom/1974/yearTo/2018/surveyKy/22>

4.4 Οι πολιτικές ομάδες στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Οι πολιτικές ομάδες στο ΕΚ σχηματίζονται ανάλογα με την πολιτική τοποθέτηση των ευρωβουλευτών και όχι βάσει εθνικών κριτηρίων, ενώ παράλληλα πρέπει να συντρέχουν και ορισμένες προϋποθέσεις. Ο σχηματισμός τους πρέπει να ολοκληρωθεί μέχρι τέλος του Ιουνίου προκειμένου οι ευρωβουλευτές να παραστούν στην πρώτη Ολομέλεια του Ιουλίου. Όσον αφορά τις προϋποθέσεις για το σχηματισμό ομάδας, είναι πρώτον η συγκέντρωση τουλάχιστον 25 βουλευτών και δεύτερον να εκπροσωπούν τουλάχιστον το 1/4 του συνόλου των κρατών - μελών (σήμερα 7 χώρες). Όταν σχηματιστεί μια πολιτική ομάδα, ο πρόεδρος του ΕΚ πρέπει να ενημερωθεί για την ονομασία, τη σύνθεση και την ηγεσία της. Κάθε ομάδα είναι υπεύθυνη για την εσωτερική της οργάνωση, όπως για παράδειγμα εκείνη ορίζει το δικό της πρόεδρο, ένα προεδρείο και μια γραμματεία. Οι πολιτικές ομάδες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ημερήσιας διάταξης, στην επιλογή του προέδρου του ΕΚ, των αντιπροέδρων, της ηγεσία των Επιτροπών και των εισηγητών, αλλά και στην κατανομή

του χρόνου στις συνεδριάσεις. Επίσης, υπάρχουν ευρωβουλευτές που δεν ανήκουν σε καμία πολιτική ομάδα, οι γνωστοί και ως μη - εγγεγραμμένοι (NI/Non Inscrits).

Στις ευρωεκλογές του 2014 δημιουργήθηκαν 8 πολιτικές ομάδες που αντιπροσώπευαν περισσότερα από 100 κόμματα από τα 28 κράτη - μέλη.¹¹² Σχετικά με την εκπροσώπηση των ακροδεξιών κομμάτων, οι ευρωβουλευτές τους είτε δεν θα συμμετέχουν σε κάποια πολιτική ομάδα, είτε θα συμμετέχουν εάν καταφέρουν να οργανωθούν σε κάποια συμμαχία, όπως συνέβη το 2015, όπου σχηματίστηκε η πολιτική ομάδα η «Ευρώπη των Εθνών και της Ελευθερίας» (ENF)¹¹³ με επικεφαλής την Marine Le Pen. Η ομάδα απαρτίζεται από το γαλλικό, το ολλανδικό, βέλγικο, ιταλικό, πολωνικό και γερμανικό ακροδεξιό κόμμα, κατέχοντας 36 έδρες στο ΕΚ. Ωστόσο, περισσότερο ευρώ-σκεπτικιστική είναι η πολιτική ομάδα «Ευρώπη της Ελευθερίας και της Άμεσης Δημοκρατίας» (EFDD)¹¹⁴, που συστάθηκε το 2009, έχοντας 40 έδρες υπό την ηγεσία του Nigel Farage του βρετανικού κόμματος UKIP, που τάσσεται έντονα τόσο κατά της γραφειοκρατίας και του συγκεντρωτισμού όσο και κατά της νομισματικής ένωσης. Όσον αφορά τα ακροαριστερά κόμματα, και αυτά είτε δεν θα συμμετέχουν σε κάποια πολιτική ομάδα ή εάν συμμετέχουν, όπως και συνέβη στην προκειμένη περίπτωση των ευρωεκλογών του 2014, αποτελούν μέλη της «Ευρωπαϊκής Ενωτικής Αριστεράς / Αριστερά των Πρασίνων των Βόρειων Χωρών» (GUE/NGL) ή των Πρασίνων (Greens/EFA).

Οι πολιτικές ομάδες στο ΕΚ ονομαστικά είναι οι ακόλουθες¹¹⁵:

1. Κοινοβουλευτική Ομάδα του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος (Χριστιανοδημοκράτες) / (EPP).
2. Ομάδα της Προοδευτικής Συμμαχίας των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (S&D).
3. Ευρωπαίοι Συντηρητικοί και Μεταρρυθμιστές (ECR).
4. Συμμαχία Φιλελεύθερων και Δημοκρατών για την Ευρώπη (ALDE).

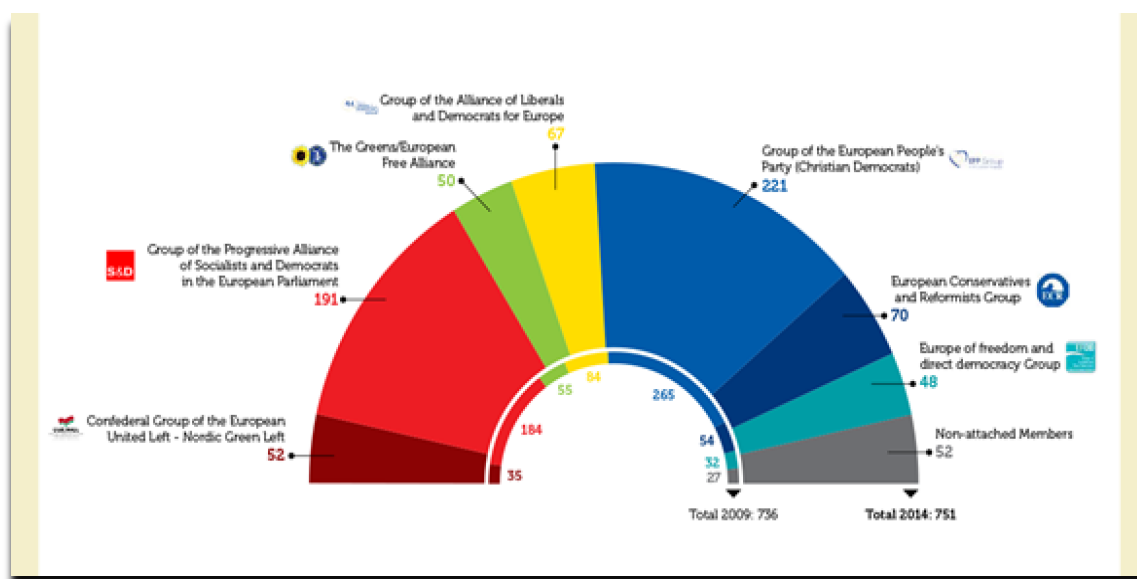
¹¹² <http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/eu-affairs/20140528STO48635/oi-politikes-omades-tou-ek>

¹¹³ <https://www.enfgroup-ep.eu/>

¹¹⁴ <http://www.efddgroup.eu/>

¹¹⁵ <http://www.europarl.europa.eu/portal/el>

5. Πράσινοι / Ευρωπαϊκή Ελεύθερη Συμμαχία (Greens/EFA).
6. Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά/ Αριστερά των Πρασίνων των Βόρειων Χωρών (GUE/NGL).
7. Ομάδα Ελευθερίας και Άμεσης Δημοκρατίας (EFDD).
8. Η Ευρώπη των Εθνών και της Ελευθερίας (ENF).
9. Μη εγγεγραμμένοι (NI).

Εικόνα 5: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html>

4.4.1 Ευρώ-ομάδες και Κανονισμός 1141/2014

Ο Κανονισμός αριθ. 1141/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2014 σχετικά με το καθεστώς και τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων και των ευρωπαϊκών πολιτικών ιδρυμάτων θεσπίστηκε με σκοπό να ενισχυθεί η προβολή, η αναγνώριση, η αποτελεσματικότητα, η διαφάνεια και η λογοδοσία των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων και των ευρωπαϊκών πολιτικών ιδρυμάτων που συνδέονται με αυτά. Χαρακτηριστική είναι η αιτιολογική έκθεση του προτεινόμενου κανονισμού. «Η δημοκρατία είναι μία από τις αξίες στις οποίες έχει θεμελιωθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση». Με γνώμονα τη διασφάλιση της λειτουργία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι Συνθήκες ορίζουν ότι οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκπροσωπούνται άμεσα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Το δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης αποτελούν θεμελιώδη δικαιώματα κάθε πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα πολιτικά κόμματα επιτελούν ουσιώδη ρόλο στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία, καθώς δημιουργούν άμεσο συνδετικό κρίκο μεταξύ των πολιτών και του πολιτικού συστήματος και κατ' αυτόν τον τρόπο ενισχύουν τη νομιμότητα του συστήματος. Μεταξύ των προϋποθέσεων αυτών είναι ότι πρέπει να αντιπροσωπεύονται σε αρκετά μεγάλο αριθμό κρατών μελών της ΕΕ και να σέβονται, τόσο στο πλαίσιο του προγράμματος όσο και των δραστηριοτήτων τους, τις αξίες επί των οποίων ερείδεται η ΕΕ, όπως του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανόμενων των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες».¹¹⁶

4.5 Μεταναστευτική και οικονομική πολιτική στην ΕΕ

4.5.1 Μεταναστευτική πολιτική

Η μεταναστευτική πολιτική αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της ΕΕ, που νομικά βασίζεται στα άρθρα 79 και 80 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ) και την αρχή της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής των ευθυνών στα κράτη – μέλη. Η πολιτική αυτή ανήκει στις συντρέχουσες αρμοδιότητες της ΕΕ (δεν υπάρχει ενιαία πανευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική) και βασική της στόχευση είναι μία ισορροπημένη διαχείριση και αντιμετώπιση της νόμιμης και παράτυπης μετανάστευσης, η οποία βρίσκεται σε έξαρση, μιας και οι μετανάστες τόσο μεταξύ των χωρών της ΕΕ όσο και αυτοί που προέρχονται από τρίτες χώρες, αυξάνονται σταδιακά κατά εκατομμύρια, με το αποκορύφωμα αυτής της ροής να σημειώνεται το 2015 και το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης.¹¹⁷ Συγκεκριμένα, οι αρμοδιότητες της ΕΕ περιστρέφονται γύρω από τη νόμιμη μετανάστευση, την ένταξη, την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης και τις συμφωνίες επανεισδοχής. Στην πρώτη περίπτωση η ΕΕ καθορίζει τις προϋποθέσεις εισδοχής και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών σε ένα κράτος – μέλος, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με την οικογενειακή επανένωση.

¹¹⁶ <http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/ebfe1e3a-7fc6-4f18-b724-1de0ae6b0d47/REG-1141-2014-EL.pdf>

¹¹⁷ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics
<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1275.pdf>

Τα κράτη – μέλη έχουν το δικαίωμα να καθορίζουν το επιτρεπόμενο όριο υπηκόων τρίτων χωρών, που εισέρχονται στο έδαφος τους για εύρεση εργασίας.

Αναφορικά με την ένταξη, η ΕΕ μπορεί να προσφέρει κίνητρα και χρηματική υποστήριξη για την προώθηση της ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών από ένα κράτος – μέλος σε άλλο, χωρίς ωστόσο στη νομοθεσία της ΕΕ να υπάρχει υποχρέωση εναρμόνισης των εθνικών νόμων με τους Κανονισμούς. Για την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης, η ΕΕ οφείλει να λαμβάνει μέτρα πρόληψης μέσω της πολιτικής επιστροφής, χωρίς να θίγονται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Όσον αφορά τις συμφωνίες επανεισοδοχής, η ΕΕ έχει την αρμοδιότητα σύναψης συμφωνιών με τρίτες χώρες για την υποδοχή εκ νέου στις χώρες καταγωγής ή προέλευσης των υπηκόων τρίτων χωρών, οι οποίοι δεν πληρούν τις προϋποθέσεις εισόδου ή διαμονής σε ένα από τα κράτη – μέλη.¹¹⁸ Στο πλαίσιο της Στρατηγικής Ευρώπης 2020 έχουν ληφθεί μια σειρά από πρωτοβουλίες και οδηγίες προκειμένου να εκμεταλλευτεί η ΕΕ αποτελεσματικά το μεταναστευτικό δυναμικό προς όφελος της οικονομικής της ανάπτυξης και του πολιτιστικού πλούτου.¹¹⁹

Το 2009 με την έκδοση της οδηγία 2009/50/EK καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις εισδοχής και παραμονής των υπηκόων τρίτων χωρών, δημιουργώντας ευνοϊκές συνθήκες απασχόλησης υψηλής ειδίκευσης, εισάγοντας τον όρο «μπλε κάρτα». Το 2016 αναθεωρήθηκε η συγκεκριμένη Οδηγία και συμπεριέλαβε λιγότερο αυστηρά κριτήρια εισδοχής και ελκυστικότερες συνθήκες διαμονής και εργασίας.¹²⁰ Επίσης, έχουν εκδοθεί Οδηγίες, που απλουστεύουν τις διαδικασίες για τους εποχιακούς εργαζόμενους, για τις ενδοεταιρικές μεταθέσεις, για σπουδαστές και για τους επί μακρόν διαμένοντες. Η ΕΕ κρατάει θετική στάση απέναντι στην πολυμορφία και στην ένταξη των μεταναστών σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, καθώς με την αξιοποίηση των βέλτιστων πρακτικών και το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, ώστε οι μετανάστες να μπορούν να αποτελέσουν μοχλό ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής. Οι συνεκτικές στρατηγικές κρίνονται αναγκαίες και προϋποθέτουν διάλογο και συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων μερών.¹²¹

¹¹⁸ <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/152/>

¹¹⁹ https://www.espa.gr/elibrary/%CE%95%CE%95_2020.pdf

¹²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/>

¹²¹ <http://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20150611IPR65655/mena-region-meps-call-for-a-long-term-strategy-to-spur-security-and-stability>

4.5.2 Οικονομική και νομισματική πολιτική στην ΕΕ

Όλα τα κράτη - μέλη της ΕΕ, ανεξαρτήτως από το αν ανήκουν στην Ευρωζώνη, είναι μέλη της ΟΝΕ (Οικονομική και Νομισματική Ένωση) ενός συστήματος που στόχο έχει την συντονισμένη προσπάθεια όλων των εμπλεκόμενων μερών για την επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας στην ΕΕ, καθώς και στην αντιμετώπιση των οικονομικών και χρηματοπιστωτικών κρίσεων. Σύμφωνα με το άρθρο 119 της ΣΛΕΕ η υποχρέωση των κρατών – μελών είναι να δρουν βάσει της αρχής της οικονομίας της ανοιχτής αγοράς και του ελεύθερου ανταγωνισμού, ώστε να επιτυγχάνονται οι κοινοί στόχοι που βασίζονται στην ενιαία νομισματική και συναλλαγματική πολιτική. Βασικές αρχές αποτελούν οι σταθερές τιμές, σταθερό ισοζύγιο πληρωμών, υγιή δημόσια οικονομικά και υγιείς νομισματικές συνθήκες.¹²²

Οι εθνικές κυβερνήσεις, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και η Επιτροπή είναι οι δρώντες που συνεργάζονται προκειμένου να αποκαθίσταται η χρηματοπιστωτική σταθερότητα σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο, να προστατεύονται οι αποταμιεύσεις των Ευρωπαίων πολιτών μέσω κρατικών εγγυήσεων, να διατηρείται η ροή πιστώσεων με ευνοϊκούς όρους για τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, ώστε να θεσπιστεί ένα καλύτερο σύστημα οικονομικής και δημοσιονομικής διακυβέρνησης σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Με αφορμή την χρηματοπιστωτική κρίση που χτύπησε συθέμελα και το ευρωπαϊκό οικοδόμημα, η ΕΕ έλαβε μια σειρά από μέτρα μεταξύ των οποίων ήταν η σύσταση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) το 2010¹²³, που συνιστά το μεγαλύτερο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό οργανισμό με τεράστια δανειοδοτική ικανότητα.

Την περίοδο 2011-2013 η ΕΕ θέσπισε νέους αυστηρότερους κανόνες και συνθήκες για τον αποτελεσματικότερο έλεγχο του δημόσιου χρέους και των ελλειμμάτων, ώστε οι εθνικές κυβερνήσεις να λειτουργούν στο όριο των δυνατοτήτων τους. Οι κανόνες αυτοί εδράζονται στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ), που αποτελεί το μηχανισμό εγγύησης της οικονομίας και της δημοσιονομικής πειθαρχίας των κρατών – μελών και το οποίο προβλέπει προειδοποιητικές επιστολές

¹²² https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/eu_citizenship/consolidated-treaties_el.pdf#nameddest=article119 p.98

¹²³ <https://www.esm.europa.eu/about-us/history>

και την επιβολή κυρώσεων στους παραβάτες. Το ΕΚ και το Συμβούλιο αποφασίζουν βάσει της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας και έπειτα από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών δύνανται να θεσπίζουν μέτρα ενθάρρυνσης και διευκόλυνσης της συνεργασίας μεταξύ των κρατών - μελών, την ανάληψη πρωτοβουλιών, οι οποίες στοχεύουν με τη σειρά τους στην ανάπτυξη ανταλλαγής πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών, στην παροχή συγκριτικής ανάλυσης και συμβουλευτικού υλικού, καθώς και στην προαγωγή καινοτόμων προσεγγίσεων, όπως επίσης και στην αξιολόγηση εμπειριών, κυρίως υπό τη μορφή πιλοτικών σχεδίων.¹²⁴

ΕΝΟΤΗΤΑ 5η

5.1 Μελέτες περίπτωσης για τα ακροδεξιά κόμματα

Τα σημαντικά εκλογικά κέρδη των κομμάτων της Ριζοσπαστικής Δεξιάς σε πολλές χώρες της Δυτικής Ευρώπης από τα τέλη της δεκαετίας του '80 και μετά, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, συνιστούν ένα αξιοσημείωτο πολιτικό φαινόμενο το οποίο παρεισφρεί στο εδραιωμένο πολιτικό γίνεσθαι, τονίζοντας τον αντιδημοκρατικό τρόπο λειτουργίας της ΕΕ και τη χαλαρή μεταναστευτική της πολιτική. Η παρουσία των κομμάτων αυτών στην πολιτική σκηνή των χωρών τους δεν είναι εφήμερη και συγκυριακή, αλλά διαρκής και αυξανόμενη τα τελευταία χρόνια, σε σημείο που να κινητοποιεί σημαντικά τμήματα της κοινής γνώμης και των ψηφοφόρων, αλλά και ικανή να επηρεάζει τη χάραξη και την άσκηση πολιτικής είτε με την συμμετοχή των κομμάτων αυτών σε κυβερνήσεις συνεργασίας (π.χ. στην Ιταλία και στην Αυστρία), είτε με την παροχή στήριξης στην κυβέρνηση για την εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών (π.χ. στη Δανία), είτε με την άσκηση επιτυχημένης αντιπολίτευσης (π.χ. στο Βέλγιο και στη Γαλλία).

Έτσι, η ακροδεξιά επέστρεψε δριμύτερη στις προηγούμενες ευρωεκλογές με κομβικό σημείο τη μεγάλη αποχή των Ευρωπαίων πολιτών από τις κάλπες, σημειώνοντας ποσοστό αποχής της τάξεως του 57,4%, εκφράζοντας έτσι ηχηρά την απογοήτευση τους σχετικά με την πορεία της ΕΕ. Η άνοδος της ακροδεξιάς ήταν εντυπωσιακή, καθώς τα ακροδεξιά κόμματα κατάφεραν να πετύχουν την είσοδο τους

¹²⁴ https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/eu_citizenship/consolidated-treaties_el.pdf#nameddest=article119 p.113

στο ΕΚ εξασφαλίζοντας 140 από τις 751 έδρες, δηλαδή ένα ποσοστό 11% που αντιστοιχεί σε 30 ευρώ - σκεπτικιστικά κόμματα και σχηματισμούς από 16 κράτη – μέλη και 13 ευρώ-φοβικά κόμματα από 13 χώρες¹²⁵, με ιδιαίτερη παρουσία σε χώρες όπως η Γαλλία και τη Μ. Βρετανία.¹²⁶

Τα κόμματα που ανήκουν στις παραδοσιακά μεγάλες πολιτικές ομάδες ΕΡΡ και S&D, συγκέντρωσαν 29% και 25% αντίστοιχα, με τις υπόλοιπες ομάδες να βρίσκονται γύρω στο 10%, καταδεικνύοντας έτσι το μεγάλο κατακερματισμό.¹²⁷ Ωστόσο, οι αγορές δεν φάνηκε να επηρεάζονται αρνητικά από αυτή την εικόνα, μιας και το υπόλοιπο των εδρών που αντιστοιχεί περίπου στα 2/3 παρέμεινε σταθερό από τους Συντηρητικούς και τους Σοσιαλδημοκράτες.¹²⁸ Συνεπώς, εάν και διαμορφούμενη νέα πολιτική κατάσταση έδινε ελπιδοφόρο μήνυμα πως η ευρωπαϊκή πορεία έχει περιθώρια εξέλιξης στον οικονομικό τομέα και τις χρηματαγορές, ανησυχίες δημιουργήθηκαν ως προς την δυσπιστία των Ευρωπαίων πολιτών απέναντι στους πολιτικούς θεσμούς που αυτές μακροπρόθεσμα μπορεί να επηρέαζαν τη βιωσιμότητα του ευρώ.¹²⁹ Την επομένη των εκλογών τα ακροδεξιά κόμματα σε επίπεδο ευρωβουλευτών αποφάσισαν να συναντηθούν με στόχο την εύρεση αμοιβαίων προσεγγίσεων και την περαιτέρω ενίσχυση της θέσης τους στο Ευρωκοινοβούλιο, συνθήκη που δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί τα προηγούμενα χρόνια λόγω της διατύπωσης ακραίων θέσεων κάποιων εξ' αυτών.

Στις ακόλουθες υποενότητες θα γίνει αναφορά σε ορισμένες από τις χώρες στις οποίες η ακροδεξιά έκανε την εμφάνισή της με μεγάλη επιτυχία, και συγκεκριμένα σε έξι χώρες (Γαλλία, Αυστρία, Ουγγαρία, Ολλανδία, Γερμανία, Ιταλία). Οι χώρες αυτές θα χρησιμοποιηθούν ως μελέτες περίπτωσης, προκειμένου να εντοπίσουμε ποια είναι τα κόμματα που επιτελούν το ρόλο του προστάτη του έθνους - κράτους τους, ποια η ιστορική τους διαδρομή, ποια η ρητορική που αναπτύσσουν, ποια η θέση τους απέναντι στην ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και κατ' επέκταση στη λειτουργία των μηχανισμών και θεσμών της ΕΕ, ποιο το ποσοστό συμμετοχής τους στο ΕΚ μετά τις ευρωεκλογές του 2014 και ποιες συμμαχίες αναπτύσσουν τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η σειρά που θα ακολουθηθεί για την παρουσίαση των ακροδεξιών

¹²⁵ <https://eu.boell.org/en/2016/01/14/enf-new-right-wing-force-european-parliament-and-how-deal-it>

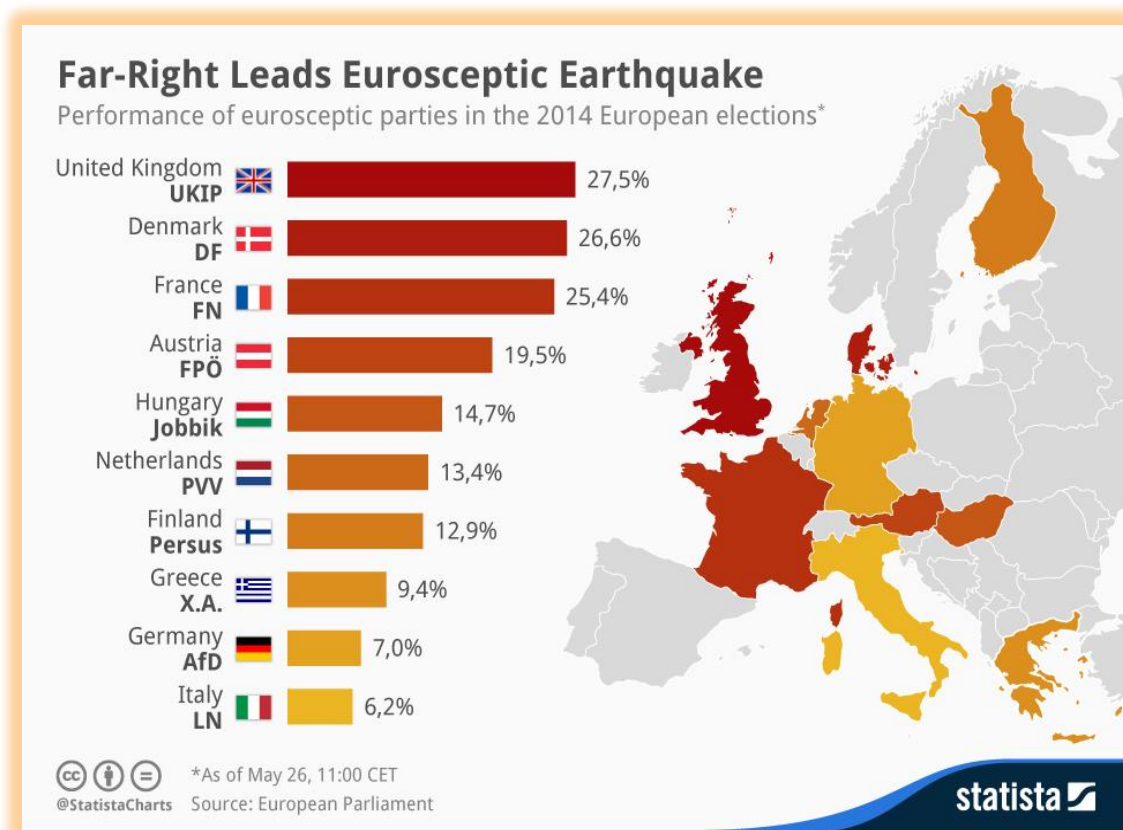
¹²⁶ <https://www.dw.com/en/cameron-hollande-argue-over-europes-future/a-17666769>

¹²⁷ Bertoincini Y. (2014) European Elections: An upsurge in Europhobia or business as usual?, J.Delors Institute, Berlin

¹²⁸ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html>

¹²⁹ <https://www.dw.com/en/few-economic-surprises-after-eu-elections/a-17666300>

κομμάτων καθορίστηκε βάσει του ποσοστού που σημείωσαν στις ευρωεκλογές (τα ποσοστά αναγράφονται στην παρακάτω εικόνα), ως κριτήριο δυναμικής της κάθε χώρας αναφορικά με την εκπροσώπηση της μέσω των ευρωβουλευτών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Έτσι, η παρουσίαση θα γίνει ξεκινώντας από τη Γαλλία που συγκέντρωσε το τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό 25,4% και με καθοδική φορά θα οδηγηθούμε στην Ιταλία που συγκέντρωσε 6,2%. Στις παρενθέσεις σημειώνεται η άνοδος ή η κάθοδος των κομμάτων σε σχέση με τις προηγούμενες ευρωεκλογές του 2009 βάσει των δεδομένων που μας παρέχει η ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (η Μ. Βρετανία δεν εξετάζεται για ευνόητους λόγους).

Εικόνα 6: <https://www.statista.com/chart/2293/far-right-leads-eurosceptic-earthquake/>

5.1.1 Γαλλία

Front National

Εκλογικό ποσοστό: 24,86% (+19%)

Ευρωβουλευτές: 23 (+20)¹³⁰

Ευρωεκλογές και Εθνικό Μέτωπο

Η Γαλλία στις ευρωεκλογές του **2014** εξασφάλισε 74 θέσεις με τις 23 εξ' αυτών να καλύπτονται από τους ακροδεξιούς ευρωβουλευτές της, οι οποίοι έκοψαν πρώτοι (**1^ο**) το νήμα και δεν οργανώθηκαν σε κάποια πολιτική ομάδα. Σημείωσε σημαντική άνοδο μέσα στην πενταετία από τις προηγούμενες ευρωεκλογές, όποτε συγκέντρωσε μόλις 6,3%. Ο **Εθνικός Συναγερμός**, όπως μετονομάστηκε το μέχρι πρότινος Εθνικό Μέτωπο το 2018, είναι κατ' αρχήν συντηρητικό πολιτικό κόμμα, που ιδρύθηκε το 1972 έχοντας ως στόχο την ενοποίηση πολλών γαλλικών εθνικιστικών κινημάτων της εποχής και αντλώντας τη ψήφο από τους νέους, τους εργάτες και εν γένει από τον αποπροσανατολισμένο λαό. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '70 οι δυνάμεις της Άκρας Δεξιάς στη Γαλλία δρούσαν συνήθως αποσπασματικά και χωρίς κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα, οργανώνοντας κυρίως επιθέσεις εναντίον των αριστερών βιβλιοπωλείων, κομματικών γραφείων, καταστημάτων καθώς και εναντίον εβραϊκών στόχων. Το πολιτικό κλίμα άλλαξε ριζικά με την ίδρυση του Εθνικού Μετώπου υπό την ηγεσία του Jean- Marie Le Pen Pen, που αποτέλεσε ηγέτης του κόμματος από την ίδρυσή του μέχρι και την παραίτησή του το 2011. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του άλλοτε αρχηγού του κόμματος ότι «είμαστε το κόμμα όσων υποφέρουν, γιατί υποφέρουμε και εμείς οι ίδιοι».

¹³⁰ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-fr-2009.html>

Η εποχή του Jean- Marie Le Pen

Παρόλο που το κόμμα ήταν περιθωριοποιημένο για τα πρώτα δέκα χρόνια της ύπαρξής του, από το 1984 κατέστη ουσιαστικό στοιχείο του πολιτικού συστήματος ως ο κύριος εκπρόσωπος του δεξιού εθνικισμού της Γαλλίας, αναπτύσσοντας έντονο αντιευρωπαϊκό λόγο, συνδέοντας το όνομα του με τα ζητήματα της ανεργίας και της μετανάστευσης. Συγκεκριμένα, ο Le Pen τάχθηκε κατά της ομοσπονδιακής Ευρώπης και υπέρ της «Ευρώπης των Πατρίδων», στην οποία θα μπορεί να διατηρηθεί η ταυτότητα και η εθνική κυριαρχία των κρατών.¹³¹ Η στρατηγική του κόμματος επικεντρώθηκε στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής και ο πολιτικός λόγος στην έκφραση λαϊκής δυσφορίας με την ανακοίνωση των «300 μέτρων για την αναγέννηση της Γαλλίας», αποκτώντας μερίδιο από τους ψηφοφόρους της Αριστεράς και κατά συνέπεια τον τίτλο «αριστερό-λεπενισμός».¹³² Υπάρχουν δύο ερμηνευτικές προσεγγίσεις που αιτιολογούν την άνοδο της ακροδεξιάς εκείνης της περιόδου, η πρώτη την αποδίδει στην ανεπάρκεια του πολιτικού συστήματος και η δεύτερη στη ξενοφοβική παράδοση.¹³³

Οι εκλογικές αναμετρήσεις και η διάσπαση του Εθνικού Μετώπου

Μέσα από τις εκλογικές αναμετρήσεις μπορεί να κατανοήσει κανείς την πορεία της ακροδεξιάς ψήφου. Στις ευρωεκλογές του 1984¹³⁴, το Εθνικό Μέτωπο κατάφερε να συγκεντρώσει 11% εξασφαλίζοντας 10 θέσεις στο Ευρωκοινοβούλιο. Στις εθνικές εκλογές του 1986 εξασφάλισε το ποσοστό 9,9%, καταλαμβάνοντας έτσι 35 έδρες στη Γαλλική Εθνοσυνέλευση. Ο Le Pen πέτυχε τη μεγαλύτερη νίκη ως υποψήφιος πρόεδρος στις εκλογές του 1988 με αντίπαλο τον Francois Mitterrand, συγκεντρώνοντας στον πρώτο γύρο 14,3%, γεγονός που αναστάτωσε την κοινή γνώμη. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και το 1989 στις επαναληπτικές εκλογές για τη Γαλλική Εθνοσυνέλευση με ποσοστά 61,3 % στο Dreux και 47% στη Μασσαλία. Στις ευρωπαϊκές εκλογές του 1994 κατάφερε να ξεπεράσει το 20% των

¹³¹ Libération, 26/8/97, Le Monde diplomatique

¹³² Taguieff & Tribalat 1998 Face au Front national. Arguments pour une contre-offensive, napioi: La Découverte, pp: 22-23.

¹³³ Εθνικισμός και ρατσισμός στην άκρα δεξιά: Η περίπτωση του γαλλικού Έθνικού Μετώπου, Δ. Παπαδημητρίου

¹³⁴ [https://en.wikipedia.org/wiki/European_Parliament_election,_1984_\(France\)](https://en.wikipedia.org/wiki/European_Parliament_election,_1984_(France))

ψήφων των προερχόμενων από την εργατική τάξη, ενώ στις εθνικές εκλογές του 1997 συγκέντρωσε 15,2%, καταλαμβάνοντας την τρίτη σε εκλογική δύναμη θέση.

Τις επόμενες δύο χρονιές παρατηρείται μία πτώση του ακροδεξιού κόμματος τόσο λόγω προβλημάτων στο εσωτερικό όσο και της γενικότερης εκλογικής φθοράς των ευρωπαϊκών κομμάτων αυτού του χώρου.¹³⁵ Η διάσπαση ήρθε όταν η δεύτερη ισχυρή προσωπικότητα στο κόμμα, ο Mégret, αποχώρησε το 1998 και ίδρυσε δικό του, το «Εθνικό Μέτωπο - Εθνικό Κίνημα» (FN-MN). Ο Mégret υπήρξε επίσης ενάντιος στην ομοσπονδιακή Ευρώπη, τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό και τους βομβαρδισμούς του NATO στη Γιουγκοσλαβία. Χαρακτηριστικά έχει δηλώσει ότι δεν επιθυμεί μία τέτοια Ευρώπη, όπως αυτή των Βρυξελλών, γραφειοκρατική, παγκοσμιοποιημένη και αμερικανική» (*Les Échos*, 3/5/1999).¹³⁶

Οι προεδρικές εκλογές του 2002 ήταν οι πρώτες στις οποίες συμμετείχε ακροδεξιός υποψήφιος στο δεύτερο γύρο, αφού ο Le Pen ξεπέρασε τον υποψήφιο του Σοσιαλιστικού Κόμματος, Lionel Jospin στον πρώτο γύρο, ωστόσο ηττήθηκε στον επόμενο με πολύ μεγάλη διαφορά από τον Jacques Chirac, υποψήφιο του «Συναγερμού για τη Δημοκρατία».¹³⁷ Εξαιτίας του γαλλικού εκλογικού συστήματος, η εκπροσώπηση του κόμματος είναι περιορισμένη παρά τα ποσοστά που σημειώνει στις εκλογές. Κατάσταση σοκ προκλήθηκε στη Γαλλία στις ευρωεκλογές του 2014, όταν το Εθνικό Μέτωπο με ποσοστό περίπου του 25% των έγκυρων ψήφων κατάφερε να κερδίσει τις εκλογές για πρώτη φορά στην ιστορία του, αφήνοντας πίσω του το συντηρητικό κόμμα UMP του Nicolas Sarkozy με 21% και το κόμμα των Σοσιαλιστών με 14%. Όπως και σε προηγούμενες εκλογικές διαδικασίες το κόμμα ήταν πρώτο στις ηλικίες 18-24 ετών και στην εργατική τάξη.¹³⁸

¹³⁵ <https://www.independent.co.uk/news/trouble-on-megrets-bizarre-tour-de-france-1097741.html>

¹³⁶ A. Knapp, 2004, *Parties and the Party System in France: A Disconnected Democracy?*, Palgrave Macmillan, N.York, p.332

¹³⁷ Shields, J. (2007) *The Extreme Right in France: From Pétain to Le Pen*, Routledge, p.119, 192

¹³⁸ <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/10856377/Marine-Le-Pen-wins-record-victory-in-French-elections.html>

Εποχή Marine Le Pen

Σημερινή ηγέτιδα του κόμματος είναι η Marine Le Pen, η οποία διαδέχτηκε τον πατέρα της το 2011, χωρίς όμως να διατηρεί καλές σχέσεις και συνεργασία μαζί του. Καθοριστική χρονιά στον πολιτικό τους βίο ήταν το 2015, όποτε η Marine Le Pen διέγραψε τον πατέρα της από το κόμμα λόγω των δηλώσεων του περί του Ολοκαυτώματος ως «λεπτομέρεια» στην ιστορία, για τις οποίες και καταδικάστηκε από το Ακυρωτικό Δικαστήριο της Γαλλίας το 2017.¹³⁹ Οι σχέσεις τους έκτοτε βρίσκονται σε τετωμένο σχοινί με τον Jean Marie Le Pen στις τελευταίες δηλώσεις του να ζητά την παραίτηση της κόρης του από την ηγεσία του κόμματος εξαιτίας της αποτυχίας της στις προεδρικές εκλογές του 2017, όποτε και έχασε από τον E.Macron με 33,99% έναντι 66,01% (2^ο).¹⁴⁰ Στον προεκλογικό της αγώνα η Marine Le Pen διακήρυξε έντονα την αποχώρηση της Γαλλίας από το ευρώ και την ΕΕ, δηλώσεις που την οδήγησαν στην κορυφή το 2014, νικώντας τα δύο μεγάλα κόμματα της χώρας. Τέλος, η Marine Le Pen είναι ο ιθύνων νους της πολιτικής ομάδας ENF στο ΕΚ, που δημιουργήθηκε το 2015 σε αγαστή συνεργασία με το αντίστοιχο ακροδεξιό ολλανδικό κόμμα, που ήταν από τους πρωτεργάτες όπως έχει ήδη προαναφερθεί.

¹³⁹ <https://www.theguardian.com/world/2016/apr/06/jean-marie-le-pen-fined-again-dismissing-holocaust-detail>

¹⁴⁰ <https://www.theguardian.com/world/live/2017/may/07/french-presidential-election-emmanuel-macron-marine-le-pen>

Εικόνα 7: <https://www.malaymail.com/s/875021/french-far-right-family-feud-marine-le-pen-jettisons-father>

5.1.2 Αυστρία

✚ *Freiheitliche Partei Österreichs (freedom party of Austria)*

Εκλογικό ποσοστό: 19,72 % (+7.79%)

Ευρωβουλευτές: 4 (+2)¹⁴¹

FPÖ και εκλογές

Στις ευρωεκλογές του **2014** η Αυστρία δικαιούνταν 19 θέσεις στο ΕΚ, αλλά με την είσοδο της Κροατίας οι θέσεις μειώθηκαν σε 18. Το ακροδεξιό κόμμα της χώρας τερμάτισε τρίτο (**3^ο**), κερδίζοντας τέσσερις έδρες, ακολουθώντας το χριστιανοδημοκρατικό κόμμα ÖVP με 26,98% και το σοσιαλδημοκρατικό SPÖ με 24,09%. Σε σχέση με τις προηγούμενες ευρωεκλογές το FPÖ σημείωσε σημαντική άνοδο της τάξεως του 8% με τους ευρωβουλευτές του να μην εγγράφονται σε κάποια πολιτική ομάδα. Το FPÖ ή αλλιώς «Κόμμα της Ελευθερίας της Αυστρίας» ιδρύθηκε το 1955, αποτελώντας την κινητήρια δύναμη για την προσχώρηση της Αυστρίας στους κόλπους των προδρόμων της ΕΕ, εντάσσοντας την πρόταση αυτή στην κομματική του

¹⁴¹ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-at-2014.html>

ατζέντα το 1985. Τέσσερα χρόνια αργότερα στη δημόσια συζήτηση για την προσχώρηση στην ΕΕ, το FPÖ υποστήριξε τα πλεονεκτήματα της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς και συμφώνησε στο Εθνικό Συμβούλιο να ξεκινήσει τις ενταξιακές συνομιλίες.

Υπάρχουν δύο παρανοήσεις για το FPÖ, η πρώτη αντανάκλα το κύριο επιχείρημα των Αριστερών ότι πρόκειται για ένα ναζιστικό κόμμα και η δεύτερη ότι το κόμμα είναι μία συνάθροιση εθνικιστών και αποξενωμένων Αυστριακών, που απλά στηρίζουν το πρόγραμμα/ατζέντα του κόμματος με το σύνθημα “Us First” (Εμείς Πρώτα), όπως αυτό ανακοινώθηκε το 2011. Στις εκλογές του 2017 το FPÖ με αρχηγό τον Heinz - Christian **Strache** τερμάτισε τρίτο με ποσοστό της τάξεως του 26% κερδίζοντας τις 51 στις 183 έδρες του κοινοβουλίου, ενώ το συντηρητικό κόμμα με επικεφαλής τον νεότερο στον κόσμο πρωθυπουργό Sebastian Kurz συγκέντρωσε 32%, εξασφαλίζοντας 66 έδρες. Τα πρώτα σημάδια της επικείμενης συνεργασίας είχαν φανεί στις προεδρικές εκλογές ένα χρόνο νωρίτερα, όποτε η εντυπωσιακή επικράτηση του υποψηφίου του ακροδεξιού κόμματος FPÖ Norbert Hofer στον πρώτο γύρο σκόρπισε ενθουσιασμό σε ομοϊδεάτες του ανά την Ευρώπη χωρίς ωστόσο να καταφέρει να νικήσει στο δεύτερο γύρο. Η κατάρρευση των παραδοσιακών πολιτικών δυνάμεων στην Αυστρία είναι εμφανής, γεγονός που επεσήμανε ο επικεφαλής των Σοσιαλδημοκρατών, σχολιάζοντας ότι πρόκειται για μία οδυνηρή ήττα της αυστριακής πολιτικής ζωής, που φανερώνει τη θέληση του κόσμου να τιμωρήσει το πολιτικό κατεστημένο.

FPÖ και εκλογικές αναμετρήσεις

Η αλλαγή στη γραμμή του κόμματος ήρθε το 1991 υπό την ηγεσία του Jörg Haider, ο οποίος είναι γνωστός για τις φασιστικές του απόψεις, άσκησε δριμυία κριτική στην ΕΕ για το συγκεντρωτισμό και τη γραφειοκρατία της, μια θέση που οδήγησε στην απόσχιση της φιλελεύθερης πτέρυγας από το κόμμα. Η εναντίωση στην ΕΕ έγινε η επίσημη γραμμή του κόμματος, εκφράζοντας κυρίως ανησυχίες για τις εξωτερικές απειλές του διασυνοριακού εγκλήματος παρά για τον φιλελεύθερο - οικονομικό προσανατολισμό της. Επίσης, απορρίπτεται κάθε προσπάθεια εξίσωσης των γλωσσών και των πολιτισμών μέσω της παγκοσμιοποίησης και της μαζικής μετανάστευσης.¹⁴² Επίσης, γεγονός είναι ότι το λαϊκιστικό - ακροδεξιό κόμμα της Αυστρίας FPÖ έχει συμμετάσχει τρεις φορές σε κυβερνήσεις συνεργασίας, μία στις αρχές της δεκαετίας

¹⁴² https://austria-forum.org/af/AustriaWiki/Freiheitliche_Partei_%C3%96sterreichs

του 1980 με τους Σοσιαλδημοκράτες, στις αρχές του 2000 με τους Συντηρητικούς και στην αυστριακή κυβέρνηση που αναδείχτηκε από τις βουλευτικές εκλογές του 2017, μιας και η διένεξη μεταξύ Σοσιαλδημοκρατών (SPÖ) και Συντηρητικών (ÖVP) καθιστούσε αδύνατη τη μεταξύ τους συγκυβέρνηση.

Από πού αντλούν νέες ψήφους οι ακροδεξιοί του FPÖ;

Σύμφωνα με την εφημερίδα Die Presse, το «Κόμμα των Ελευθέρων» κέρδισε τουλάχιστον 94.000 ψήφους από την Κεντροδεξιά και άλλα μικρότερα σχήματα δεξιά του Κέντρου, καθώς και 122.000 νέους ψηφοφόρους.¹⁴³ Τα τελευταία χρόνια η ρητορική του κόμματος έχει γίνει αρκετά πιο μετριοπαθής στο πλαίσιο πάντα μιας καλά εδραιωμένης δεξιάς ατζέντας, την οποία κατάφερε να διαδώσει και εκτός Αυστρίας. Συγκεκριμένα, ο αντί-καγκελάριος και επικεφαλής του FPÖ έχει δηλώσει ότι ουδέποτε υποστήριξε την αποχώρηση της Αυστρίας από την ΕΕ και ότι προτεραιότητα του είναι να προσεγγίσει τα ανατολικοευρωπαϊκά κράτη-μέλη της ΕΕ, τα οποία δεν επιδεικνύουν ιδιαίτερη αλληλεγγύη στο κοινοτικό πλαίσιο και στη καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Ιδιαίτερο βάρος δίνεται στην επαρχία, όπου ζουν οι λιγότεροι πρόσφυγες και μετανάστες, και συγκεκριμένα στα ζητήματα ασφαλείας και τάξης με λάβαρο πάντα το σύνθημα «πρώτα η Αυστρία».

FPÖ και η εναντίωση στην ΕΕ

Εν κατακλείδι, το «Κόμμα της Ελευθερίας» θεωρείται ευρώ-σκεπτικιστικό με κύρια άποψη την ανάγκη μεταρρυθμίσεων από την πλευρά της ΕΕ, διαφορετικά θα πρέπει να γίνει διεξαγωγή δημοψηφίσματος για το ποια θα είναι η στάση της Αυστρίας στο μέλλον. Η νέα κυβέρνηση υποσχέθηκε ότι θα συνταχθεί με τη συμμετοχή της Άκρας Δεξιάς στη χάραξη κοινής πολιτικής και θα επιδιώξει να χειριστεί από κοινού το μεταναστευτικό ζήτημα, τόσο σε σχέση με τον αριθμό αιτήσεων ασύλου όσο και με το κοινωνικό επίδομα, που αυτοί δικαιούνται. Όσον αφορά την κύρια τοποθέτηση και στάση του ακροδεξιού κόμματος απέναντι στην Ευρώπη υπήρξαν και υπάρχουν προβληματισμοί, μιας και επί δεκαετίες οι δεξιοί λαϊκιστές στρέφονταν κατά της ΕΕ.

¹⁴³ <https://diepresse.com/home/innenpolitik/5225489/Der-EUSpagat-der-FPOe>

Ωστόσο, σήμερα οι αμφιβολίες αυτές διαλύθηκαν, όταν ο καγκελάριος διαβεβαίωσε πως και τα δύο κόμματα της κυβέρνησης θα συμβάλλουν στη διαμόρφωση της Ευρώπης, προσφέροντας στους ακροδεξιούς σημαντικά χαρτοφυλάκια, όπως της ασφάλειας και της υγείας.¹⁴⁴ Η Αυστρία ανέλαβε την προεδρία του Συμβουλίου στις 1.7.2018, δηλώνοντας ότι φιλοδοξεί να δώσει προτεραιότητα στον προστατευτικό ρόλο της ΕΕ, όπως προκύπτει και από το σύνθημα της «μία Ευρώπη που προστατεύει», εστιάζοντας κυρίως στα ζητήματα ασφάλειας, σταθεροποίησης και καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης. Ωστόσο, έντονη δυσπιστία εκφράστηκε από ευρωβουλευτές των Πρασίνων που μίλησαν για αντιευρωπαϊκή πολιτική καθώς και από το χώρο των Φιλελευθέρων, που τόνισαν πως πρόκειται για μεταφορά της εθνικής τους ρητορική σε ευρωπαϊκό επίπεδο.¹⁴⁵

Εικόνα 8 <https://www.thenational.ae/world/europe/austria-brings-far-right-into-government-1.684946>

5.1.3 Ουγγαρία

 Jobbik

¹⁴⁴ <https://www.bbc.com/news/world-europe-42379985>

¹⁴⁵ <https://www.eu2018.at/agenda-priorities/priorities.html>

Εκλογικό ποσοστό : 14,67%

Ευρωβουλευτές: 3 ¹⁴⁶

Ευρωεκλογές και εκλογικές αναμετρήσεις

Στις ευρωεκλογές του **2014** η Ουγγαρία κατάφερε να εξασφαλίσει 22 εκλογικές θέσεις στο ΕΚ (μειώθηκαν κατά μία λόγω ένταξης της Κροατίας), με τις τρεις από αυτές να καλύπτονται από ακροδεξιούς Ευρωβουλευτές. Το Jobbik τερμάτισε δεύτερο (**2^ο**) με 15% και με σχεδόν απειροελάχιστη μεταβολή στο ποσοστό του συγκριτικά με τις ευρωεκλογές του 2009. Οι βουλευτές αυτοί εντάχθηκαν στους μη - εγγεγραμμένους. Όσον αφορά τις βουλευτικές εκλογές του 2014¹⁴⁷, που προηγήθηκαν κατά ένα μήνα, είχαν για πρώτη φορά ένα μόνο γύρο, σύμφωνα με το νέο εκλογικό σύστημα που επέβαλε ο ήδη πρωθυπουργός της Viktor Orbán, ευνοώντας έτσι το συντηρητικό - εθνικιστικό κόμμα του «Fidesz», που συγκέντρωσε 44,87%.

Δεύτερο κόμμα αναδείχθηκε η κεντροαριστερά συμμαχία «Ένωση» με 25,57% και ακολούθησε το ακροδεξιό Jobbik, με 20,22 %, χωρίς να έχει κάνει κάποια πολιτική συμμαχία. Το 2015 διεξήχθη επαναληπτική εκλογή στην περιφέρεια Veszprem, όπου το ακροδεξιό κέρδισε τον ανεξάρτητο υποψήφιο Zoltan Kesz, ο οποίος συγκέντρωσε ποσοστό 42,8% με αποτέλεσμα, το κυβερνών κόμμα να χάσει την πλειοψηφία των 2/3 στην Εθνοσυνέλευση. Στις βουλευτικές εκλογές του 2018, η επιτυχία του Jobbik ήταν μεγαλύτερη, καθώς τερμάτισε δεύτερο (**2^ο**) με 19,06% μετά το Fidesz, που συγκέντρωσε την κοινοβουλευτική πλειοψηφία με 49,27%.

Jobbik και ΕΕ

Το Jobbik, όταν ιδρύθηκε το 2003 με αρχηγό τον Gábor Vona, αυτό-προσδιοριζόταν ως πολέμιος της παγκοσμιοποίησης και της ΕΕ, διατυπώνοντας σκληρές κριτικές και εκφράζοντας έναν ισχυρό αντιευρωπαϊκό λόγο. Ωστόσο, από το 2014 και κυρίως μετά την υπόθεση του Brexit το 2016, άρχισε να αναθεωρεί τις θέσεις του και να επαναπροσδιορίζει τις αρχές του, στρεφόμενο προς μια πιο συντηρητική γραμμή και αποβάλλοντας επίμαχες διακηρύξεις σχετικά με τον ακραίο εθνικισμό. Πλέον δεν απορρίπτει την ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, υποστηρίζοντας πως με τις

¹⁴⁶ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-hu-2009.html>

¹⁴⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Hungarian_parliamentary_election,_2014

κατάλληλες πρακτικές και μεταρρυθμίσεις η ΕΕ μπορεί να αποτελέσει πλεονέκτημα για όλα τα κράτη – μέλη της, στο πλαίσιο μιας χαλαρής συνομοσπονδίας.

Ακόμα, το Jobbik έπαιξε ηγετικό ρόλο στην ενίσχυση της «Πρωτοβουλίας των Ευρωπαίων Πολιτών», ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη συμμετοχή και διαφάνεια στη λειτουργία των θεσμών.¹⁴⁸ Επιπρόσθετα, πρεσβεύει την άποψη ότι το χάσμα δυτικής και ανατολικής Ευρώπης πρέπει να κλείσει προκειμένου να καταπολεμηθεί η διαφθορά και η ανισότητα. Παρά όμως τη μεγάλη αυτή ιδεολογική στροφή, κατευθυντήρια γραμμή του κόμματος παραμένει η περιφρούρηση της εθνικής κυριαρχίας και των ουγγρικών συμφερόντων, καθώς και η προστασία όλων των Ούγγρων πολιτών από τις επιρροές του μεταναστευτικού ζητήματος. Όσον αφορά το εκλογικό του ακροατήριο, σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη το 2016 οι ψηφοφόροι του κόμματος είναι κυρίως η απογοητευμένη νεολαία ηλικίας 18-35.¹⁴⁹

Ουγγαρία και ΕΕ

Από την έναρξη της προσφυγικής κρίσης, οι ρόλοι του Jobbik και του Fidesz αντιστράφηκαν, με το πρώτο να γίνεται πιο μετριοπαθές και το δεύτερο να μεταλλάσσεται σε ακροδεξιό με έντονη αντί-μεταναστευτική πολιτική, προκαλώντας πολλούς τριγμούς σε σχέση με την ΕΕ και την μεταναστευτική της γραμμή. Η σκληρή στάση του πρωθυπουργού της Ουγγαρίας, ο οποίος τα τελευταία χρόνια αυτό-προσδιορίζεται ως υπέρμαχος της μεσαίας τάξης από τις φιλελεύθερες ελίτ, είχε ως αποτέλεσμα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να στραφεί κατά της Ουγγαρίας και προσωπικά εναντίον του, κατηγορώντας τον για την έλλειψη κράτους δικαίου στη χώρα του, για την περιορισμένη ελευθερία των ΜΚΟ, για την κακομεταχείριση των προσφύγων και μεταναστών και μια σειρά άλλους λόγους περί διαφθοράς σε όλους τους τομείς και παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 11 Σεπτεμβρίου 2018 κλήθηκε να αποφασίσει εάν θα ενεργοποιήσει την διαδικασία του Άρθρου 7 για την επιβολή κυρώσεων κατά της Βουδαπέστης λόγω της «ύπαρξης σαφούς κινδύνου κατάφορης παραβίασης των αξιών επί των οποίων ιδρύθηκε η Ένωση», εγκρίνοντας τελικά τη διαδικασία με την

¹⁴⁸ Wittenberg, J. (2013). Back to the Future? Revolution of the Right in Hungary, Conference Paper, University of California, Berkeley

¹⁴⁹ Stadelmann, M., (2013). The Rise of the Extreme Right-The Movement for a Better Hungary (Jobbik), *National Social Science Journal*, vol. 39, no. 2, : 98

αναστολή δικαιώματος ψήφου. Ωστόσο, απαιτούνται και τα 4/5 του Συμβουλίου της Ευρώπης προκειμένου να ενεργοποιηθεί η διαδικασία, γεγονός που κρίνεται ιδιαίτερα δύσκολο.¹⁵⁰ Σε τελευταίες του δηλώσεις τόνισε πως στόχος της Ουγγαρίας είναι να διασφαλιστεί ισχυρή αντί- μεταναστευτική πλειοψηφία στο ΕΚ, και έπειτα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αργότερα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, καθώς θα αλλάζει το πολιτικό τοπίο των κρατών – μελών. Επίσης εξέφρασε την ικανοποίησή του από την πολωνό –ιταλική συμμαχία για μια αντί – μεταναστευτική πολιτική.¹⁵¹

Εικόνα 9 : <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/11893594/If-the-era-of-democracy-is-over-in-Europe-its-time-for-Britain-to-get-out.html>

5.1.4 Ολλανδία

✚ *Party for Freedom (Partij voor de Vrijheit/ PVV)*

Εκλογικό ποσοστό: 13.2 % (-3.8 %)

Ευρωβουλευτές: 4 (-1)¹⁵²

PVV, εκλογές και ΕΕ

¹⁵⁰ <https://sciencebusiness.net/framework-programmes/news/european-parliament-votes-rein-hungarys-orban-amid-crackdown-academic>

¹⁵¹ <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/10/viktor-orban-calls-anti-migration-politics-take-over-eu-matteo-salvini>

¹⁵² <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-nl-2014.html>

Στις ευρωεκλογές του **2014** η Ολλανδία κέρδισε 26 θέσεις στο ΕΚ με το ακροδεξιό κόμμα της να παρουσιάζει πτώση σε σχέση με τις προηγούμενες ευρωεκλογές κατά τέσσερις περίπου μονάδες, τερματίζοντας τρίτο (**3^ο**) με τέσσερις ευρωβουλευτές, οι οποίοι δεν εντάχθηκαν σε καμία πολιτική ομάδα. Αν και η Ολλανδία είναι μία χώρα γνωστή για την ανεκτικότητα της προς το «Άλλο» και την πολιτική της συναίνεσης λόγω της πολυπολιτισμικότητάς της, ωστόσο τα τελευταία χρόνια δεν λείπει από το πολιτικό της γίγνεσθαι μια ισχυρή ακροδεξιά θέση, η οποία έχει αποκτήσει σημαντική και διαρκή παρουσία στην πολιτική σκηνή, παρουσιάζοντας μια αυξανόμενη δυναμική, ικανή να διαμορφώνει τη γνώμη των ψηφοφόρων και να επηρεάζει τη χάραξη πολιτικής.

Το ακροδεξιό κόμμα ονομάζεται «Κόμμα για την Ελευθερία» (PVV) με επικεφαλής τον Geerd Wilders και κυριαρχεί περισσότερο από μία δεκαετία στην ολλανδική πολιτική σκηνή, στηρίζοντας τη ρητορική του σε δύο πυλώνες, στον αντιευρωπαϊκό λόγο και στη αντί-μεταναστευτική πολιτική. Στις εθνικές εκλογές του **2017** κατάφερε να αναδειχτεί δεύτερη δύναμη (**2^ο**) με 20 έδρες στις 150 στη Βουλή των Αντιπροσώπων, μετά το φιλελεύθερο κεντροδεξιό «Λαϊκό Κόμμα για την Ελευθερία και τη Δημοκρατία» (VVD) που εξασφάλισε 33 έδρες, ανακουφίζοντας αρκετά την Ευρώπη με το αποτέλεσμα αυτό. Οι βασικές θέσεις του κόμματος όσον αφορά τη στάση του απέναντι στην ΕΕ είναι έντονα σκεπτικιστικές, καθώς ισχυρίζεται ότι πρέπει να μειωθεί δραστικά η επιρροή της σε τομείς που άπτονται των ολλανδικών συμφερόντων.

Επίσης, διατείνεται ότι η ΕΕ δε θα πρέπει να διευρυνθεί περαιτέρω, διατηρώντας σίγουρα σε απόσταση την Τουρκία. Ακόμα υποστηρίζει την άποψη ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρέπει να καταργηθεί, ενώ όσο αναφορά την δημοσιονομική πολιτική υποστηρίζει ότι οι ολλανδικές οικονομικές εισφορές προς την ένωση πρέπει να μειωθούν κατακόρυφα.¹⁵³ Το PVV διαδέχτηκε το παραδοσιακό ακροδεξιό κόμμα Pim Fortuyn List (LFP), το οποίο το 2002 αναδείχτηκε δεύτερο στην Ολλανδία, έχοντας ψηλά στην πολιτική του ατζέντα τα μεταναστευτικά ζητήματα. Η άνοδος του αυτή αποτέλεσε σημαντική χρονική στιγμή για τη χώρα λόγω της ραγδαίας μεταβολής του πολιτικού σκηνικού της για πρώτη φορά στην εκλογική του ιστορία.

¹⁵³ Oudenampsen, M (2013). "Explaining the Swing to the Right: The Dutch Debate on the Rise of Right-Wing Populism» In Ruth Wodak, Majid KhosraviNik, Brigitte Mral. *Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse*. A&C Black. p. 191

Ωστόσο, η επιτυχία του δεν κράτησε πολύ, καθώς το 2006 στις βουλευτικές εκλογές σημείωσε πτώση κατά 70%, όποτε και το διαδέχτηκε το PVV με 5,6%.¹⁵⁴

PVV και μεταναστευτική πολιτική

Σχετικά με το δεύτερο πυλώνα το ακροδεξιό κόμμα είναι ενάντια στον ισλαμικό φονταμενταλισμό, διακηρύσσοντας την απαγόρευση του Κορανίου, την επιβολή φόρου για τη μουσουλμανική μαντίλα και την απέλαση εκατομμυρίων μουσουλμάνων από την Ευρώπη. Έχει αιτηθεί για το κλείσιμο όλων των ισλαμικών σχολείων και την καταγραφή της εθνοτικής καταγωγής όλων των Ολλανδών πολιτών, καθώς επίσης και πενταετή απαγόρευση της μετανάστευσης από μη δυτικές χώρες όπως χαρακτηριστικά συνέβη με το Μαρόκο. Επιπρόσθετα, πρεσβεύει την άποψη ότι οι ξένοι κάτοικοι δεν πρέπει να έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές. Οι σχέσεις του με το γαλλικό ακροδεξιό κόμμα στις ευρωεκλογές του 2009 δεν ήταν καλές, γεγονός που ο G.Wilders προσπάθησε να ανατρέψει στις επόμενες, εστιάζοντας στα κοινά τους σημεία, τον ευρώ - σκεπτικισμό και το μεταναστευτικό προκειμένου να δημιουργήσουν συμμαχία και την πολιτική ομάδα ENF. Η κύρια διαφορά τους συνίσταται ότι ο Ολλανδός αξιωματούχος ακολουθεί μία πιο ήπια γραμμή απέναντι στο ευρώ σε σχέση με την Le Pen, η οποία ασπάζεται σθεναρά τον κρατικό προστατευτισμό.

¹⁵⁴ Holsteyn J.J.M & Irwin G.A. (2003). A new kid on the block: Pim Fortyn and the Dutch Parliamentary election of may 2002, London and Portland, Frank Cass, pp 29-46

Εικόνα 10 <https://www.cnbc.com/2017/03/07/dutch-election-and-geert-wilder-future-of-european-union.html>

5.1.5 Γερμανία

 Alternative Deutsche

(Alternative für Deutschland/ Εναλλακτική για τη Γερμανία)

Εκλογικό ποσοστό: 7,1 % (Δεν υπήρχε το 2009)¹⁵⁵

Ευρωβουλευτές: 7

Ακροδεξιό κόμμα στη Γερμανία

¹⁵⁵ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-de-2014.html>

Οι ευρωεκλογές του **2014** ήταν η πρώτη φορά που το νεοναζιστικό κόμμα της Γερμανίας, NPD, κατάφερε να κερδίσει μια έδρα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ωστόσο, η νίκη αυτή αποδόθηκε περισσότερο στην κατάργηση του ορίου του 3% για τα κόμματα προκειμένου να κερδίσουν έδρες στις ευρωεκλογές στη Γερμανία, παρά στο ότι αυξήθηκε η δημοτικότητα του (κατάφεραν να αποσπάσουν μόλις το 1% των ψήφων). Πιο ανησυχητική όμως ήταν η επιτυχία ενός νέου ευρώ - σκεπτικιστικού κόμματος, του «Εναλλακτική για τη Γερμανία», που κατάφερε να κερδίσει 7,1 % και 7 έδρες από τις 96 που αντιστοιχούν στη Γερμανία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τερματίζοντας (**5^ο**) με τους ευρωβουλευτές του να προσχωρούν στην κοινοβουλευτική ομάδα των «Ευρωπαίων Συντηρητικών και Μεταρρυθμιστών» (ECD). Η άνοδος αυτή ήταν εντυπωσιακή μιας και ακροδεξιό ρεύμα είχε να εμφανιστεί στη Γερμανία από τα τέλη της δεκαετίας του '80 μέχρι και τις αρχές του '90, όποτε δημιουργήθηκαν μια σειρά από εθνικιστικές οργανώσεις και κινήματα ως απάντηση στις μαζικές μεταναστευτικές ροές από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Η διαφορά του τότε με το σήμερα έγκειται στο γεγονός ότι τα ακροδεξιά κόμματα δεν σημείωσαν την ίδια επιτυχία, καθώς η τότε κυβέρνηση διαχειρίστηκε τις αιτήσεις ασύλου αποτελεσματικότερα.¹⁵⁶ Επιγραμματικά, τα αίτια της ανόδου του ακροδεξιού κόμματος συνοψίζονται στην καλή στρατηγική που εφάρμοσε και στη μετριοπαθή ρητορική που ανέπτυξε τα τελευταία χρόνια, η οποία δεν ήταν ούτε ριζοσπαστική ούτε λαϊκιστική, εκμεταλλευόμενο έτσι παράλληλα την απογοήτευση των Γερμανών πολιτών από την πολιτική που ακολούθησε η Καγκελάρια της χώρας τους A. Merkel. Η κριτική που γίνεται στην καγκελάρια της Γερμανίας επικεντρώνεται στο γεγονός ότι επέλεξε να εστιάσει την προσοχή της σε ζητήματα που αφορούν το προσφυγικό, την τρομοκρατία και την εγκληματικότητα αντί να επικεντρωθεί σε κοινωνικά προβλήματα, την παιδεία, τον ενεργειακό τομέα και το μέλλον της χώρας στην ΕΕ.¹⁵⁷

Οι κατευθυντήριες γραμμές του AfD

¹⁵⁶ Otto, A. H. and Steinhardt, M. F. (2014). "Immigration and Election outcomes – Evidence from City Districts in Hamburg", *Regional Science and Urban Economics* 45(1), 67–79

¹⁵⁷ Berning Carl.C (2018) *Alternative für Deutschland (AfD) – Germany's New Radical Right-wing Populist Party* University of Mainz.

Η ιστορική διαδρομή του AfD δεν είναι μεγάλη μιας και δημιουργήθηκε το 2013, έχοντας μια μόνο-θεματική ατζέντα και ξεκάθαρη πολιτική κατά του ευρώ. Την ίδια χρονιά στις εθνικές εκλογές έχασε οριακά την είσοδό του στην ομοσπονδιακή Βουλή (Bundestag) με 4,7%, καθώς δεν κατάφερε να υπερβεί το όριο του 5%. Ο στόχος όμως αυτός επετεύχθη το 2017, όποτε και τερμάτισε τρίτο με 12,6%. Έκτοτε έχει καταφέρει να εισέλθει σε 12 τοπικά κοινοβούλια της χώρας και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Τα ιδρυτικά μέλη του ήταν μια ομάδα ευρώ-σκεπτικιστών πανεπιστημιακών, οι οποίοι διαμαρτύρονταν εν γένει για το ευρώ και συγκεκριμένα για τη δημιουργία του ευρωπαϊκού μηχανισμού στήριξης για την οικονομική διάσωση της Ελλάδας, παραμένοντας ήπια ευρώ-σκεπτικιστικό, μιας και δεν υποστήριζαν καμία επιστροφή στο εθνικό νόμισμα.

Η ρητορική του κόμματος άλλαξε το 2015 εξαιτίας μιας εσωτερικής διαμάχης, που οδήγησε σε μια πιο δεξιά μετατόπιση στην ιδεολογική γραμμή με επικεφαλής τη νέα πρόεδρό Frauke Petry, η οποία υιοθέτησε μια έντονα εθνικιστική ατζέντα με εχθρική ρητορική κατά του Ισλάμ και των μεταναστών. Το 2016 αρκετοί ευρωβουλευτές προσχώρησαν στην πολιτική ομάδα ENF, αναπτύσσοντας συνεργασία με το αυστριακό FPÖ.¹⁵⁸ Επίσης, το AfD ήταν το μόνο από τα μεγαλύτερα γερμανικά κόμματα που χαιρέτισε ένθερμα τόσο το Brexit όσο και την εκλογή του Donald Trump στις ΗΠΑ.¹⁵⁹ Ωστόσο, η Γερμανίδα αρχηγός του κόμματος προσπάθησε να χαμηλώσει τους τόνους στη ρητορική της παραμονές των ομοσπονδιακών εκλογών του 2017, αναζητώντας συνεργασία με τους Χριστιανοδημοκράτες CDU/CSU, χωρίς όμως να τα καταφέρει.

Εσωτερικοί κλυδωνισμοί στο ακροδεξιό κόμμα οδήγησαν στην αποχώρηση της F.Petry από την ηγεσία του κόμματος σε συνέδριο που διεξήχθη τον Απρίλιο του ίδιου έτους (2017), ενώ έφεραν στην κορυφή δύο επικεφαλής, τον Alexander Gauland¹⁶⁰ (ένας από τους ιδρυτές του AfD) και την Alice Weidel. Τα δυο αυτά πρόσωπα πέτυχαν την είσοδο του AfD στη Βουλή για πρώτη φορά στην ιστορία του, λαμβάνοντας 94 έδρες. Την ίδια χρονική περίοδο η F.Petry δήλωσε την ανεξαρτητοποίηση της από την κοινοβουλευτική ομάδα. Η κυβέρνηση συνασπισμού των CDU – SPD που

¹⁵⁸ Arzheimer, K. (2015). "The AfD: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany?", *West European Politics* 38, 535–556.

¹⁵⁹ <https://www.straitstimes.com/world/europe/frauke-petry-anti-migrant-german-politician-with-a-dangerous-smile>

¹⁶⁰ <https://www.dw.com/en/the-afds-alexander-gauland-from-conservative-to-nationalist/a-40117652>

σχηματίστηκε υπό την A.Merkel είχε ως αποτελέσματα το AfD να είναι το μεγαλύτερο κόμμα στην αντιπολίτευση, αναπτύσσοντας σκληρή κριτική στη μεταναστευτική πολιτική.¹⁶¹ Ο A.Gauland θεωρείται ότι έχει πιο έντονο εθνικιστικό λόγο συγκριτικά με την A.Weidel, ωστόσο και οι δύο κρατούν αποτελεσματικά τα ηνία της ακροδεξιάς, διατηρώντας την στη δεύτερη θέση σύμφωνα με δημοσκόπηση του δημόσιου ραδιοτηλεοπτικού δικτύου ARD.¹⁶²

Πολιτικό πρόγραμμα

Το AfD προσεγγίζεται και μελετάται βάσει δύο αναγνώσεων, η μια είναι η λαϊκίστικη και η δεύτερη η Νέο-Δεξιά/ νεοναζιστική ανάγνωση. Ωστόσο, το πολιτικό πρόγραμμα είναι ένα, και διαρθρώνεται γύρω από έναν συγκεκριμένο άξονα. Η κύρια γραμμή στη πολιτική του ατζέντα θεμελιώνεται βάσει του στόχου της προστασίας της εθνικής ταυτότητας στο πλαίσιο της γερμανικής κουλτούρας και του πολιτισμού. Έτσι, οι προγραμματικές θέσεις είναι το κλείσιμο των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, η επιβολή αυστηρών ελέγχων στα γερμανικά σύνορα και η κατασκευή στρατοπέδων για τους μετανάστες στο εξωτερικό με στόχο να αποτρέψει την είσοδό τους στη Γερμανία. Ακόμα, το κόμμα τάσσεται υπέρ της ταχύτατης απέλασης απορριφθέντων αιτούντων άσυλο και της παροχής οικονομικών κινήτρων σε αλλοδαπούς που ζουν στη Γερμανία, προκειμένου να επιστρέψουν στις πατρίδες τους. Το AfD δίνει προτεραιότητα σε μια παραδοσιακή, γερμανική κυρίαρχη κουλτούρα με φιλελεύθερη δημοκρατία, ώστε να εξασφαλίσει μία «Γερμανία για τους Γερμανούς», Επιπρόσθετα, χειρίστηκε με δεξιοτεχνία το θέμα του ισλαμικού φονταμενταλισμού, καθώς απέρριψε την άποψη ότι το Ισλάμ αποτελεί μέρος της γερμανικής κοινωνίας, χωρίς ωστόσο να προβεί σε ακραίες ρατσιστικές δηλώσεις.¹⁶³

Χαρακτηριστικά των ψηφοφόρων

Ο μέσος ψηφοφόρος του AfD συγκεντρώνει τα στοιχεία του μέσου ακροδεξιού ψηφοφόρου, που απαντάται στις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Έτσι, η πλειοψηφία των ψηφοφόρων του είναι άνδρες, συνήθως νεαρότερης ηλικίας, που έχουν

¹⁶¹ <https://www.dw.com/en/afds-unlikely-duo-alexander-gauland-and-alice-weidel/a-38563247>

¹⁶² <https://www.tagesschau.de/inland/deutschlandtrend-1381.html>

¹⁶³ <https://www.afd.de/grundsatzprogramm/>

χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και είναι εισοδηματικά ασθενέστεροι. Μόλις το 15% των εγγεγραμμένων μελών του κόμματος είναι γυναίκες. Το AfD κατόρθωσε να αποσπάσει ψηφοφόρους από όλα τα υπόλοιπα κόμματα εκτός των Πρασίνων, καταφέροντας να κινητοποιήσει και πολλούς ψηφοφόρους που απείχαν από τις εκλογές. Επιπλέον, έχει απαγορεύσει στους ψηφοφόρους του την όποια σχέση με τον αντισημιτισμό και τον εξτρεμισμό με αποτέλεσμα να προσελκύσει ένα ευρύ φάσμα ψηφοφόρων που ασπάζονται τόσο το συντηρητικό ευρώ-σκεπτικιστικό ρεύμα όσο και πολίτες υπέρμαχους του νεοναζιστικού κινήματος NPD.¹⁶⁴

Εικόνα 11 <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/alternative-for-germany-the-anti-immigration-party-even-scarier-than-donald-trump-a6930536.html>

5.1.6 Ιταλία

🇮🇹 *Lega Nord*

Εκλογικό ποσοστό: 6.15% (-4%)

Ευρωβουλευτές: 5 (-4)

Ευρωεκλογές και ακροδεξιά στην Ιταλία

Η Ιταλία στις ευρωεκλογές του **2014** με ποσοστό συμμετοχής 42,61% κέρδισε 73 θέσεις στο ΕΚ, εκ των οποίων οι 5 έδρες, που αντιστοιχούν σε ποσοστό 6,15%,

¹⁶⁴ Arzheimer, K. and C. C. Berning (2017), "The double transformation of the AfD and its electorate, 2013–2017", Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association (APSA), San Francisco, CA.

κερδήθηκαν από το ακροδεξιό της κόμμα Lega Nord. Οι πέντε ευρωβουλευτές που εκλέχθηκαν δεν εντάχθηκαν σε κάποια πολιτική ομάδα. Συγκριτικά με τις προηγούμενες ευρωεκλογές σημείωσε πτώση της τάξεως του 4%, που αντιστοιχεί σε απώλεια τεσσάρων Ευρωβουλευτών. Η Λίγκα του Βορρά τερμάτισε τέταρτη (4^η) μετά από το ισχυρό κόμμα της κεντροαριστεράς «Partito Democratico» με ποσοστό 40,81%, το οικολογικό ευρώ-σκεπτικιστικό «Movimiento 5 Stelle» με 21,15% και το συντηρητικό «Forza Italia» με 16,81%. Μια σύντομη εκλογική αναδρομή μας δείχνει ότι το μεγαλύτερο εκλογικό αποτέλεσμα του κόμματος σημειώθηκε στις βουλευτικές εκλογές του 1996, συγκεντρώνοντας 10,1%. Η καθοδική πτώση έφτασε στο 8,3% το 2008 και στο 4,1% το 2013, με εξαίρεση μόνο το 2010 που συγκέντρωσε το 13% των ψήφων.¹⁶⁵

Εποχή Salvini

Το 2013 η σκυτάλη πέρασε στον Matteo Salvini, ο οποίος ανέλαβε γενικός γραμματέας του κόμματος, εγκαταλείποντας την ιστορική γραμμή της ανεξαρτησίας και εκφράζοντας περισσότερα ξενοφοβικά στοιχεία. Η στάση που υιοθέτησε ήταν έντονα ευρώ - σκεπτικιστική, αναπτύσσοντας συμμαχία με το αντίστοιχο ακροδεξιό κόμμα της Γαλλίας, της Ολλανδίας και της Αυστρίας. Το 2018 το κόμμα μετονομάστηκε σε «Salvini Premier», προκαλώντας ποικίλες αντιδράσεις από τους προκατόχους του κόμματος. Η συνεχής ροή μεταναστών και προσφύγων από τη Λιβύη, που ξεκίνησε το 2014 και απογειώθηκε το 2016, οδήγησε στη ριζοσπαστικοποίηση των θέσεων του κόμματος, το οποίο ανέπτυξε μια έντονη αντί - μεταναστευτική ρητορική και κατ' επέκταση έναν οξύ αντιευρωπαϊκό λόγο, με το 80% των Ιταλών να δηλώνουν απογοητευμένοι από τον χειρισμό της ΕΕ απέναντι στο μεταναστευτικό ζήτημα.¹⁶⁶

Στις βουλευτικές εκλογές της 4ης Μαρτίου 2018, η κεντροδεξιά στη συμμαχία της Lega με την Forza Italia αναδείχθηκε κυρίαρχη πολιτική δύναμη με 37%, σκορπίζοντας ανησυχία σε όλη την Ευρώπη για το ενδεχόμενο σενάριο. Στο εσωτερικό της κεντροδεξιάς συμμαχίας μεγάλος νικητής αναδείχθηκε το κόμμα του Salvini με ποσοστό της τάξεως του 18%. Ωστόσο, το κόμμα που τερμάτισε πρώτο ήταν το «Κίνημα των Πέντε Αστέρων» με ποσοστό 31%, το οποίο μετά από ένα διάστημα

¹⁶⁵ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-it-2014.html>

¹⁶⁶ <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2018/01/17/why-immigration-has-the-potential-to-upend-the-italian-election/>

τριών μηνών διερευνητικών διεργασιών σχημάτισε κυβέρνηση με την ακροδεξιά Λίγκα υπό την εντολή του Ιταλού Προέδρου S. Mattarella. Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής ο πρωθυπουργός G.Conte παραχώρησε αρκετά χαρτοφυλάκια στους εταίρους του, όπως το Υπουργείο Εσωτερικών στον M. Salvini.¹⁶⁷

Η Λίγκα του Βορρά

Η ιταλική Άκρα Δεξιά έχει τις ιδεολογικές της καταβολές στο φασιστικό καθεστώς του Benitto Mussolini. Κύριος εκφραστής του νεοφασισμού στην Ιταλία είναι το «Κοινωνικό Κίνημα Ιταλίας Εθνική Δεξιά», που ιδρύθηκε το 1946, έχοντας στο ενεργητικό του αρκετές απόπειρες πραξικοπήματος (Movimento Sociale Italiano Destra Nazionale, MSI-DN) με τον G.Almirante να είναι η ηγετική φυσιογνωμία μέχρι και το 1988. Από το MSI προέρχονται οι περισσότεροι από τους ακροδεξιούς τρομοκράτες των οργανώσεων η «Νέα Τάξη» (Ordine Nuovo), η «Μαύρη Τάξη» (Ordine Nero) και οι «Ενοπλοι Επαναστατικοί Πυρήνες» (Nuclei Armati Rivoluzionari, NAR), που ευθύνονται για πολύνεκρες τρομοκρατικές επιθέσεις από το 1969 έως το 1984.

Ο επόμενος ηγέτης του κινήματος G.Fini μετονόμασε το κόμμα σε «Εθνική Συμμαχία», καταφέροντας να αποσπάσει στις εκλογές του 1996 το 14,4% των ψήφων. Η Λίγκα του Βορρά εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 ως μια νέα ακροδεξιά οργάνωση έκανε στη βόρεια Ιταλία με την ονομασία «Σύνδεσμος της Λομβαρδίας», ενώ επίσημα ιδρύθηκε το 1991 υπό την ηγεσία του Umberto Bossi ως ένα κράμα περιφερειακών κομμάτων που στόχευαν στην ομοσπονδοποίηση της Ιταλίας, προκειμένου να έχουν μεγαλύτερη οικονομική αυτονομία. Κατά διαστήματα τάσσονταν υπέρ της απόσχισης του ιταλικού Βορρά από το Νότο. Πολλά από τα μέλη της έχουν καταδικαστεί για υποκίνηση φυλετικού μίσους κατά τη διάρκεια εξαιρετικά βίαιων εκστρατειών εναντίον των μεταναστών, των μειονοτήτων και των τσιγγάνων.¹⁶⁸

¹⁶⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/2018_Italian_government_formation

¹⁶⁸ Παπαδημητρίου, Ζ.Δ. (2000). ο Ευρωπαϊκός Ρατσισμός: εισαγωγή στο φυλετικό μίσος, Ελληνικά Γράμματα

Εικόνα 12 <https://www.express.co.uk/news/world/923124/italian-election-2018-matteo-salvini-european-union-italexit-eu-italy-brexit>

5.2 Μελέτες περίπτωσης για τα κόμματα της (Άκρας) Αριστεράς

Η Άκρα Αριστερά στην Ευρώπη (αποδεχόμενοι τον ορισμό του March, ότι Άκρα Αριστερά είναι η Αριστερά πέρα της σοσιαλδημοκρατίας) στην πιο καθαρή της μορφή (περιλαμβάνει τα σημερινά κομμουνιστικά και οικολογικά κόμματα) άρχισε να δυναμώνει τα τελευταία χρόνια, σκορπώντας ανησυχία σε όλους τους πολιτικούς κύκλους του ευρώ - συστήματος, καθώς ασκεί δριμεία κριτική στον αντί - δημοκρατικό τρόπο λειτουργίας της ΕΕ. Κύριο επιχείρημα της ιδεολογίας των ακροαριστερών κομμάτων και ιδίως των χωρών του Νότου, συνιστά η εναντίωση στην οικονομική και νομισματική πολιτική της Ευρωζώνης, που στηρίζεται στα μέτρα λιτότητας και την αναγκαιότητα μεταρρυθμίσεων, καθώς η πολιτική αυτή που εφαρμόζεται από την ελίτ των Βρυξελλών (νεοκλασικά οικονομικά) ξεχωριστά σε κάθε κράτος - μέλος ενέχει μεγάλο κίνδυνο μεταφοράς της κρίσης από χώρα σε χώρα (συστημικός κίνδυνος). Συνεπώς, τα κόμματα της Άκρας Αριστεράς εμφανίζονται ευρώ-σκεπτικιστικά κυρίως ως προς την οικονομική προσέγγιση, επιζητώντας μια καλύτερη αρχιτεκτονική του ευρώ στο πλαίσιο της Ευρωζώνης. Ενώ μεγάλο μέρος της επιχειρηματολογίας τους περιλαμβάνει η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η προστασία του περιβάλλοντος και η αποστρατικοποίηση της Ευρώπης.

Τα κόμματα αυτά απαντώνται κυρίως σε δύο πολιτικές ομάδες του ΕΚ, στην Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά/Αριστερά των Πρασίνων των Βόρειων Χωρών (GUE/NGL) και στους Πράσινους- Ευρωπαϊκή Ελεύθερη Συμμαχία (Greens-EFA). Η «Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά» / «Αριστερά των Πρασίνων των Βόρειων Χωρών» (GUE/NGL) συνίσταται από 51 μέλη από 24 διαφορετικές πολιτικές αντιπροσωπείες και 14 κράτη - μέλη. Μεταξύ των κομμάτων αυτών είναι το

ακροαριστερό κόμμα της Γερμανίας «die Linke», το κυπριακό «ΑΚΕΛ», το ιρλανδικό «Sinn Fein», το ισπανικό «Podemos», ενώ την Ελλάδα εκπροσωπούν το ΣΥΡΙΖΑ και η Λαϊκή Ενότητα. Τα ακροαριστερά κόμματα μπορεί να έχουν διαφορετικό παρελθόν και πολιτικές απόψεις, ωστόσο τους ενώνουν αρκετά κοινά στοιχεία, μερικά από τα οποία είναι ότι παρά την κριτική στην ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, δεν την απορρίπτουν, επιζητώντας μια πιο βιώσιμη, ισότιμη και ειρηνική έκφραση της. Διατείνονται ότι οι κυριότερες πολιτικές της ΕΕ δεν ανταποκρίνονται πλέον στο όραμα τους και τις αρχές στις οποίες οικοδομήθηκε. Τα κόμματα αυτά ισχυρίζονται ότι η απόκλιση της ΕΕ από τις ιστορικές αναφορές είναι μία από τις κινητήριες αιτίες της χρηματοπιστωτικής, περιβαλλοντικής και οικονομικής της κρίσης. Ο βαθμός του ευρώσκεπτικισμού που αναπτύσσουν, διαφέρει από κόμμα σε κόμμα ανά χώρα, καθώς όπως έχουμε δει η έννοια αυτή σχετίζεται με αρκετούς εξωγενείς παράγοντες.¹⁶⁹

Η πολιτική ομάδα «**Πράσινοι - Ευρωπαϊκή Ελεύθερη Συμμαχία**» (Greens-EFA) δίνει έμφαση σε ζητήματα που αφορούν την ΕΕ αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος και την εξοικονόμηση ενέργειας, την οικονομική ανάπτυξη με δίκαιη φορολόγηση και μείωση της ανεργίας, την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των μειονοτήτων, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και το ξέπλυμα μαύρου χρήματος, την επίτευξη διαφάνειας, αξιοκρατίας και δημοκρατίας στο πλαίσιο λειτουργίας των θεσμών της, καθώς και στο μέλλον της Ευρώπης και των θεσμικών οργάνων της. Τα μέλη της προτείνουν τη κινητοποίηση των Ευρωπαίων Πολιτών να αγωνιστούν για μια άλλη Ευρώπη, πιο δημοκρατική και πράσινη. Τα οικολογικά κόμματα συντονίζουν τις προσπάθειες τους με τα κόμματα αριστερής ιδεολογίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο προκειμένου να διαφύγουν από το αδιέξοδο της κρίσης και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την άνοδο του φασισμού και της προσφυγικής κρίσης. Την ομάδα απαρτίζουν 52 μέλη από 18 χώρες και 5 περιοχές, ενώ στους Πράσινους ανήκουν 38 έδρες εξ αυτών, οκτώ λιγότερες από τις εκλογές του 2009.¹⁷⁰

Στόχος και των δύο αυτών πολιτικών ομάδων του ΕΚ είναι η επίτευξη της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης με έναν άλλον τρόπο, εναλλακτικό και πιο δημοκρατικό. Ο τρόπος αυτός περιλαμβάνει τον αγώνα για τη δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας και ευκαιριών στην εκπαίδευση, για την κοινωνική ασφάλεια και αλληλεγγύη, για ένα σεβαστό τρόπο αντιμετώπισης της γης και των πόρων της (βιώσιμη ανάπτυξη),

¹⁶⁹ <http://www.guengl.eu/group/about>

¹⁷⁰ Rudig, W. (2015) The Greens in the 2014 European elections. *Environmental Politics*, 24 (1). pp. 156-162

για την ανοχή στη διαφορετικότητα και την προώθηση πολιτιστικών ανταλλαγών, καθώς και για την εφαρμογή μιας ειρηνευτικής πολιτικής. Αποστολή τους αποτελεί να καταστήσουν την ΕΕ πιο ανθρώπινη, διαφανή και προσιτή, επιζητώντας άμεση δημοκρατία και περισσότερη συμμετοχή των πολιτών. Σύμφωνα με την ατζέντα και τις διακηρυκτικές τους θέσεις η ΕΕ οφείλει να γίνει κομμάτι του κάθε Ευρωπαίου Πολίτη και όχι μόνο της ελίτ. Η ΕΕ πρέπει να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των πολιτών της. Συνεπώς, τα εθνικιστικά και ρατσιστικά αιτήματα δεν γίνονται δεκτά από την ευρύτερη οικογένεια της Άκρας Αριστεράς.

Στις επόμενες υπό - ενότητες θα αναλυθούν εκείνα τα κόμματα της (ακρο)αριστεράς, που σημείωσαν τη μεγαλύτερη επιτυχία στις ευρωεκλογές του 2014, εξασφαλίζοντας μεγάλη κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Η διάρθρωση της παρουσίασης είναι ανάλογη αυτής που ακολουθήθηκε στην προηγούμενη ενότητα για την Άκρα Δεξιά. Κατά συνέπεια οι ευρωβουλευτές προέρχονται από τα ακροαριστερά κόμματα που σημείωσαν τη μεγαλύτερη ποσοστά σε εθνικό επίπεδο, όπως συνέβη στην Κύπρο, την Ιρλανδία, τη Σουηδία, το Λουξεμβούργο, την Ισπανία και τη Γερμανία. Ο βαθμός της ακρότητας των θέσεων των κομμάτων αυτών και συνεπώς ο βαθμός του ευρώ - σκεπτικισμού που αναπτύσσουν, διαφέρει ανάλογα με την ταυτότητα που αυτά έχουν στο ευρύ φάσμα της ριζοσπαστικής σύγχρονης Αριστεράς.

5.2.1 Κύπρος

 AKEL (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού)

Εκλογικό ποσοστό: 26,98% (--7%)

Ευρωβουλευτές: 2¹⁷¹

¹⁷¹ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-cy-2014.html>

Η Κύπρος συμμετείχε με ποσοστό 43,97% στις ευρωεκλογές του **2014**, σημειώνοντας σημαντική πτώση συγκριτικά με το 2009 (59,4%). Το ακροαριστερό της κόμμα ΑΚΕΛ συγκέντρωσε το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό (**2^ο**) μετά τον Δημοκρατικό Συναγερμό / ΔΗΣΙ (37,75%), στέλνοντας δύο ευρωβουλευτές στο ΕΚ και στην πολιτική ομάδα GUE/NGL από τους έξι συνολικά που θα εκπροσωπούσαν την Κύπρο. Η πτώση που σημειώθηκε στο εκλογικό ποσοστό της σε σχέση με τις εκλογές του 2009 (34,9%) δεν είχε αντίκρισμα στον αριθμό των βουλευτών της. Στις βουλευτικές εκλογές του 2016 τερμάτισε δεύτερο (**2^ο**) με 25,6%, έχοντας 16 στους 56 βουλευτές στη Βουλή των αντιπροσώπων με επικεφαλής τον Γ.Γ Άνδρο Κυπριανού, που ηγούνταν του κόμματος και στις προηγούμενες ευρώ - και βουλευτικές εκλογές, το 2009 και 2011 αντίστοιχα. Το ακροδεξιό κόμμα ΕΛΑΜ (Εθνικό Λαϊκό Μέτωπο) τερμάτισε τελευταίο και στις δύο βουλευτικές εκλογές¹⁷²

Το ΑΚΕΛ ιδρύθηκε το 1941 και αποτελεί συνέχεια του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου, φέροντας τα ιδανικά του σοσιαλισμού για μια ελεύθερη κοινωνία, που θα εμφορείται από τις αρχές της ισότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της δημοκρατία και όχι από τα στοιχεία της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης. Η βρετανική αποικιοκρατία ήταν μία από τις κύριες αιτίες της ταξικής συνειδητοποίησης και των αγώνων που διενήργησαν οι διάφορες συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργατών, αγροτών, βιοτεχνών της Κύπρου, που κατάφεραν να συσπειρωθούν και να δημιουργήσουν ένα αντιιμπεριαλιστικό μέτωπο. Βασική θέση του κόμματος όσον αφορά τον καπιταλισμό είναι ότι συνιστά την αιτία του φαινομένου φτωχοποίησης του ένα τρίτου του πληθυσμού, καθιστώντας το πιο εξαθλιωμένο κομμάτι της κοινωνίας. Έτσι, ο διεθνισμός και η αντιιμπεριαλιστική αλληλεγγύη αποτελούν σημαντικό όπλο στα χέρια των δυνάμεων της ειρήνης και της προόδου στην πάλη τους ενάντια στους νοσταλγούς του πολέμου κάθε μορφής, καθώς και του ηγεμονισμού.¹⁷³

ΑΚΕΛ και ΕΕ

Η Κύπρος ήταν η πρώτη χώρα που βίωσε το κούρεμα των καταθέσεων, τα capital controls και την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος το 2012 ως απόρροια της οικονομικής κρίσης που ξέσπασε. Η οικονομία της υποβαθμίστηκε από τους οίκους

¹⁷² <http://www.parties-and-elections.eu/cyprus.html>

¹⁷³ <https://www.youtube.com/watch?v=GlrFEL0ZTMM>

αξιολόγησης κατά συνέπεια η κυπριακή κυβέρνηση αναγκάστηκε να έρθει σε διαπραγματεύσεις με την Τρόικα για τους όρους διάσωσης της (μνημόνιο). Το ΑΚΕΛ, που έχει χαρακτηριστεί ως ευρώ - φοβικό, στρέφεται κατά της πολιτικής της λιτότητας που εφαρμόζει η ΕΕ, που έχει ως αποτέλεσμα εκατομμύρια ανέργους και φτωχούς.¹⁷⁴ Διαφωνεί κάθετα με τη στρατιωτικοποίηση της Ευρώπης, που μετατρέπεται σε βραχίονα του ΝΑΤΟ, καθώς έτσι δεν προωθείται η εγκαθίδρυση της ειρήνης.

Όσον αφορά το μεταναστευτικό ζήτημα μέλη του κόμματος χαρακτηρίζουν την Ευρώπη «φρούριο», χωρίς κανένα ίχνος αλληλεγγύης για τον συνάνθρωπο που υποφέρει. Επιπρόσθετα, επιχειρηματολογούν λέγοντας ότι αντί της δημοκρατίας επικρατεί έλλειμμα αυτής, ότι κυριαρχούν οι λίγοι που επιβάλλουν σκληρά μέτρα, δημιουργώντας έτσι τεράστιες ανισότητες. Μόνο το ΑΚΕΛ καταψήφισε στη Βουλή και στο Ευρωκοινοβούλιο το Ευρώ - Σύνταγμα και τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη της Λισσαβόνας, τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020», το Νέο Πλαίσιο Οικονομικής Διακυβέρνησης, την «Τραπεζική Ένωση», τις Συμφωνίες ενοποίησης αγορών των ΗΠΑ και του Καναδά (ΤΤΙΡ και CETA). Το ακροαριστερό κόμμα της Κύπρου τάσσεται ενάντια σε όλα αυτά που εξελίσσουν συνεχώς ένα ασφυκτικό πλαίσιο ελέγχου των οικονομιών των κρατών-μελών, επιβάλλοντας των εργασιακών σχέσεων, ιδιωτικοποιήσεις, λιτότητα για τους εργαζόμενους και δημιουργούν ευνοϊκό περιβάλλον μόνο για τους ισχυρούς επιχειρηματίες και τα μονοπώλια.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Ioannou G. & Charalambous G. (2017) The social and political impact of the Cyprous economic crisis, Friedrich Ebert Stiftung

¹⁷⁵ <https://www.akel.org.cy/2017/03/24/60-chronia-ee/#.W9WZzNczbIU>

Εικόνα 13: <https://cyprus-mail.com/2017/02/26/steadfast-akel-puts-president-shame/comment-loucas-responsible-behaviour-andros-kyprianou/>

5.2.2 Ιρλανδία

 Sinn Féin

Εκλογικό ποσοστό: 19, 52% (+8%)

Ευρωβουλευτές: 3 (+3)¹⁷⁶

Ευρωεκλογές και βουλευτικές εκλογές

Η Ιρλανδία συμμετείχε με ικανοποιητικό ποσοστό στις ευρωεκλογές του **2014** (52,44%), σημειώνοντας την πέμπτη καλύτερη (5^ο) προσέλευση στις κάλπες από το 1979. Το ακροαριστερό κόμμα τερμάτισε τέταρτο με 19,52%, εξασφαλίζοντας τρεις θέσεις για τους Ευρωβουλευτές του στο ΕΚ από τις 12 που κέρδισε, ξεφεύγοντας από τη μηδενική συμμετοχή του 2009. Και οι τρεις Ευρωβουλευτές του προσχώρησαν στην πολιτική ομάδα GUE/NGL. Πρώτο κόμμα αναδείχθηκε το κόμμα των «Ανεξάρτητων» με 25,6%, ενώ ακλούθησαν με μικρή διαφορά το ρεπουμπλικανικό, το συντηρητικό Fianna Fáil και το κεντροδεξιό Fine Gael Party.

¹⁷⁶ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-ie-2014.html>

Στις βουλευτικές εκλογές του 2016 με συμμετοχή 70% των Ιρλανδών πολιτών σημειώθηκε κατακερματισμός του πολιτικού σκηνικού, χωρίς σαφείς ιδεολογικές διαφορές στο φάσμα Αριστερά - Δεξιά. Ακόμα τα κόμματα της Ιρλανδίας εμφανίζουν μικρό, αλλά σημαντικό βαθμό «ευρωπαϊκοποίησης» (Europeanization) .¹⁷⁷ Το Sinn Féin τερμάτισε τρίτο (3^ο), με την επιτυχία του αυτή να αποτελεί σημάδι της δυσαρέσκειας των πολιτών από τις πολιτικές μείωσης των μισθών, αύξησης της φορολογίας και μη τήρησης των δεσμεύσεων από τα κυβερνώντα κόμματα. Σήμερα, το Sinn Féin κατέχει στη Βόρεια Ιρλανδία 28 από τις 108 έδρες στη Συνέλευση της Β. Ιρλανδίας (δεύτερο κόμμα), ενώ στην Κάτω Βουλή της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας είναι το μικρότερο κόμμα με 4 στις 166 έδρες και μία έδρα στην Άνω Βουλή.¹⁷⁸

Sinn Féin: δύο αντίθετες ιδεολογίες σε ένα κόμμα

Το Sinn Féin ιδρύθηκε το 1905, ωστόσο τη σημερινή του μορφή την απέκτησε το 1970 όποτε και διασπάστηκε. Η ύπαρξη του έχει συνδεθεί με την τρομοκρατική οργάνωση IRA (Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός), καθώς της παρείχε στήριξη κατά τη διάρκεια του πολέμου της Ιρλανδικής Ανεξαρτησίας. Το 1968 την ηγεσία του κόμματος ανέλαβαν υπέρμαχοι του μαρξισμού-λενινισμού, δίνοντας μια άλλη κατεύθυνση στην ιδεολογία του κόμματος. Θεωρείται σοσιαλδημοκρατικό και εθνικιστικό κόμμα, χωρίς ξενοφοβικά στοιχεία, και με έντονο ευρώ-σκεπτικιστικό λόγο τα τελευταία χρόνια. Η Ιρλανδία αποτελεί μοναδικό παράδειγμα χώρας που παρά το γεγονός ότι συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά εκείνα που ευνοούν τη δημιουργία ακροδεξιών κόμματος κατάφερε να μην έχει κανένα ακροδεξιό κόμμα μέχρι και σήμερα.

Παρά τον εθνικισμό που ενυπάρχει στην Ιρλανδία λόγω του ιστορικού παρελθόντος της, η στάση της απέναντι στους μετανάστες είναι αρκετά ανεκτική. Ένας από τους λόγους για τους οποίους παρατηρείται το φαινόμενο της μη ύπαρξης ακροαριστερών θέσεων είναι το μονοπώλιο του Sinn Féin, που καλύπτει τα δυο άκρα του ιδεολογικού φάσματος. Δεν υιοθετεί αντί-μεταναστευτική πολιτική, καθώς θεωρεί ότι έρχεται σε αντίθεση με τον ιστορικό του ρόλο ως υπέρμαχος της ιρλανδικής μειονότητας στη Β. Ιρλανδία και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων εν γένει. Κατηγορεί την ΕΕ για έλλειμμα δημοκρατίας, διαφθορά και σπατάλη. Υποστηρίζει το

¹⁷⁷ Benoit, K. 2009. Irish political parties and policy stances on European integration. *Irish Political Studies*, 24(4): 447–466.

¹⁷⁸ Grego, K. (2005), *The Language of Conflict in Northern Ireland: Gerry Adams vs. Ian Paisley*, Doctoral Dissertation in 'English for Special Purposes', Department of Statistics, Language Section, University of Naples, p. 82

κράτος πρόνοιας, τον προστατευτισμό και τη μη παγκοσμιοποίηση. Για τους λόγους αυτούς θεωρείται ριζοσπαστικό αριστερό κόμμα.¹⁷⁹

Sinn Féin και οι ηγέτες του

Ιστορική φυσιογνωμία και ηγέτης του Sinn Féin για 34 χρόνια (από το 1983) αποτελεί ο Gerry Adams, μια αμφιλεγόμενη και παράξενη προσωπικότητα, όπως έχει χαρακτηριστεί. Έχει μιλήσει για μια πιο ανθρώπινη Ευρώπη με λιγότερη γραφειοκρατία και οικονομικά στεγανά. Επίσης έχει δηλώσει πως η θέση της Ιρλανδίας είναι εντός της ΕΕ, αλλά μέσα σε μια Ευρώπη που πρέπει να αλλάξει σε θεσμικό επίπεδο. Οι εντολές δεν πρέπει να δίνονται μόνο από τις Βρυξέλλες και τους μη εκλεγμένους τεχνοκράτες της, αλλά και τα κράτη – μέλη πρέπει να έχουν λόγο για την πολιτική που θα χαράζουν στον οικονομικό τομέα και τη δημοσιονομική στρατηγική τους στο πλαίσιο της Ευρωζώνης. Το 2012 σε δημοψήφισμα που διενεργήθηκε, ο G.Adams κάλεσε τον ιρλανδικό λαό να απορρίψει το Σύμφωνο Λιτότητας, χαρακτηρίζοντας το καταστροφική επιλογή για το μέλλον της Ιρλανδίας.¹⁸⁰

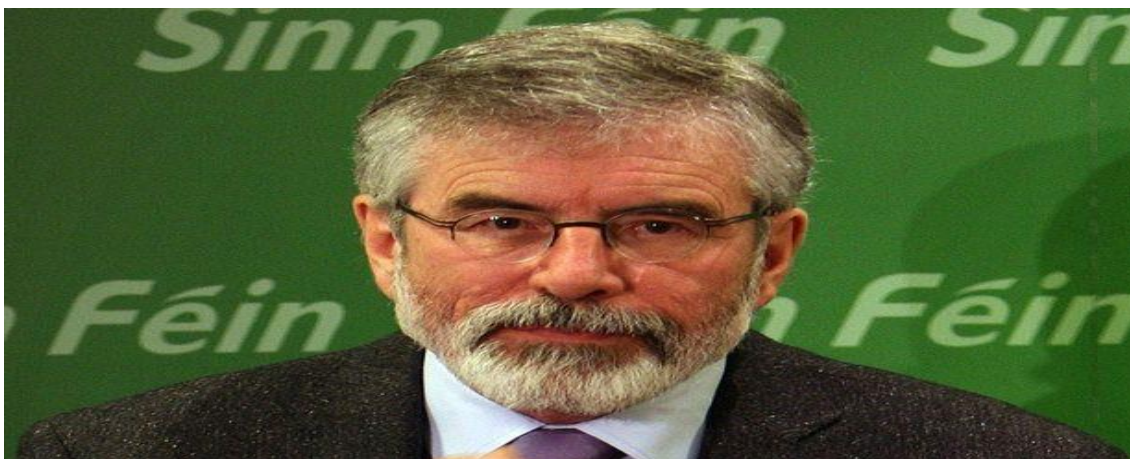
Ο επικεφαλής του ακροαριστερού κόμματος μεταβίβασε τα ηνία της ηγεσίας στην Mary Lou McDonald τον Φεβρουάριο του 2018, η οποία αν και κρατάει κάποιες αποστάσεις από την πολιτική του προκάτοχου της, ακολουθεί εν γένει την ίδια γραμμή σε σχέση με τη στάση του κόμματος προς την ΕΕ., δίνοντας έμφαση στην προάσπιση των δικαιωμάτων των πολιτών της.¹⁸¹ Η νέα επικεφαλής έχει πάρει θέση κατά του Brexit, καθώς αυτό δύναται να απειλήσει τη Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής του 1998, που αποτελεί εγγύηση για την ειρήνη στην Ιρλανδία εδώ και δύο δεκαετίες και να κλονίσει την πολιτική, την οικονομία και την κοινωνία της χώρας στο σύνολο της. Στο πλαίσιο αυτό έχει ζητήσει την χορήγηση ειδικού καθεστώτος σε κάθε μελλοντική συμφωνία που θα αφορά τους δεσμούς μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Ευρωπαϊκής Ένωσης, μια πρόταση που απορρίπτεται από την κυβέρνηση της Theresa May και τους συμμάχους της στο κοινοβούλιο, το Ενωτικό Κόμμα (DUP) της Βόρειας Ιρλανδίας.¹⁸²

¹⁷⁹ Fanning, B., and Mutwarasibo, F. (2007). Nationals/non-nationals: Immigration, citizenship and politics in the Republic of Ireland. *Ethnic And Racial Studies* 30 (3):439-460

¹⁸⁰ <http://www.sinnfein.ie/contents/22687>

¹⁸¹ <http://www.sinnfein.ie/mary-lou-mcdonald>

¹⁸² Mc Curry C. (2018). MARY Lou McDonald slams Theresa May's Brexit "antics", Irish News

Εικόνα 14: <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/gerry-adams-publish-book-bonkers-7223832>

5.2.3 Σουηδία

✚ *Environment Party - the Greens (Miljöpartiet de Gröna)*

Εκλογικό ποσοστό: 15,4 % (+4,4%)

Ευρωβουλευτές: 4 (+2)

Ευρωεκλογές και πολιτικό σκηνικό στη Σουηδία

Στις ευρωεκλογές του 2014 οι Σουηδοί πολίτες προσήλθαν στις κάλπες σε ικανοποιητικό βαθμό, μιας και το ποσοστό συμμετοχής τους ξεπέρασε τον ευρωπαϊκό, σημειώνοντας μέσο όρο 51,07% έναντι 42,61% του ευρωπαϊκού αντίστοιχα. Το οικολογικό κόμμα «Miljöpartiet de Gröna» τερμάτισε δεύτερο (2^ο) μετά τους Σοσιαλδημοκράτες με 15,41% και 24,19% αντίστοιχα. Με το ποσοστό αυτό εξασφάλισε 4 έδρες στο ΕΚ, δύο περισσότερες από τις προηγούμενες ευρωεκλογές. Οι ευρωβουλευτές του προσαρτήθηκαν στην πολιτική ομάδα Greens/EFA.¹⁸³ Το οικολογικό κόμμα της Σουηδίας ιδρύθηκε το 1981 με αφορμή το κίνημα κατά της πυρηνικής ενέργειας μετά από το δημοψήφισμα του 1980. για πρώτη φορά εισήλθε στο Κοινοβούλιο της Σουηδίας το 1988 ως ένα νέο κόμμα μετά από 70 χρόνια σταθερού πολιτικού σκηνικού. στις επόμενες εκλογές του 1991 απέτυχε να ξεπεράσει

¹⁸³ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-se-2014.html>

το όριο του 4%, όμως κατάφερε να κερδίσει ξανά εκπροσώπηση στο κοινοβούλιο τρία χρόνια αργότερα και έκτοτε καταλαμβάνει ένα ποσοστό της τάξης περίπου του 5%.

Στις εκλογές του 2010, το κόμμα κέρδισε το 7,34% των ψήφων, καθιστώντας το έτσι ως το τρίτο μεγαλύτερο κόμμα της χώρας, ενώ στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές του 2014 συγκέντρωσε 6,89% των ψήφων, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 25 από τις 349 του κοινοβουλίου. Σε τοπικό επίπεδο έχουν συμμετάσχει σε 18 περιφερειακές κυβερνήσεις και 97 τοπικές. Σήμερα επικεφαλής του κόμματος είναι η Isabella Lövin και ο Gustav Fridolin. Οι Πράσινοι συμμετέχουν στην κυβέρνηση με τους Σοσιαλδημοκράτες, κατέχοντας 6 από τα 24 υπουργεία. Το πολιτικό σκηνικό στην Σουηδία από τις πρόσφατες εκλογές που διεξήχθησαν τον Σεπτέμβριο του **2018** εμφανίστηκε κατακερματισμένη, με καμία από τις μεγάλες παρατάξεις να μην μπορούν να εξασφαλίσουν την πλειοψηφία. Μια χώρα που έχει συνηθίσει σε κυβερνήσεις μειοψηφίας, κατάφερε να συγκροτήσει κεντροαριστερή συμμαχία των Σοσιαλδημοκρατών με τους Οικολόγους και άλλα αριστερά κόμματα, εξασφαλίζοντας το ελάχιστο δυνατό προβάδισμα έναντι της Συμμαχίας της κεντροδεξιάς αντιπολίτευσης που είχε με το μέρος της την άνοδο της ακροδεξιάς¹⁸⁴

Ιδεολογία, πολιτική ατζέντα και ΕΕ

Η ιδεολογία του κόμματος στηρίζεται στην αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων, την εξασφάλιση καλής ποιότητας ζωής για όλους, χωρίς την εξάντληση των πόρων για τις επόμενες γενιές και την οικοδόμηση της κοινωνίας στο πλαίσιο των ορίων της φύσης. Στην πολιτική ατζέντα των Πρασίνων δεσπόζουσα θέση κατέχει η ολιστική προσέγγιση, όπου όλοι και όλα είναι συνδεδεμένα και αλληλοεξαρτώμενα, προσφέροντας ένα κράτος ευημερίας. Τα μέλη των Οικολόγων αναζητούν μία άλλη κοινωνία, μια άλλη εποχή, όπου όλοι θα είναι διαφορετικοί, αλλά ίσοι. Δεν πρέπει να γίνεται κανενός είδους διάκριση, καθώς τα δικαιώματα είναι ίδια για όλους. Γι' αυτό υποστηρίζονται πολιτικές ενσωμάτωσης και προστασίας του πολίτη. Όσον αφορά τη λήψη των αποφάσεων, αυτές θα πρέπει να λαμβάνονται δημοκρατικά, με διαφάνεια, διάλογο και σεβασμό. Αναφορικά με τον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας προωθείται η αποκέντρωση προκειμένου οι αποφάσεις να λαμβάνονται εγγύτερα στους πολίτες, οι οποίοι η σειρά τους με οφείλουν να είναι ενεργοί και να συμμετέχουν ελεύθερα στα πολιτικά δρώμενα του τόπου τους. επιπρόσθετα προτεραιότητα του κόμματος είναι η

¹⁸⁴ <https://www.mp.se/languages>

δημιουργία κράτος δικαίου, με αμερόληπτη δικαστική εξουσία και εμπιστοσύνη από τη μεριά των πολιτών προς την κυβέρνηση.

Είναι ένα κόμμα που δίνει έμφαση στην έλλογη οικονομική ανάπτυξη, που θα είναι φιλική προς το περιβάλλον. Έτσι, υποστηρίζει πως η ΕΕ οφείλει να λάβει όλα εκείνα τα μέτρα προς την κατεύθυνση αυτήν. Οι επικεφαλής του κόμματος τάσσονται υπέρ των μεταρρυθμίσεων σε πανευρωπαϊκό επίπεδο που θα ευνοούν την προστασία του περιβάλλοντος, των φτωχών και των δημοκρατικών θεσμών. Αγωνίζονται για να καταπολεμήσουν το δημοκρατικό έλλειμμα και τη διαφθορά. Όσον αφορά τη λήψη των αποφάσεων υποστηρίζουν τη διακυβερνητική συνεργασία στο πλαίσιο της αποκέντρωσης και την υπερεθνική στο όνομα της βέλτιστης περιβαλλοντικής πολιτικής. Επιπρόσθετα, αναφορικά με τον οικονομικό τομέα ασκείται κριτική στον τρόπο που η ΕΕ διαχειρίζεται τον προϋπολογισμό, ο οποίος χαρακτηρίζεται αναποτελεσματικός και σπάταλος.

Στο ίδιο μήκος κύματος είναι η θέση τους σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Θεωρούν ότι υπάρχει έλλειμμα στην αντιμετώπιση της διάκρισης που υφίστανται οι διάφορε μειονότητες, ιδίως οι Εβραίοι, οι μουσουλμάνοι και οι Ρομά και ότι απαιτείται ανάπτυξη των απαραίτητων εργαλείων κατά του ρατσισμού και της ξеноφοβίας. Για το προσφυγικό ζήτημα κρατούν μια πιο εναλλακτική στάση, θεωρώντας πως δεν υπάρχουν παράνομοι μετανάστες, ενώ παράλληλα στρέφονται κατά της στρατιωτικοποίησης του ευρωπαϊκού χώρου μιας και πρωταρχικός σκοπός τους είναι η εμπέδωση της ειρήνης. Εν κατακλείδι οι Σουηδοί Πράσινοι είναι ήπια ευρώ-σκεπτικιστές, επιζητώντας τη βελτίωση της ΕΕ και των πολιτικών που εφαρμόζει προκειμένου να έρθει η καλύτερη δυνατή αλλαγή, που είναι αναγκαία για την ποιότητα ζωής των Ευρωπαίων πολιτών.¹⁸⁵

Εικόνα 15: <https://twitter.com/miljopartiet/status/731159092492926976>

¹⁸⁵ https://www.mp.se/sites/default/files/mp_partiprogram_english.pdf

5.2.4 Λουξεμβούργο

Déi gréng (The Greens)

Εκλογικό ποσοστό: 15% (-1,8%)

Ευρωβουλευτές: 1 (+1)

Ευρωεκλογές και εκλογική πορεία

Παραδοσιακά το Λουξεμβούργο συμμετέχει στις ευρωεκλογές, σημειώνοντας υψηλά ποσοστά της τάξεως του 80%. Το **2014** ανήλθε στο 85,5%, τερματίζοντας (2^ο) . Το οικολογικό κόμμα της χώρας «Déi Gréng» κέρδισε το 11% των ψήφων και 5 έδρες στο κοινοβούλιο, ενώ στις ευρωεκλογές του ίδιου έτους κέρδισαν μία από τις έξι έδρες που αντιστοιχούσαν στο Λουξεμβούργο. Στις εκλογές και τις ευρωεκλογές του 1999, οι Πράσινοι διατήρησαν τον ίδιο αριθμό εδρών, αν και η δύναμη του κόμματος έπεσε στο 9%. Στις βουλευτικές εκλογές του 2004, το κόμμα κέρδισε δύο επιπλέον έδρες και διατήρησε τη μοναδική του έδρα στις ευρωεκλογές του ίδιου έτους. Στις βουλευτικές εκλογές του 2009 και 2013, τερμάτισε τέταρτο με 11,7% και 10,13% αντίστοιχα, χάνοντας μία έδρα.¹⁸⁶ Ωστόσο, έγινε μέρος της κυβέρνησης συνασπισμού του φιλελεύθερου Δημοκρατικού Κόμματος και των Σοσιαλιστών. Στις εκλογές του **2018** σημείωσε σημαντική επιτυχία, μιας και με το 15,12% κατάφερε να κερδίσει 6 έδρες περισσότερες από τις προηγούμενες βουλευτικές εκλογές.¹⁸⁷

Πράσινοι και ΕΕ

Το κόμμα είναι μέλος του κόμματος των Ευρωπαίων Πρασίνων (European Green Party/EGP), συνεπώς συμμερίζεται τις απόψεις και τις θέσεις στις οποίες αυτό στηρίζεται. Έτσι, υποστηρίζει μια προοδευτική αλλαγή, την εικόνα μιας άλλης Ευρώπης, που θα δίνει έμφαση στο περιβάλλον και τη δημοκρατία. Στην πολιτική ατζέντα τους αναφέρεται πως θα αγωνιστούν για την ενδυνάμωση της Ευρώπης, στην οποία θα επικρατεί η διαφάνεια, η αξιοκρατία, η λογοδοσία και ο δημοκρατικός έλεγχος. Το κράτος δικαίου και το κράτος ευημερίας πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα

¹⁸⁶ <https://elections.public.lu/fr/elections-legislatives/2013/resultats.html>

¹⁸⁷ <https://pollofpolls.eu/LU>

της ένωσης. Οι Πράσινοι επιθυμούν να δώσουν μεγάλη προστιθέμενη αξία στην αποδυναμωμένη Ε.Ε, προτείνοντας εναλλακτικές λύσεις και σχεδιασμούς. Συγκεκριμένα, προτείνουν τη μεταρρύθμιση στην οικολογική φορολογία, την χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την αποδοτική χρήση της ενέργειας και την ενοποίηση των δαπανών για τις συντάξεις.

Αποζητούν περισσότερη Ευρώπη, που θα είναι πιο δημοκρατική, δίκαιη και ανθρώπινη, που θα χαρακτηρίζεται για τη βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη. Θεωρούν πως η αντιμετώπιση των διαφόρων κρίσεων που βιώνει η ΕΕ, όπως η οικονομική, η περιβαλλοντική, η κοινωνική και η κρίση δημοκρατίας, μπορούν να υπερκεραστούν όχι με τον εθνικισμό και τα μέτρα λιτότητας, αλλά με ριζοσπαστικές αλλαγές. Δηλώνουν ότι επιδιώκουν έναν ολοκληρωμένο μετασχηματισμό της Ευρώπης, που θα προσφέρει ποιότητα ζωής και προστασία στους Ευρωπαίους πολίτες, μέσω της στόχευσης στην προστασία του κλίματος, την υγεία και την κοινωνική δικαιοσύνη. Οι Πράσινοι του Λουξεμβούργου όπως και το κόμμα των Πρασίνων της Ευρώπης θέλουν την Ευρώπη αλληλέγγυα, που θα δίνει ίσες ευκαιρίες σε όλους και που θα προστατεύει τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.¹⁸⁸

Εικόνα 16: <http://wielgreng.lu/fr/programme/>

¹⁸⁸ <http://wielgreng.lu/wp-content/uploads/2018/07/d%C3%A9i-gr%C3%A9ng-Wahlprogramm-2018.pdf>, pp.111-119

5.2.5 Ισπανία

Podemos (Por la democracia social)

Εκλογικό ποσοστό: 7,98%

Ευρωβουλευτές: 5¹⁸⁹

Ευρωεκλογές και εκλογές στην Ισπανία

Στις ευρωεκλογές του **2014** η Ισπανία συμμετείχε με υψηλό ποσοστό (43,81%), που ξεπέρασε ελάχιστα το ευρωπαϊκό (42,61%). Το νεοσύστατο ακροαριστερό της κόμμα Podemos, που συμμετείχε για πρώτη φορά σε αυτές, κατάφερε να συγκεντρώσει 7,98 %, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 5 έδρες, τερματίζοντας τέταρτο (**4^ο**) μετά το Λαϊκό Κόμμα (PP), το σοσιαλιστικό (PSOE/PSE) και το κόμμα της πλουραλιστικής Αριστεράς (IP). Όλοι οι ευρωβουλευτές του Podemos προσχώρησαν στο GUE/NGL. Ανάλογη επιτυχία σημείωσε και στις βουλευτικές εκλογές, όποτε τερμάτισε τρίτο με 20,68% και 69 έδρες, ακολουθώντας το κεντροδεξιό Λαϊκό Κόμμα (PP) με 28,34% και 123 έδρες και το Σοσιαλιστικό Κόμμα (PSOE) που συγκέντρωσε 22,06 % και 90 έδρες. Οι βουλευτικές αυτές εκλογές έχουν ιδιαίτερη αξία, καθώς συνιστούν κομβικό σημείο στην εκλογική ιστορία της Ισπανίας για τρεις λόγους:

Ο πρώτος είναι ότι για πρώτη φορά στα χρονικά το πρώτο κόμμα δεν μπόρεσε να εκλέξει αυτοδύναμη κυβέρνηση και ο δεύτερος ότι υπήρχε διασπορά των ψήφων στα κόμματα, γεγονός που οδήγησε στη κατάρρευση του δικομματισμού, που επικρατούσε από το 1978. Τρίτον ακολούθησε περίοδος διερευνητικών διεργασιών για το σχηματισμό κυβέρνησης, που διήρκεσε ένα χρόνο, αναγκάζοντας τον βασιλιά να διαλύσει το Κοινοβούλιο και να προκηρύξει εκ νέου γενικές εκλογές για πρώτη φορά στην ιστορία. Οι εκλογές διεξήχθησαν τον Ιούνιο του 2016 και το Λαϊκό Κόμμα (PP) του Mariano Rajoy, παρέμεινε αυξάνοντας παράλληλα τη δύναμή του σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές, καταλαμβάνοντας 134 έδρες στο κοινοβούλιο, ενώ παράλληλα ξέσπασε εσωτερική κρίση στο PSOE του Pedro Sanchez μετά τα χαμηλά εκλογικά

¹⁸⁹ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-es-2014.html>

ποσοστά που συγκέντρωσε. Ωστόσο, στις επόμενες εκλογές 2.6.2018 κατάφερε να ορκιστεί πρωθυπουργός της χώρας, μετά την ανατροπή του Rajoy με πρόταση μομφής για διαφθορά. Στην νέα κυβέρνηση δεν συμμετέχει το Podemos παρά τη βοήθεια που παρείχε στο PSOE για την αποπομπή του Rajoy, ωστόσο ήρθαν σε συμφωνία για τη σύνταξη του προϋπολογισμού, συμβάλλοντας καίρια στη σταθερότητα του πολιτικού συστήματος της χώρας.¹⁹⁰

Οικονομική κρίση στην Ισπανία και η εμφάνιση των Podemos

Το 2014 το ισπανικό δημόσιο χρέος ξεπέρασε για πρώτη φορά στην ιστορία του το 100% του ΑΕΠ, δηλαδή κατά ένα τρισεκατομμύριο ευρώ. Η Ισπανία ήταν μία από τις πιο αδύναμες οικονομικά χώρες της Ευρωζώνης, που δυσκολεύτηκε να αντιμετωπίσει την κρίση. Επίσης το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη θεσμική κρίση ,που ξέσπασε την 1^η Οκτωβρίου του 2017 λόγω του δημοψηφίσματος για την ανεξαρτησία της Καταλονίας, οδήγησε στην εμφάνιση ακραίων ιδεολογικών ομάδων, ακροαριστερών και ακροδεξιών, που εκφράζονταν μέσω της βίας, αυξάνοντας τα ποσοστά εγκληματικής δραστηριότητας κατακόρυφα και την «ακροαριστερή τρομοκρατία».

Η γέννηση του Podemos, που έλκει την καταγωγή του τόσο από αντίστοιχα κόμματα της Λατινικής Αμερικής όσο και από την Ελλάδα (ΣΥΡΙΖΑ), οφείλεται στην υψηλή ανεργία, στη φτώχεια, στην έλλειψη κράτους πρόνοιας, στον αποκλεισμό. Η απαλλοτρίωση της εθνικής περιουσίας και η παραχώρηση εθνικής κυριαρχίας στην οικονομική ελίτ της ΕΕ αποτέλεσαν την διακηρυκτική γραμμή του αρχηγού του κόμματος Pablo Iglesias, ο οποίος επανειλημμένα έκανε λόγο για απειλή της αξιοπρέπειας, της ισότητας και της ελευθερίας των Ευρωπαίων πολιτών από την οικονομική ολιγαρχία της ΕΕ και την γερμανική αποικιοκρατία.¹⁹¹ Ο Pablo Iglesias έχει υποστηρίξει ότι για χάρη της υπερεθνικής οντότητας δεν θα πρέπει να εκμηδενίζονται οι πολίτες από τις ομάδες συμφερόντων και τα λόμπι των ευρωπαϊκών διαδρόμων και να μετατρέπονται σε προτεκτοράτα αυτών.

Ακόμα, το 2015 στην αίθουσα του ΕΚ την ημέρα αποποίησης της θέσης του, ανέφερε ότι το χρέος των νότιων χωρών δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως

¹⁹⁰ García Elena & Rodríguez Guereta (2017) Elecciones generales en Espania 1977-2016, Ministerio del Interior Dirección General de Política Interior

¹⁹¹ Torreblanca, J.I. (2015). The rise of Podemos, Aspen Institute Prague, p.10

επιχείρημα για την εφαρμογή της πολιτικής λιτότητας από την Τρόικα, καθώς με τα αντιαναπτυξιακά μέτρα λεηλατούνται οι λαοί. Ζήτησε με επικριτικό και έντονο ύφος από τους συναδέλφους του ευρωβουλευτές να αναλάβουν την ευθύνη τους, να αφουγκραστούν τις φωνές των Ευρωπαίων πολιτών του Νότου και να αγωνιστούν για μια δημοκρατικότερη Ευρώπη με ανθρώπινο πρόσωπο, που θα αντλεί νομιμοποίηση από τους λαούς και όχι για μια υποταγμένη Ευρώπη του συστήματος, των πολιτικών κομμάτων και των συμφερόντων των επιχειρήσεων.¹⁹² Η πολιτική και οικονομική ατζέντα του κόμματος παραδοσιακά σε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις περιλαμβάνει την ιδέα για μια ριζική αλλαγή θεσμών και νοοτροπίας, που θα πραγματοποιηθεί μέσω κρατικοποιήσεων της δημόσιας περιουσίας, της αναδιάρθρωση του εθνικού χρέους, της αύξησης της φορολογίας στους πλούσιους, της αύξησης του κατώτατου μισθού και των συντάξεων, της μείωσης του ορίου συνταξιοδότησης και των ωρών εργασίας.

Σε γενικές γραμμές το πρόγραμμα στοχεύει στην ενδυνάμωση των αποδυναμωμένων και στην δημιουργία ενός νέου πολιτικού σκηνικού, που θα κλείσει το χάσμα μεταξύ του λαού και των λίγων της ελίτ.¹⁹³ Στις 22 Απριλίου 2017 ο επικεφαλής των Podemos δημιούργησε την πρωτοβουλία «Γέφυρες, όχι Τείχη» (Puentes, no Muros), εγκαινιάζοντας την οργάνωση των προοδευτικών δυνάμεων της Ευρώπης κατά της λιτότητας και της ξеноφοβίας. Ως στόχος τέθηκε η αποφυγή της ανάδυσης του νεοφασισμού, ενώ σκοπός της πλατφόρμας είναι να αναβιώσει τον διάλογο και να αναθερμάνει τις ενωτικές τάσεις μεταξύ των διάφορων διάσπαρτων και διαφορετικού υπόβαθρου προοδευτικών οργανώσεων στην Ευρώπη προκειμένου να αγωνιστούν ενάντια στο νεοφιλελευθερισμό, τη λιτότητα και την ολιγαρχία της ελίτ και των οικονομικών τους συμφερόντων.¹⁹⁴

Νέο Κόμμα

Ενόψει των ευρωεκλογών του 2019 ο Pablo Iglesias και ο Jean-Luc Mélenchon, αρχηγός του γαλλικού ακροαριστερού κόμματος Insumisa, αποφάσισαν τη δημιουργία ενός νέου κόμματος, το οποίο θα ενσωματωθεί στο Κόμμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς (European Left), όπως συμβαίνει με τον μεγάλο αριστερό πολιτικό σχηματισμό της

¹⁹² https://elpais.com/elpais/2015/10/28/inenglish/1446019833_914590.html

¹⁹³ <https://lasonrisadeunpais.es/wp-content/plugins/programa/data/programa-economica.pdf>

¹⁹⁴ https://www.elconfidencial.com/espana/2017-04-13/podemos-alianzas-europa-apovos-elecciones-francia_1365756/

<http://solidariosmayores.es/puentes-no-muros-con-pablo-iglesias-marina-albiol-guzman-miguel-urban-catarina-martins-owen-jones-winnie-wong-omar-slaouti/>

Ισπανίας «Ενωμένη Αριστερά»/ (IU). Το νέο αυτό κόμμα έχει ως στόχο να θεραπεύσει τη σοσιαλδημοκρατία, αναγκάζοντας την να στραφεί προς τα αριστερά, στον κοινωνικό και οικονομικό προστατευτισμό. Επιθυμεί να προσεγγίσει τα οικολογικά κόμματα του Βορρά, που έχουν σοσιαλιστική ταυτότητα, τους Βέλγους Σοσιαλδημοκράτες και όλους όσους έχουν απομείνει από τους κόλπους της παλιάς σοσιαλδημοκρατία στην υπόλοιπη Ευρώπη. Το κόμμα παρουσιάζεται ως μια εναλλακτική λύση, ως το αντίπαλο δέος του Macron και του Salvini, υποσχόμενο μια Ευρώπη για το λαό, που θα υπερασπίζεται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και θα αναλαμβάνει τις ευθύνες της. Ο Pablo Iglesias τάσσεται υπέρ της ομοσπονδοποίησης της Ευρώπης με ισχυρές θεσμικές δομές, δικό της αμυντικό σύστημα, εξωτερική στρατηγική και χωρίς ανεργία.¹⁹⁵

Εικόνα 17: <https://euobserver.com/beyond-brussels/127453>

¹⁹⁵ https://www.elconfidencial.com/espana/2018-10-20/iglesias-nuevo-partido-europeo-melenchon-socialdemocratas_1631167/

5.2.6 Γερμανία

Εκλογικό ποσοστό: 7,40% (-0,1)

Ευρωβουλευτές: 7 (-1)

Ευρωεκλογές 2014 και η «Αριστερά» της Γερμανίας

Οι Γερμανοί προσήλθαν στις κάλπες στις ευρωεκλογές του **2014** με ποσοστό 48,1%, σημειώνοντας τη μεγαλύτερη συμμετοχή των τελευταίων τεσσάρων ευρωπαϊκών εκλογικών αναμετρήσεων. Το αυτοαποκαλούμενο σοσιαλιστικό κόμμα και από αρκετούς ερευνητές χαρακτηριζόμενο ως το ακροαριστερό κόμμα της Γερμανίας, το «die Linke» (η Αριστερά), τερμάτισε τέταρτο (**4^ο**), μετά από το χριστιανοδημοκρατικό κόμμα (CDU), το σοσιαλδημοκρατικό (SPD) και τους Πράσινους (die GRÜNE), ενώ προηγήθηκε του ακροδεξιού κόμματος AfD κατά μισή μονάδα. Με το ποσοστό αυτό κατάφερε να εξασφαλίσει επτά ευρωβουλευτές, που όλοι τους προσχώρησαν στην πολιτική ομάδα GUE/NGL. Συγκριτικά με το 2009, το ποσοστό των ψήφων μειώθηκε κατά 0,1%, που αντιστοιχεί σε απώλεια μιας έδρας.¹⁹⁶ Όσον αφορά την επίδοση του εθνικού επίπεδο κατέχει 69/709 στη γερμανική Βουλή (Bundestag), καθώς τερμάτισε **5^ο** στις ομοσπονδιακές εκλογές του 2018, σημειώνοντας μια μικρή άνοδο από τις προηγούμενες εκλογές.

Το κόμμα ιδρύθηκε το 2007 ως αποτέλεσμα συγχώνευσης δύο κομμάτων: του ισχυρού PDS (Κόμμα Δημοκρατικού Σοσιαλισμού), με καταβολές από το Κομμουνιστικό κόμμα της Ανατολικής Γερμανίας και του WASG (Εκλογικής Εναλλακτικής για την Κοινωνική Δικαιοσύνη), με ρίζες στο SPD. Ιστορικό σημείο για το ριζοσπαστικό κόμμα της αριστεράς αποτελούν οι εκλογές του 2005, όποτε συγκέντρωσε 8%, εξασφαλίζοντας έτσι για πρώτη φορά στην ιστορία του αντιπροσωπευτική κοινοβουλευτική παρουσία.¹⁹⁷ Το die Linke έχει σήμερα στην ηγεσία τον Dietmar Bartch και την Sahra Wagenknecht, που ένθερμα υποστηρίζουν τις

¹⁹⁶ <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-de-2014.html>

¹⁹⁷ Proksch S.& Slapin J. (2006) Institutions and coalition formation the German election of 2005, West European Politics

ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις με φόντο την αντιμετώπιση της κρίσης του καπιταλισμού και συγκεκριμένα του ευρώ, καθώς και την κρίση που έχει ξεσπάσει σε κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο. Το ακροαριστερό κόμμα της Γερμανίας επιθυμεί να παραμένει ενταγμένο στον ευρωπαϊκό πυρήνα και να αγωνίζεται μέσα σε αυτόν για μια καλύτερη Ευρώπη σε όλους τους τομείς.¹⁹⁸

Die Linke και ΕΕ

Η Αριστερά της Γερμανίας έχει χαρακτηριστεί ως ευρώ-σκεπτικιστικό κόμμα, καθώς μιλάει για μια αντιδημοκρατική, νεοφιλελεύθερη και στρατιωτική. Υποστηρίζει μια κοινωνική, δημοκρατική και ειρηνική Ευρώπη και όχι μια Ευρώπη των χρηματοπιστωτικών αγορών και των συμφερόντων των εταιρειών. Την πολιτική της Τρόικα την χαρακτηρίζουν καταστρεπτική. Δηλώνουν υπέρμαχοι των δικαιωμάτων των εργαζομένων, των ανέργων, των συνταξιούχων προκειμένου να τους εξασφαλίσουν καλύτερη ποιότητα ζωής. Αγωνίζονται μαζί με όλους όσους θέλουν μια νέα αρχή για την ΕΕ, που θα είναι δημοκρατική, ανθρώπινη και οικολογική. Ωστόσο, το κόμμα δεν απορρίπτει την ιδέα της ΕΕ, καθώς η άποψη που προσβέυει είναι ότι η αριστερή πολιτική στη Γερμανία πρέπει να κινείται μέσα στην κοίτη του ευρωπαϊκού οικοδομήματος περισσότερο από ποτέ, κάνοντας νέες προτάσεις και συμμετέχοντας στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής.¹⁹⁹

Η αριστερή πλατφόρμα οφείλει να συμπορεύεται με την ΕΕ, καθώς οι αποφάσεις που λαμβάνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο παίζουν καθοριστικό ρόλο στη καθημερινότητα των πολιτών και τις συνθήκες διαβίωσης τους. Επισημαίνεται ότι η ΕΕ αποτελεί απαραίτητο πεδίο πολιτικής δράσης του die Linke.²⁰⁰ Η εκπρόσωπος τη κοινοβουλευτικής ομάδας Sahra Wagenknecht έχει επανειλημμένα τονίσει την αναγκαιότητα διαφοροποίησης από την μετριοπαθή ρητορική των Σοσιαλδημοκρατών και των Πρασίνων, εκφράζοντας ριζοσπαστικές θέσεις με αντικαπιταλιστικούς στόχους. Επίσης, έχει πάρει μέρος σε διαδήλωση κατά της δημοσιονομικής πολιτικής που εφαρμόζει η ΕΕ και του μηχανισμού στήριξης που δημιουργήθηκε (ESM)²⁰¹, μιας και η

¹⁹⁸ <https://www.die-linke.de/partei/grundsatzdokumente/programm/>

¹⁹⁹ <https://www.die-linke.de/themen/europa/>

²⁰⁰ <https://www.die-linke.de/partei/grundsatzdokumente/programm/>

²⁰¹ <http://www.zimbio.com/photos/Sahra+Wagenknecht/Activists+Protest+ESM+Fiscal+Pact/-CAyWqAnzxn>

οικονομική γραμμή του κόμματος της βασίζεται στα κεϋνσιανά πρότυπα και όχι στον νεοφιλελευθερισμό (νεοκλασικά οικονομικά).

Κατευθυντήρια γραμμή του οικονομικού προγράμματος είναι η αύξηση των κρατικών δαπανών, η μείωση της ανεργίας, η προϋπόθεση ότι οι αυξήσεις των μισθών στον ιδιωτικό τομέα θα καθορίζονται μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας, του επιδιωκόμενου πληθωρισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και των βασικών συμβάσεων και μία προοδευτική φορολόγηση του εισοδήματος.²⁰² Ακόμα έχει εκφράσει την εναντίωση της στη λειτουργία των ευρωπαϊκών θεσμών, τονίζοντας την αναγκαιότητα αφαίρεσης αρμοδιοτήτων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την ανάθεση περισσότερων στο ΕΚ προκειμένου να καταστεί η Ευρώπη δημοκρατικότερη.²⁰³ Τις ίδιες θέσεις έχει εκφράσει και ο D.Bartsch, δηλώνοντας χαρακτηριστικά πως δεν αξίζει της Ευρώπης να αντιμετωπίζεται απρόσωπα μόνο με αριθμούς, αλλά ανθρώπινα σεβόμενοι τα ιδανικά με τα οποία ξεκίνησε την πορεία της.²⁰⁴

Εικόνα 18 <https://www.die-linke.de/themen/europa/>

²⁰² https://www.deutschlandfunk.de/sahra-wagenknecht-ich-will-nicht-dass-die-eu-in.868.de.html?dram:article_id=359666

²⁰³ https://www.deutschlandfunk.de/sahra-wagenknecht-europa-ist-wesentlich-unsozialer-und.694.de.html?dram:article_id=358241

²⁰⁴ <https://www.dietmar-bartsch.de/2016/03/15/europa-folgt-ihnen-nicht-mehr-frau-bundeskanzlerin/>

ΕΝΟΤΗΤΑ 6^η

6.1 Μετά - Δημοκρατία

Πως η άκρα Δεξιά και τα κόμματα της σημερινής Αριστεράς σχετίζονται με τη δημοκρατία; Πως ενώ ζητάνε περισσότερη δημοκρατία στην ΕΕ δύναται να την υποθάλλουν; Για την πλειοψηφία της ακαδημαϊκής κοινότητας και των ΜΜΕ τόσο η ακροδεξιά όσο και η ακροαριστερά λογίζονται ως δύο φαντάσματα που τριγυρνάνε απειλητικά πάνω από το ευρωπαϊκό έδαφος, τρομάζοντας τις εδραιωμένες δημοκρατικές πρακτικές και αξίες. Ποιο είναι όμως το διακύβευμα του αντιευρωπαϊκού λόγου των δύο ακραίων αυτών ιδεολογιών; Η δημοκρατία ή καλύτερα η μετά-δημοκρατία; Πως ορίζεται σήμερα η δημοκρατία και γιατί μπορεί η θέση της να κλονίζεται; Ποιο είναι το αντίπαλο δέος που απειλεί να την κατατροπώσει; Το 2008 δεν είναι μακριά για να μας θυμίσει τη λέξη παγκοσμιοποίηση και τις παρενέργειες που επιφέρει, φέρνοντας στο προσκήνιο την άποψη του Marx ότι οι κυβερνήσεις των κρατών δεν είναι παρά εμπορικοί αντιπρόσωποι του διεθνούς κεφαλαίου, και τις προσεγγίσεις εξάρτησης, αλληλεξάρτησης ή υπεροχής του κράτους στο διεθνές σύστημα.²⁰⁵

Αρχικά, μέσα από τους ορισμούς των δύο προαναφερόμενων εννοιών (δημοκρατία και μετά-δημοκρατία) θα προσδιοριστούν τα κύρια χαρακτηριστικά τους και θα αναφερθούν οι πιθανές αιτίες της φθοράς τους και έπειτα θα εξεταστούν οι συνθήκες που μπορούν να οδηγήσουν στην ανατροπή του υφιστάμενου καθεστώτος. Ο τρόπος με τον οποίο ορίζουμε τη δημοκρατία σήμερα στην ΕΕ δεν είναι αρκετά δημοκρατικός συναρτήσει των στοιχείων εκείνων που απαρτίζουν την αντιπροσωπευτική και συμμετοχική δημοκρατία. Βρισκόμασταν και βρισκόμαστε ακόμα μπροστά σε μια δημοκρατική κρίση, η οποία αναγκάζει την ΕΕ να προβεί σε μια εκδημοκρατικοποίηση της δημοκρατίας. Είναι γεγονός ότι μπροστά στις ριζικές εξελίξεις που φέρνει η παγκοσμιοποίηση και η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας

²⁰⁵ Rancière, J. (1999). *Disagreement: Politics and Philosophy*, University of Minnesota Press, p. 117

χρειάζεται μια περαιτέρω αξιολόγηση του επιπέδου της δημοκρατίας των κρατών και της ποιότητας επικοινωνίας μεταξύ τους τόσο στο ευρωπαϊκό όσο και στο διεθνές περιβάλλον. Ξεκινώντας λοιπόν με τον ορισμό της δημοκρατίας του σήμερα, θα τη βαφτίσαμε με το νεολογισμό της «μετά - δημοκρατίας», δίνοντας έτσι έμφαση στη μετάβαση σε ένα νέο στάδιο, σε μια νέα εποχή δρώντων και συνθηκών.

Συγκεκριμένα, με τον όρο αυτό περιγράφεται εκείνο το κοινωνικό - πολιτικό περιβάλλον, στο οποίο όλες οι βασικές λειτουργίες της δημοκρατίας παραμένουν τυπικά σε ισχύ και λειτουργούν. Ωστόσο, η πολιτική ζωή εν γένει και ο τρόπος διακυβέρνησης ειδικότερα, τίθενται ουσιαστικά υπό τον έλεγχο μιας προνομιούχας ελίτ, η οποία ενορχηστρώνει τη λειτουργία των θεσμών με σκοπό την ομαλή αποτελεσματικότητα τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Έτσι, ως είθισται προκηρύσσονται εκλογές, πραγματοποιούνται ομαλά κυβερνητικές μεταβολές, υπάρχει πλουραλισμός πολιτικών κόμματος, διάκριση των εξουσιών, καθώς επίσης δίνεται η δυνατότητα οργάνωσης διαμαρτυρίας από το λαό. Κατά συνέπεια, το κράτος δικαίου λειτουργεί σε στοιχειώδη βαθμό, μιας και πραγματοποιείται ο απαραίτητος διάλογος των εμπλεκόμενων μερών και ασκείται κριτική στο κυβερνητικό έργο. Ωστόσο, η παραδοσιακή μορφή έκφρασης και λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος δεν έχει πρωταγωνιστικό ρόλο, καθώς αφενός μεν τα βασικά χαρακτηριστικά διατηρούνται, αφετέρου δε η δύναμη τους και η ένταση τους είναι ισχνή.²⁰⁶

Αφού ορίσαμε το είδος της δημοκρατίας που επικρατεί στο σήμερα, το ερώτημα που ανακύπτει είναι κατά πόσο έχουν τη δύναμη τόσο η ακροδεξιά όσο και η ακροαριστερά να κλονίσουν αυτό το εύθραυστο είδος φιλελεύθερης δημοκρατίας που ενυπάρχει στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και κατ' επέκταση στην ΕΕ. Η απάντηση ίσως να είναι αρνητική εάν κανείς εστιάσει ότι τα περισσότερα ακραία πολιτικά κινήματα έχουν νομιμοποιηθεί και οργανωθεί σε πολιτικά κόμματα τα οποία εξ ορισμού συνιστούν τον ακρογωνιαίο λίθο του δημοκρατικού πολιτεύματος και εκ των ων ουκ άνευ θεσμό της σύγχρονης κοινοβουλευτικής και αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Η δημοκρατία ακόμη και σε ύφεση θέλει και χρειάζεται τον πλουραλισμό, την ύπαρξη διαφορετικών απόψεων και προσεγγίσεων. Τα κόμματα αυτά έχουν διαφορετικές φωνές, άρα κινούνται στο μονοπάτι που η δημοκρατία έχει χαράξει.

²⁰⁶ Ο όρος ανήκει στον πολιτικό επιστήμονα J. Rancière, ο οποίος στο βιβλίο του *Disagreement: Politics and Philosophy*, University of Minnesota Press, και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο 5, με τον τίτλο «Δημοκρατία ή Συναίνεση,» αναλύει τα όρια της συναινετικής δημοκρατίας προτείνοντας να την αποκαλούμε «μετά-δημοκρατία» (σ. 95).

Παράγοντες που ενισχύουν τη Δημοκρατία

Στην υποενότητα αυτή θα δούμε τις παραμέτρους εκείνες που ενισχύουν και καθιερώνουν τη δημοκρατία. Η δημοκρατία είναι μία μεταβλητή έννοια, που εξαρτάται από πολλούς διαφορετικούς παράγοντες προκειμένου να εδραιωθεί. Συνεπώς, διαφορετικοί δρόμοι μπορούν να οδηγήσουν σε αυτή, τόσο η οικονομική οδός, όσο η κοινωνική και πολιτική, είτε σε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους είτε αυτόνομα. Η βιβλιογραφία υποστηρίζει πως ικανή, αλλά όχι αναγκαία συνθήκη για την ύπαρξη δημοκρατίας σε μία χώρα είναι η οικονομική ανάπτυξη, μιας και οι περισσότερες δημοκρατικές χώρες είναι πλούσιες. Η οικονομική σταθερότητα συμβάλλει στην ανθεκτικότητα της δημοκρατίας. Ωστόσο, η συνεπαγωγή αυτή δεν είναι πάντα ασφαλής. Άλλος σημαντικός παράγοντας θεωρείται η κοινωνία και οι λεγόμενες «κοινωνικές προϋποθέσεις της δημοκρατίας», οι οποίες εστιάζουν στις αξίες, τις ιδέες των ανθρώπων, καθώς και στο βαθμό ικανοποίησης των προσδοκιών και απαιτήσεων τους από το κράτος.

Μακροπρόθεσμα, κανένα σύστημα δεν μπορεί να επιζήσει εάν η πλειοψηφία των πολιτών του είναι δυσαρεστημένη. Σύμφωνα με τον A.Giddens απαιτείται μια «διαλογική δημοκρατία» και μία ισχυρή «κοινωνία των πολιτών».²⁰⁷ Όσον αφορά το δημοκρατικό πολιτικό επίπεδο, αυτό προϋποθέτει ένα κράτος δικαίου με ατομικές ελευθερίες, εκλογικό ανταγωνισμό και αποτελεσματική κυβέρνηση.²⁰⁸ Μια εμπεδωμένη δημοκρατία είναι ένα εδραιωμένο σύστημα που συνίσταται από τις παραπάνω προϋποθέσεις, όχι όμως σε νομοτελειακή βάση. Σε κάθε άλλη περίπτωση η δημοκρατία έχει ατέλειες και ελαττώματα που υπονομεύουν τη θεσμική δομή της. Ακόμα σε ποιον παράγοντα θα δοθεί έμφαση εξαρτάται από το ποια προσέγγιση υιοθετεί κανείς. Η πολιτισμική θεωρία δίνει έμφαση στη δύναμη των πολιτών και της κουλτούρας τους, ενώ οι θεσμικές στους πολιτικούς θεσμούς.²⁰⁹ Βάσει της θεωρητικής αυτής

²⁰⁷ Γκίντενς, Α. (1999). Πέραν της Αριστεράς και της Δεξιάς. Το μέλλον της ριζοσπαστικής πολιτικής, μετάφραση Ροζάνης Στ. εκδ. Πόλις

²⁰⁸ Newton, K. & Van Deth, J.W., (2018). Συγκριτική Πολιτική, Εκ. Τζιόλα, 3^η έκδοση

²⁰⁹ Tilly, Ch. (2011). Δημοκρατία, μετάφραση: Θεολόγου Κ, Λέκκας Ε. Π. εκδόσεις Gutenberg

προσέγγισης γίνεται αντιληπτό, πως η οικονομική κρίση του 2008 προκάλεσε την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς την αξιοπιστία των πολιτικών επιλογών των ευρωπαϊκών θεσμών. Ωστόσο, σχεδόν δέκα χρόνια μετά φαίνεται πως η κρίση που εξαπλώθηκε σε όλα τα επίπεδα επέφερε τη βελτίωση, τον αναγκαίο εκδημοκρατισμό και τον εποικοδομητικό διάλογο, ξεπερνώντας τις όποιες δυσκολίες και κινδύνους.

6.2 Ευρωπαϊκή διακυβέρνηση και αρχές

Στην ενότητα αυτή θα γίνει αναφορά στους πυλώνες, στους οποίους στηρίζεται η ΕΕ, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν έχουν βαθύ έρεισμα ή είναι ευάλωτοι στη ρητορική των ακροδεξιών και ακροαριστερών επιθέσεων. Η ΕΕ ακούγοντας τις φωνές περί δημοκρατικού ελλείμματος, συνειδητοποίησε τις αδυναμίες της και έκανε την αυτοκριτική της. Έτσι, ήδη από το 2001 και τη σχετική Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έθεσε το θέμα της διακυβέρνησης ως επιτακτική ανάγκη για την ορθή λειτουργία της. Η έκφραση «Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση», που πήρε σάρκα και οστά με τη Συνθήκη της Λισαβόνας περιγράφει το σώμα των κανόνων, των διαδικασιών και των πρακτικών που αφορούν τον τρόπο άσκησης των εξουσιών στην ΕΕ. Ως στόχος της τέθηκε η ενίσχυση της διαβουλευτικής δημοκρατίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με τους πολίτες της να καθίστανται πιο ενεργοί και συμμετοχικοί στα ευρωπαϊκά δρώμενα.

Η **ευρωπαϊκή διακυβέρνηση** βασίζεται πλέον σε μία σειρά από **αρχές**, που συγκεντρώνονται ως ακολούθως: απαιτείται διαφάνεια των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, επιδιώκεται η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (**διαβουλευτική δημοκρατία**), υιοθετούνται συνεκτικές πολιτικές που θα διέπονται από καλή διαχείριση, εφαρμόζεται ένα σαφές και σταθερό ρυθμιστικό πλαίσιο που θα υποστηρίζει την ανάπτυξη και την απασχόληση σε όλες τις χώρες μειώνοντας τις ανισότητες, προβλέπεται η τήρηση των αρχών της αναλογικότητας και της επικουρικότητας στη χάραξη πολιτικών, δίνεται η υπόσχεση ότι καθένα από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και καθεμία από τις χώρες της ΕΕ θα λογοδοτεί για ό,τι κάνει στην Ευρώπη, καθώς και εκφράζεται η βούληση η ΕΕ να συμβάλλει στην παγκόσμια συζήτηση για το θέμα της διακυβέρνησης με απώτερο σκοπό να βελτιωθεί η λειτουργία των διεθνών οργανισμών.

Η δημοκρατική νομιμότητα αποτελούσε λεπτό ζήτημα σε κάθε στάδιο της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με την λειτουργία της να στηρίζεται στη δημοκρατική αρχή, η οποία επιβεβαιώθηκε και τυποποιήθηκε με την ιδρυτική Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το γεγονός αυτό επισφραγίστηκε το 2012 με το Νόμπελ Ειρήνης, μια βράβευση για την συνεισφορά της ΕΕ στην προώθηση της ειρήνης, της συμφιλίωσης, της δημοκρατίας και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη. Δεδομένου ωστόσο, του ιστορικού και διαρκώς εξελισσόμενου νοήματος της δημοκρατίας, το ερώτημα τι είδους δημοκρατία αρμόζει στην Ένωση παραμένει ανοικτό στην ιστορική εξέλιξη και βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με το μοντέλο που υιοθετεί κανείς για να την ορίσει.²¹⁰

6.2.1 Ο εκδημοκρατισμός της ΕΕ

Η ανάγκη εκδημοκρατισμού προκύπτει από τον έντονο ευρώ - σκεπτικισμό που έχει αναδυθεί τα τελευταία χρόνια, προτάσσοντας το επιχείρημα για την αναγκαιότητα που υπάρχει να μετασηματιστεί το διοικητικό τέρας της ΕΕ σε μια αποτελεσματική οντότητα σύμφωνη με τις δημοκρατικές επιταγές που το Προοίμιο ορίζει, ώστε οι πολίτες από την οριακή παθητική συναίνεση να μεταβούν σε μια πιο ενεργητική θέση. Έτσι, στην πράξη η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπάθησε να αντιμετωπίσει το δημοκρατικό έλλειμμα μέσα από μια σειρά διακυβερνητικών διασκέψεων που οδήγησαν στην υπογραφή των Συνθηκών του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ και της Νίκαιας, ενισχύοντας τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και διευρύνοντας τους τομείς στους οποίους διέθετε εξουσίες στη λήψη αποφάσεων από κοινού με το Συμβούλιο. Ιδίως με τη Συνθήκη της Λισαβόνας έγινε ακόμα ένα βήμα εκδημοκρατισμού, καθώς ενισχύθηκε ο ρόλος των εθνικών κοινοβουλίων.

Κατά συνέπεια, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (European Parliament) εξελίχθηκε από συμβουλευτική συνέλευση σε συν-νομοθέτη (μαζί με το Συμβούλιο της ΕΕ), με τη δυνατότητα να εγκρίνει τον προϋπολογισμό, να απορρίπτει νομοθετικές προτάσεις και να ασκεί βέτο. Επιπλέον, συστατικό στοιχείο της δημοκρατικής αρχής σε ενωσιακό επίπεδο αποτελεί η αρχή της επικουρικότητας, σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται όσο το δυνατόν εγγύτερα στον πολίτη. Η αντίληψη αυτή συνάδει και με την πλουραλιστική προσέγγιση της ένωσης ως συστήματος

²¹⁰ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/state-union-2017-brochure_el.pdf

πολυεπίπεδης διακυβέρνησης με αρκετά κέντρα εξουσίας και την άποψη ότι η δημοκρατικοποίηση και ο κοινοβουλευτισμός πρέπει να αποτελούν το μοναδικό τρόπο διάσωσης της δημοκρατίας στην Ευρώπη. Όσον αφορά το ρόλο της Επιτροπής υποστηρίζεται ότι χρειάζονται περισσότερα και πιο ευέλικτα μέσα χάραξης πολιτικής τόσο εντός της παραδοσιακής νομοθετικής διαδικασίας όσο και παράλληλα με αυτήν.²¹¹

Τα μέσα που διαθέτει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) θα πρέπει να επιδέχονται καλύτερη εφαρμογή, από κοινού ρύθμιση ή ανοικτή μέθοδο συντονισμού, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατάλληλα και πιο αποτελεσματικά. Επίσης, συμπεραίνεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξακολουθεί να έχει τον κυρίαρχο ρόλο στο θεσμικό τρίγωνο, μιας και λαμβάνει υπόψη όχι σε ικανοποιητικό βαθμό τις απόψεις του Συμβουλίου. Το θετικό σημείο είναι ότι αιτιολογεί τις αποφάσεις της και τους λόγους απόρριψης μια πρότασης, προτάσσοντας κυρίως νομικά και όχι πολιτικά επιχειρήματα, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στους ενορχηστρωτές μιας πρωτοβουλίας ή δράσης να προσφύγουν δικαστικά. Στο ερώτημα εάν θα μπορούσε να πράξει κάτι περισσότερο και τι θα ήταν αυτό προκειμένου τα όσα διατείνεται να έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο, οι επιλογές είναι αρκετές όπως για παράδειγμα να δώσει μεγαλύτερο βήμα και περισσότερη φωνή στα άλλα δύο θεσμικά όργανα. Εν κατακλείδι, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ κάνουν την αυτοκριτική τους και επιδιώκουν διαρκώς τα βήματα τους να είναι όλο και πιο δημοκρατικά.²¹²

Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας, στην ενότητα αυτή θα δοθούν τα καίρια σημεία των ενοτήτων, που αναπτύχθηκαν και που αποτέλεσαν τους βασικούς πυλώνες στη δόμηση της διπλωματικής μου εργασίας, με απώτερο σκοπό να οδηγηθούμε στις απαντήσεις των ερωτημάτων που τέθηκαν στην εισαγωγή. Το φαινόμενο της ανόδου τόσο της ακροδεξιάς όσο και της (άκρο) αριστεράς στην ΕΕ τα τελευταία χρόνια καταδεικνύει πως οι ακραίες εκφάνσεις του πολιτικού φάσματος Αριστερά – Δεξιά αναγεννήθηκαν από τα αποκαΐδια τους, έτοιμες να διεκδικήσουν μερίδα του λέοντος στο πολιτικό

²¹¹ <https://europarlamenti.info/en/values-and-objectives/democracy/>

²¹² https://ec.europa.eu/commission/priorities/democratic-change_en

σκηνικό σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο. Τόσο τα ακροδεξιά όσο και τα (άκρο) αριστερά κόμματα σημείωσαν μεγάλη επιτυχία στις ευρωεκλογές του 2014, όποτε η συμμετοχή των Ευρωπαίων Πολιτών στις περισσότερες χώρες της ΕΕ ήταν αρκετά χαμηλή, εκφράζοντας με τον τρόπο αυτό τη δυσαρέσκεια τους απέναντι στους υφιστάμενους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Προσεγγίζοντας κανείς τα ακροδεξιά και (άκρο) αριστερά κόμματα ιδεολογικά, διαπιστώνει ότι η ιδεολογία και η πολιτική τους ατζέντα εδράζονται σε διαφορετικές αρχές και πιστεύω, ωστόσο μπορεί να παρατηρήσει πως εδώ και μία δεκαετία περίπου κοινό σημείο αναφοράς αποτελεί ο αντιευρωπαϊκός λόγος που αναπτύσσουν.

Τα κύρια αίτια της αντιευρωπαϊκής ρητορικής τους, όπως διαπιστώθηκε μέσα από τη βιβλιογραφία και τις μελέτες περίπτωσης, είναι διαφορετικά, όμως ο στόχος κοινός. Όπως ανιχνεύεται μέσα από τα μανιφέστα των κομμάτων και από τα λόγια των πολιτικών αρχηγών και εκπροσώπων τους, αντικείμενο του ριζοσπαστικού, πολιτικού τους λόγου αποτελεί η ΕΕ και ο αντιδημοκρατικός τρόπος λειτουργίας της, που συνιστά και το βασικό σημείο σύγκλισης των δύο πλευρών. Συγκεκριμένα, τα εν λόγω κόμματα τάσσονται ενάντια στους ευρωπαϊκούς θεσμούς, στους μηχανισμούς λειτουργίας τους, στον τρόπο λήψης των αποφάσεων και στις πολιτικές / πρακτικές, που υιοθετούνται για τη διαχείριση των διαφόρων τομέων και πεδίων, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης. Το δημοκρατικό έλλειμμα, η έλλειψη λογοδοσίας και διαφάνειας, είναι ορισμένα από τα επιχειρήματα που τοποθετούνται στην κορυφή της πολιτικής τους ατζέντας, ισχυροποιώντας τη ρητορική της «μη δημοκρατικής Ευρώπης». Επιπρόσθετα, ως ένα ακόμα κοινό σημείο θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι έχουν ως κοινό παρονομαστή στον αντιευρωπαϊκό τους λόγο την προστασία του κράτους από τις απειλές της παγκοσμιοποίησης και της φιλοσοφίας που αυτή εκπροσωπεί.

Ωστόσο, το επιχειρήμα για μια πιο δημοκρατική Ευρώπη, που μονοπωλεί γενικότερα το ενδιαφέρον στους πολιτικούς και ακαδημαϊκούς κύκλους, δεν επισκιάζει τις διαφορές και τις αποκλίσεις που εμφανίζουν στην υπόλοιπη επιχειρηματολογία τους. Έτσι, τα ακροδεξιά κόμματα είναι αυτά που στρέφονται κατά κόρον ενάντια στη μεταναστευτική πολιτική που εφαρμόζει η ΕΕ, καθώς επίσης και στην αντιμετώπιση του προσφυγικού ζητήματος, υποστηρίζοντας πως κινδυνεύουν τα έθνη – κράτη από τη μαζική εισροή των «Άλλων», τόσο σε πολιτισμικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Βάσει της οικονομικής προσέγγισης και τη θεωρία σπανιότητας των πόρων, οι μετανάστες δύναται να επηρεάσουν αρνητικά την ανεργία στη χώρα τους και κατ' επέκταση την τοπική οικονομία, με τους πρόσφυγες μάλιστα να θεωρούνται πιο

επικίνδυνοι σε σχέση με τους οικονομικούς μετανάστες. Σημαντικός παράγοντας στην άνοδο τους από το 2014 μέχρι σήμερα η μεταναστευτική, προσφυγή κρίση και οι τρομοκρατικές επιθέσεις του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Σε ορισμένα κόμματα, που εμφανίζουν πιο απόλυτες θέσεις (League, FN) εμφανίζεται και το επιχείρημα του καταστρεπτικού ευρώ.

Από την άλλη πλευρά, τα (άκρο) αριστερά κόμματα στρέφουν τα βέλη τους πρωτίστως στην οικονομική πολιτική που εφαρμόζει η ΕΕ, καταλογίζοντας της την ευθύνη για την οικονομική κρίση του 2008 (κρίση της Ευρωζώνης), καθώς και για την αντιμετώπιση αυτής βάσει των νεοκλασικών οικονομικών που εφαρμόζει (πολιτική της λιτότητας), καθώς και για τον περιορισμό της κρατικής τους κυριαρχίας μέσω της δημοσιονομικής πειθαρχίας και του ελέγχου, που τους επιβάλλεται. Έπειτα, ο αντιευρωπαϊκός τους λόγος εδράζεται σε μια σειρά από επιχειρήματα, τα οποία αγγίζουν σημαντικά ζητήματα, που απασχολούν τη διεθνή κοινότητα, όπως είναι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων (τάσσονται κατά της ξενοφοβίας και της μισαλλοδοξίας), η προστασία του περιβάλλοντος και η αποστρατικοποίηση της ΕΕ.

Όσον αφορά το βαθμός εναντίωσης στην ευρωπαϊκή πραγματικότητα διαφέρει από κόμμα σε κόμμα και στους δύο χώρους, γεγονός που αποτυπώνεται στην ένταση της ευρώ – σκεπτικιστικής τους θέσης. Τα ακροδεξιά κόμματα εμφανίζονται πιο έντονα ευρώ – σκεπτικιστικά, που σε πολλές περιπτώσεις επικεφαλής των κομμάτων ζητούν τη διάλυση της ΕΕ. Αντίθετα, τα ακροαριστερά κόμματα εμφανίζονται πιο ήπια ευρώ - σκεπτικιστικά, μιας και δεν απορρίπτουν την ιδέα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, αλλά αναζητούν τις μεταρρυθμίσεις εκείνες που θα φέρουν περισσότερη δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη στην ΕΕ, που θα συμβάλλουν στη μεγαλύτερη οικονομική και βιώσιμη ανάπτυξη, χωρίς αποκλεισμούς. Σχετικά με το ερώτημα σε ποια κοινωνικά στρώματα απευθύνονται οι δύο αυτές ιδεολογίες διαπιστώθηκε, αν και όχι με απόλυτη σαφήνεια, τόσο βάσει της βιβλιογραφικής ανασκόπησης όσο και μέσα από τις μελέτες περίπτωσης, ότι και οι δύο πλευρές αναφορικά με το εισόδημα απευθύνονται κατά βάση σε ανέργους. με την ακροδεξιά να προσελκύει χαμηλόμισθους και την ακροαριστερά σε μεσαία στρώματα. Ενώ, βάσει του συντελεστή της μόρφωσης, οι πρώτοι έχουν ακροατήριο χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου συγκριτικά με τους δεύτερους.

Για να απαντηθεί το ερώτημα σχετικά με την εκλογική δύναμη των κομμάτων αυτών στο σήμερα, μελετήθηκε η πορεία τους μετά στις ευρωεκλογές του 2014 μέσα

από τις επιδόσεις που σημείωσαν στις εθνικές αναμετρήσεις που πραγματοποιήθηκαν μέχρι και το 2018. Η σκέψη ήταν να διαπιστωθεί η διάρκεια της ισχύς τους, το κατά πόσο έχουν αποκτήσει μια σημαντική παρουσία στην εθνική πολιτική σκηνή και κατά συνέπεια εάν υπάρχει σήμερα η δυνατότητα να επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων και τη χάραξη της εθνικής πολιτικής λόγω της θέσης που κατέχουν στα κοινοβούλια τους. Κάποια από τα κόμματα αυτά παρέμειναν δυνατά (Jobbik, Πράσινοι του Λουξεμβούργου), άλλα έγιναν ισχυρότερα, είτε συμμετέχοντας σε κυβερνήσεις συνεργασίας (FPÖ, League, Greens Sweden) είτε ως ισχυρή αντιπολίτευση (AfD), και κάποια άλλα αποδυναμώθηκαν (Front National, Podemos). Τα ακροδεξιά κόμματα στο σύνολο τους αποδεικνύεται πως βγήκαν νικητές στην αναμέτρηση της ανοδικής πορείας, καθώς κατάφεραν να διατηρήσουν υψηλά ποσοστά στις εθνικές αναμετρήσεις μέχρι και τις πιο πρόσφατες εκλογές, με το προσφυγικό ζήτημα να τους ευνοεί.

Ακόμα, παρατηρήθηκε πως η επιτυχία των ακροδεξιών και (άκρο) αριστερών κομμάτων οφείλεται όχι μόνο στην επιχειρηματολογία τους, αλλά και σε άλλους εξωγενείς παράγοντες, όπως είναι το ευάλωτο πολιτικό καθεστώς, η διατάραξη των παραδοσιακών ισορροπιών και ανταγωνισμών, η φύση του εκλογικού συστήματος, καθώς και η οργανωτική δομή του κόμματος. Επίσης, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η πτώση τόσο της κεντροδεξιάς όσο και της κεντροαριστεράς την τελευταία δεκαετία συνιστά σημείο κλειδί για την επιτυχία τους. Ωστόσο, η όξυνση των αντί - μεταναστευτικών θέσεων των κεντροδεξιών κομμάτων φαίνεται να περιορίσει την ακροδεξιά απειλή, όπως συνέβη στην Αυστρία και στην Ουγγαρία (ÖVP, Jobbik), αλλά συνέβη και το αντίθετο. Για παράδειγμα η αδυναμία της κεντροδεξιάς στη Γερμανία να λάβει σκληρά μέτρα στο μεταναστευτικό έδωσε ώθηση στο AfD.

Το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε εν είδει υπόθεσης και που με δυσκόλεψε περισσότερο, ήταν το κατά πόσο η φιλελεύθερη δημοκρατία μπορεί να κινδυνεύσει από τον έντονο αντιευρωπαϊκό λόγο των κομμάτων αυτών και τη μερίδα του πληθυσμού που αυτά εκπροσωπούν. Προκειμένου να διατυπωθεί ένα συμπέρασμα ή καλύτερα μία σκέψη πάνω στην υπόθεση αυτή, επιχείρησα να την προσεγγίσω μέσω εργαλείων των θετικών επιστημών, τόσο της μαθηματικής όσο και της φυσικής επιστήμης, χωρίς να ασπάζομαι την άποψη ότι οι φυσικοί κανόνες υπερέχουν των κοινωνικών. Ξεκινώντας από τα μαθηματικά, σκέφτηκα να χρησιμοποιήσω τη μαθηματική ορολογία της αναγκαίας και ικανής συνθήκης, ως έναν ασφαλέστερο δρόμο για την αποτύπωση και απόδοση των όποιων σκέψεων. Έτσι λοιπόν,

προκειμένου να διατυπωθεί και να αποδειχθεί με μεγαλύτερη βεβαιότητα ο ακόλουθος συλλογισμός, ορίζονται τα εξής δεδομένα:

- ✓ Πρώτον ως δημοκρατία ορίζεται το καθεστώς εκείνο που διασφαλίζει την ελευθερία, την ισότητα, την ανεκτικότητα, το σεβασμό των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τον πλουραλισμό, τη συμμετοχικότητα και την αντιπροσώπευση των πολιτών, τη διάκριση των εξουσιών και τους συνταγματικούς ελέγχους.
- ✓ Δεύτερον ως δεδομένο θεωρείται ότι για να κλονιστεί η εγκαθιδρυμένη δημοκρατία και να καταλυθεί το υφιστάμενο πολιτικό καθεστώς, θα πρέπει να υπάρξει κάποιο είδος επαναστατικής κατάστασης, που να απειλεί τις εμπεδωμένες δομές και αξίες τόσο στο κομματικό σύστημα όσο και στην κοινωνία.

Εάν εξετάσουμε την υπόθεση βάσει των τριών διαστάσεων (οικονομική, πολιτική, κοινωνική), που αποτελούν και τις προϋποθέσεις ύπαρξης της δημοκρατίας, όπως προαναφέρθηκε στην αντίστοιχη ενότητα, θα εξαιρέσουμε την οικονομική διάσταση, δεδομένου ότι η οικονομική κρίση έχει σχεδόν αντιμετωπιστεί. Έτσι, υπολείπονται οι άλλες δύο παράμετροι, η πολιτική και η κοινωνική. Συνεπώς, για να καταλυθεί η δημοκρατία του σήμερα από ριζοσπαστικές δυνάμεις, που εμπεριέχουν στη χειρίστη περίπτωση εξτρεμιστικά χαρακτηριστικά, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα είδος επαναστατικής κατάστασης ή αλλιώς σύγκρουσης είτε στο πολιτικό σύστημα είτε στην κοινωνία είτε και στα δύο επίπεδα μαζί. Πως όμως ορίζεται η επαναστατική κατάσταση; Ποιες είναι οι ικανές και ποιες οι αναγκαίες συνθήκες που πρέπει να συντρέχουν ώστε να μας οδηγήσουν σε μία πολιτική και κοινωνική αναταραχή, άρα και ενδεχόμενη αλλαγή; Ξεκινώντας αντίστροφα με τον ορισμό της επαναστατικής κατάστασης στο επίπεδο της κοινωνίας, δύο θεωρούνται τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν τον ορισμό:

- ✓ Πρώτον, η αδυναμία όλων των τάξεων, ανώτερων και κατωτέρων, να διατηρήσουν την κυριαρχία τους. Συνεπώς, απαιτείται η ύπαρξη μιας ολιστικής κοινωνικής αντίδρασης.
- ✓ Δεύτερον, η επιδείνωση της ανέχειας, δηλαδή η εξαθλίωση των καταπιεζόμενων μαζών.

Όσον αφορά το πολιτικό επίπεδο, η επαναστατική κατάσταση ή αλλιώς κρίση υποβόσκει όταν υπάρχουν τριγμοί στη σταθερότητα του συστήματος. Το στοιχείο της σύγκρουσης και στις δύο περιπτώσεις αποτελεί αναγκαία συνθήκη, αλλά όχι ικανή για την εκδήλωση ενός αναβρασμού, καθώς θα πρέπει να συντρέχουν πολλοί παράγοντες μαζί όπως είναι η πολιτική αστάθεια, η έλλειψη εμπιστοσύνης σε θεσμούς και κυβερνήσεις, η γενική δυσαρέσκεια, η απογοήτευση, η εξαθλίωση. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό βάσει της υπόθεσης αυτής, πως για να καταλυθεί η δημοκρατία του σήμερα από δυνάμεις που ζητούν περισσότερη δημοκρατία, χωρίς όμως η ιδεολογία και το ιστορικό τους παρελθόν να ενισχύει τη διακηρυκτική αυτή θέση, θα πρέπει να συντρέχουν πολλές συνθήκες και προϋποθέσεις μαζί. Αφενός τα ριζοσπαστικά κόμματα δύνανται να προκαλέσουν πολιτική αστάθεια, που αυτή με τη σειρά της προκαλεί κίνδυνο για τη δημοκρατία, αφετέρου δεν μπορούν εύκολα να προκαλέσουν μια ολιστική κοινωνική αναταραχή, που κρίνεται αναγκαία για να επέλθει η ρήξη. Προσεγγίζοντας λοιπόν την υπόθεση, είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό των παραμέτρων, γίνεται η πρόβλεψη πως η πορεία των κομμάτων με την έντονη αντιευρωπαϊκή ρητορική, ίσως να μην κινηθεί προς την κατεύθυνση που αυτά επιθυμούν.

Σε μια δεύτερη προσπάθεια, να προβλέψουμε ή να υποθέσουμε την πορεία των ριζοσπαστικών κομμάτων, και το κατά πόσο το διακύβευμα της δημοκρατίας βρίσκεται σε δυσμενή θέση, θα καταφύγουμε στη κλασική μηχανική και την έννοια των δυνάμεων, κάνοντας την εξής υπόθεση: Θεωρούμε τη δημοκρατία ως ένα σώμα ακίνητο σε κατάσταση ισορροπίας, που για να μετακινηθεί πρέπει να ασκηθούν επάνω του αντίρροπες δυνάμεις με τη συνισταμένη δύναμη τους να είναι διάφορη του μηδενός ($\Sigma F \neq 0$). Επίσης, θεωρούμε ότι δεν ασκούνται άλλες δυνάμεις. Θέτουμε F1 τη δύναμη των ακραίων κομμάτων που εμπεριέχουν αντιδημοκρατικά στοιχεία και F2 τη δύναμη όλων των υπόλοιπων κομμάτων που λειτουργούν βάσει των δημοκρατικών αρχών. Η

F2 θεωρείται μεγαλύτερη της F1 ($F2 > F1$), μιας και το σύνολο των πολιτικών κόμματος του ιδεολογικού φάσματος Αριστερά – Δεξιά αποτελεί μέχρι και σήμερα την πλειοψηφία. Οι δυνάμεις αυτές είναι αντίρροπες, σταθερές και διαφορετικού μέτρου. Συνεπώς, θα υπάρξει μεταβολή στην κινητική κατάσταση του σώματος, και στην προκειμένη περίπτωση της δημοκρατίας, βάσει του 2^{ου} Νόμου του Νεύτωνα ($\Sigma F = ma$), όπου θα αναπτυχθεί ταχύτητα και κατά αυτόν τον τρόπο η δημοκρατία θα κινηθεί προς τη κατεύθυνση της F2 ευθύγραμμα ομαλά μεταβαλλόμενα (όμως με επιβράδυνση) προς τη δημοκρατικότερη οδό. (*Οι δυνάμεις είναι διανυσματικά μεγέθη. Για τη σωστότερη απόδοση της προσέγγισης, απαιτείται διάνυσμα πάνω από το F.)

Κλείνοντας, θα ήθελα να εκφράσω κάποιες σκέψεις περί δημοκρατίας, όπως την ονειρεύομαι και θα ήθελα να είναι. Όχι ιδανικά, αλλά ρεαλιστικά. Η δημοκρατία μπορεί σήμερα να δοκιμάζεται, όμως δεν επιβάλλεται, βιώνεται. Η ομαλή λειτουργία της προϋποθέτει ελεύθερους, πειθαρχημένους πολίτες και πολιτικούς, που θα σέβονται την αρχή της πλειοψηφίας, τους νόμους και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η δημοκρατία οφείλει να συνδυάζει την ελευθερία με την ισότητα και την ισότητα με την κοινωνική δικαιοσύνη, αναζητώντας την ισορροπία κατά Nash, όπου όλα τα εμπλεκόμενα μέρη θα είναι ικανοποιημένα. Επιπρόσθετα, δεν θα πρέπει να υπάρχουν εκείνοι οι οικονομικοί και οι κοινωνικοί στόχοι, που θα υποθάλλουν τις δημοκρατικές αξίες και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, φέρνοντας την ανοχή των πολιτών σε οριακό σημείο. Ο Αριστοτέλης υποστήριξε πως υπάρχουν πολλές δημοκρατίες, με ιδανικότερη μορφή αυτή της Πολιτείας. Ωστόσο, για μένα το ιδανικό πολίτευμα βρίσκεται στους ιδανικούς πολίτες, σε αυτούς που έχουν συνείδηση και γνώση.

Ακόμα, θεωρώ σημαντικό πως η δημοκρατία πρέπει να προστατεύεται από τη δημαγωγία, που είναι ο χειρότερος εχθρός της, ενώ συγχρόνως οφείλει να μάχεται αποτελεσματικά για την ελευθερία και την πρόοδο του κοινωνικού συνόλου. Τόσο η ακροδεξιά όσο και η (άκρο) αριστερά μπορούν να λειτουργήσουν προς όφελος της δημοκρατίας, εάν η κριτική και η ρητορική τους εμπεριέχει ουσία και όχι εμπάθεια, θέληση και όχι αποστροφή για έναν εποικοδομητικό και γόνιμο διάλογο. Εναλλακτικά, μεταφράζοντας τις σκέψεις αυτές με οικονομικούς όρους, θα λέγαμε ότι τα κόμματα αυτά μπορούν να υπάρχουν και να αγωνίζονται στην πολιτική αγορά στο πλαίσιο ενός θεμιτού και όχι αθέμιτου ανταγωνισμού. Οι ευρωεκλογές του 2019 θα δώσουν απαντήσεις σε πολλά από τα ερωτήματα που τέθηκαν στην εν λόγω εργασία, ενώ τα νέα δεδομένα που θα προκύψουν, θα αποτελέσουν τροφή για περαιτέρω έρευνα και μελέτη.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Γεωργιάδου, Β. (2008). Η Άκρα Δεξιά και οι συνέπειες της συναίνεσης, Αθήνα: Καστανιώτης
- Γκίντενς, Α. (1999). Πέραν της Αριστεράς και της Δεξιάς. Το μέλλον της ριζοσπαστικής πολιτικής, μετάφραση Ροζάνης Στ. εκδ. Πόλις
- Διαμαντόπουλος, Θ. (1993). Το κομματικό φαινόμενο: μορφές, συστήματα και οικογένειες κομμάτων, Αθήνα: Παπαζήση
- Μούσης, Ν. (2015). Η Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές, εκδ. Παπαζήση
- Newton, K. & Van Deth, J.W., (2018). Συγκριτική Πολιτική, Επιστημονική Επιμέλεια: Γ.Κωνσταντινίδης & Σπ.Μπλαβούκας, Εκδόσεις Τζιόλα, 3η έκδοση
- Παπαδημητρίου, Ζ.Δ. (2000). Ο Ευρωπαϊκός Ρατσισμός: Εισαγωγή στο φυλετικό μίσος, Ελληνικά Γράμματα
- Τίλι, Τσ. (2011). Δημοκρατία, μετάφραση: Θεολόγου Κ, Λέκκας Ε. Π. εκδόσεις Gutenberg

Διεθνής

- Arzheimer, K. (2015). The AfD: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany? ,West European Politics 38, 535–556.
- Arzheimer, K. and Berning C. C . (2017). “The double transformation of the AfD and its electorate, 2013–2017”, Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association (APSA), San Francisco, CA.
- Bale T. (1993). Cinderella and her ugly Sisters: the mainstream and extreme right in Europe’s bipolarising system, West and European Politics, vol.26, no.3
- Ball, T., & Dagger, R. (2011). Πολιτικές ιδεολογίες και το δημοκρατικό ιδεώδες. (Α. Στεργίου, Επιμ., & Μ.Χειλά, Μτφρ.) Αθήνα: Τουρίκη., pp. 391-393
- Bell, D. (1962). The end of ideology: On the exhaustion of political ideas in the fifties (2η εκδ.). Νέα Υόρκη: Collier
- Benoit, K. (2009). Irish political parties and policy stances on European integration, *Irish Political Studies*
- Berning Carl C. (2018). Alternative für Deutschland (AfD) – Germany’s New Radical Right-wing Populist Party University of Mainz.
- Bertoncini, Y. (2014). European Elections: An upsurge in Europhobia or business as usual?, J.Delors Insritute, Berlin
- Betz, Hans-Georg. (2003). The Growing Threat of the Radical Right. In Right-Wing Extremism in the Twenty First Century, ed. Peter H. Merkl and Leonard Weinberg. London: Frank Cass.
- Bobbio, N. (2013). Δεξιά και Αριστερά: σημασία και αιτία μια πολιτικής διάκρισης, εκδ.Πολιτεία

- Botella, J. & Ramiro, L. (2003). *The Crisis of Communism and Party Change. The Evolution of West European Communist and Post-Communist Parties*, Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials
- Bomberg, E. (2002). The Europeanization of Green parties: exploring the EU's impact, *West European Politics* 25(3)
- Condruz-BĂcescu M. (2014). *Euroscepticism Across Europe: Drivers and Challenges*, Bucharest University of Economic Studies, Romania
- de Lange, Sarah L. (2012). "New alliances: Why mainstream parties govern with radical right-wing populist parties." *Political Studies*
- Dunphy, R. & Bale, T. (2011). The radical left in coalition government: Towards a comparative measurement of success and failure. *Party Politics* 17(4): 488–504
- Escalona, F. and Vieira, M. (2013) 'The Radical Left in Europe: Thoughts About the Emergence of a Family', *Foundation Jean-Jaures/Observatoire de la vie politique*, Note n° 2: 1-17.
- Fanning, B., and Mutwarasibo F. (2007). *Nationals/non-nationals: Immigration, citizenship and politics in the Republic of Ireland*. *Ethnic and Racial Studies*
- Finlayson, G. (2012) *Rhetoric and the political theory of ideologies*. *Political Studies*, p. 759
- Floyd, D.(2018) *What is the difference between Communism and Socialism?*, Investopedia
- Freedon ,M. (2004). Ideology, political theory and political philosophy. Στο G. Gaus, & C. Kukathas (Επιμ.),*Handbook of political theory* Λονδίνο: Sage,p.3-17
- Fukuyama, F. (1993). *Το τέλος της ιστορίας και ο τελευταίος άνθρωπος*. (Α. Φακατσέλης, Μτφρ.) Αθήνα: Α.Α.Λιβάν
- García Elena & Rodríguez Guereta (2017). *Elecciones generales en Espania 1977-2016*, Ministerio del Interior Dirección General de Política Interior
- Garcia Bouza Luis, Lopez Victor Cuesta, Mincheva E., Szeligowska D. (2011). *The European Citizens' Initiative: a first Assessment*
- Giddens, A. (2010). *Ο Τρίτος Δρόμος, η Ανανέωση της Σοσιαλδημοκρατίας*, εκδ. Πολιτεία
- Golder, Matt. 2003. "Explaining variation in the electoral success of extreme right parties in western Europe." *Comparative Political Studies* 36(4):432–466.
- Goldie, M. (1989). Ideology. In T. Ball, J. Farr, & R. L. Hanson, *Political innovation and conceptual change*, Νέα Υόρκη: Cambridge University Press.
- Gomez, R. Morales, L. Ramiro, L. (2015) *Varieties of Radicalism. Examining the Diversity of Radical Left Parties and Voters in Western Europe*, University of Derby
- Gottfried, P. (2007). The rise and fall of Christian democracy in Europe, *Orbis*, Vol.51, Issue 4, pp. 711-723
- Green E.H.H. (2002). *Ideologies of Conservatism: conservative political ideas*, Oxford University Press
- Grego, K. (2005).*The Language of Conflict in Northern Ireland: Gerry Adams vs. Ian Paisley*, Doctoral Dissertation in 'English for Special Purposes', Department of Statistics, Language Section, University of Naples

- Hainsworth, J.B.(2004) Εισαγωγή: Ακροδεξιά in Hainworth P. (Eds): *Ιδεολογία, Πολιτική και Κόμματα*, Αθήνα: Παπαζήση, pp.43-95
- Harrison, M. (2012). *Communism and Economic Modernization*, CAGE Department of economics.
- Heywood, A. (2003). *Political Ideologies: An Introduction*. New York, NY: Palgrave Macmillan
- Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. (N. Μαραντζίδης, Επιμ., & X. Κουτρή, Μτφρ.) Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο p.54
- Holsteyn J.J.M and Irwin G.A., (2003). *A new kid on the block: Pim Fortyn and the Dutch Parliamentary election of May 2002*, London and Portland, Frank Cass
- Hoogh L. & Marks G. (2007). *Sources of Euroscepticism*, Acta Politica
- Hoogh L, (2007) what drives eurosepticism, party-public cueing, ideology and strategic opportunity, EU politics, pp 5-12
- Ioannou G. & Charalambous G. (2017) *The social and political impact of the Cyprous economic crisis*, Friedrich Ebert Stiftung
- Isensee J. (1993). Nachwort. Europa – die politische Erfindung eines Erdteils', σε: J. Isensee (επιμ.), *Europa als politische Idee und rechtliche Form*, Berlin: Duncker & Humblot
- Ivaldi, G. & Roselli, M. (1995). Anatomie de la poussée nationaliste xénophobe en Europe, in *Regards sur l'actualité*
- Kennedy, E. (1979). 'Ideology' from Destutt de Tracy to Marx. *Journal of the History of Idea*
- Knapp A. (2004). *Parties and the Party System in France: A Disconnected Democracy?*, Palgrave Macmilan, N.York,
- Laclau E.& Mouffe C. (2001). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, Verso
- Lucassen, G. and Lubbers M. (2012). “Who fears what? Explaining farright-wing preference in Europe by distinguishing perceived cultural and economic ethnic threats”, *Comparative Political Studies* 45 (5), 547–574.
- Mehlika, O. & Serdar, O. (2015), *Euroscepticism in the EU*, International Journal of Social Sciences
- March, L. (2008). *Contemporary far left parties in Europe*, F.E Stiftung p.3-5
- March, L. (2014). *Beyond Syriza and Podemos, other radical left parties are threatening to break into the mainstream of European politics*, London School of Economics and Political Science
- Mc Curry, C. (2018). *MARY Lou McDonald slams TheresaMay’s Brexit “antics”*, Irish News
- Mayer, N. (2005). *Εκλογική συμπεριφορά: Ιστορικές διαδρομές και μοντέλα ανάλυσης*, Εκδόσεις Σαββάλας
- Maynard, J. (2013). *Mapping the field of ideological analysis*. *Journal of political ideologies*,pp. 309-312

- Minkenberg, Michael. 2002. "The radical right in postsocialist central and eastern Europe: Comparative observations and interpretations." *East European Politics & Societies* 16(2):335–362
- Minkenberg, M. (2003). "The west European radical right as a collective actor: Modeling the impact of cultural and structural variables on party formation and movement mobilization." *Comparative European Politics*
- Moravcsik, A. (1991). *Negotiating the single European act: national interests and conventional statecraft in the European Community*, p.20-56
- Mudde, Cas. 2000. *The Ideology of the Extreme Right*. Manchester: Manchester University Press
- Mudde, C. (2011). *Λαϊκά Ριζοσπαστικά Δεξιά Κόμματα στην Ευρώπη*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη σ. 39.
- Mudde C. (2007). *Populist, Radical Right Parties in Europe*». Cambridge: Cambridge University Press
- Mudde, Cas and Kaltwasser, Cristóbal Rovira (2013). "Exclusionary vs. inclusionary populism: Comparing contemporary Europe and Latin America." *Government and Opposition* 48(2):147–174.
- Newton, K. & Van Deth, J.W., (2018). *Συγκριτική Πολιτική*, Εκ. Τζιόλα, 3η έκδοση
- Oppenhuis, E. (1995). *Voting Behavior in Europe: A Comparative Analysis of Electoral Participation and party choice*, Het Spinhuis Amsterdam
- Otto, A. H. and Steinhardt, M. F. (2014). *Immigration and Election outcomes – Evidence from City Districts in Hamburg*, *Regional Science and Urban Economics*
- Oudenampsen, M (2013). *Explaining the Swing to the Right: The Dutch Debate on the Rise of Right-Wing Populism*, In Ruth Wodak, Majid KhosraviNik, Brigitte Mral. *Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse*. A&C Black. p. 191
- Pauwels, T. (2014). *Populism in Western Europe*. Abingdon: Routledge.
- Proksch, S. & Slapin, J. (2006). *Institutions and coalition formation the German election of 2005*, *West European Politics*
- Ramiro, L. 2014 forthcoming. 'Support for Radical Left Parties in Western Europe: Social Background, Ideology and Political Orientations', *European Political Science Review*.
- Rancière , J. (1999)*Disagreement: Politics and Philosophy*, University of Minnesota Press, p. 117
- Rydgren, Jens. 2005. "Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family." *European Journal of Political Research* 44(3):413–437
- Rydgren, Jens. 2008. "Immigration sceptics, xenophobes or racists? Radical right-wing voting in six West European countries." *European Journal of Political Research* 47(6):737–765.
- Richardson, D.& Rootes, C. (2005). *The green challenge: the development of green parties*, Routledge N.York
- Rudig, W. (2015). *The Greens in the 2014 European elections*. *Environmental Politics*
- Saalfeld, T. (2002). *The German Party System: Continuity and Change.*, *German Politics*

- Sainsbury, D. (1986). The end of ideology debate revisited. An appraisal of definitional and theoretical issues. *Scandinavian Political Studies*
- Sassoon, D. (2001). *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century*
- Shields, J. (2007). *The Extreme Right in France: From Pétain to Le Pen*, Routledge, Taylor & Francis group
- Stadelmann, M. (2013). “The Rise of the Extreme Right-The Movement for a Better Hungary (Jobbik),” *National Social Science Journal*, vol. 39, no. 2,: 98
- Sturgi, A. H. (1994). *The Rise, Decline, and Reemergence of Classical Liberalism*,The Locke Smith Institute
- Taguieff, P.A. & Tribalat, M. (1998). *Face au Front national. Arguments pour une contre-offensive*, napiro:La Découverte
- Taggart, P. (1995). New populist parties in Western Europe, *West European Politics* 18 (1), 34–51.
- Torreblanca, J.I. (2015). *The rise of Podemos*, Aspen Institute Prague
- Van Hecke, Steven, and Emmanuel Gerard, eds.(2004). *Christian Democratic Parties in Europe since the End of the Cold War*. Leuven, Belgium, A collection of essays on the evolution of Christian Democracy at the end of the twentieth century.
- Vanthoor, W. (1999). *A chronological History of the European Union*,pp.4
- Vincent, A. (2010). *Modern political ideologies* (3η εκδ.). Σγκαπούρη: Wiley-Blackwell, pp.100-105
- Visser M.,Lubers M. et al. (2014). Support for radical left ideologies in Europe, *European Journal of political research*
- Warner, Carolyn M. ,(2000). *Confessions of an Interest Group. The Catholic Church and Political Parties in Europe*.Princeton, N.J. An analysis of the political strategies of the Catholic Church and its connection with Christian Democracy.
- Wittenberg , J. (2013). *Back to the future? Revolution of the Right in Hungary: Conference Paper*, University of California, Berkeley
- Wirtz, B. (2018).*Green Parties Are Recycling Old Socialist Ideas*, FEE

Διαδικτυακές Πηγές

<https://www.britannica.com/topic/neoliberalism>

<https://www.britannica.com/topic/social-democracy>

<https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/christian-democracy>

<http://www.spiegel.de/international/europe/the-demise-of-social-democracy-in-europe-a-1168670.html>

<https://www.investopedia.com/terms/s/socialism.asp>

<http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05818.pdf>

<https://www.britannica.com/topic/Euroskepticism>

<https://eusvox.wordpress.com/2015/08/09/european-union-united-in-nationalism-again/>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0022&from=EL>

https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index_el.html

https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_el.pdf

https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/el_nice.pdf

http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/19/2/1325.pdf

http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/19/2/1325.pdf

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EL>

http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/democratic_deficit.html?locale=el

<https://reseauinternational.net/europeiste-ou-europhobe-euro-unioniste-ou-anti-ue/>

<https://www.thepolicyspace.com.au/2017/15/192-the-media-euroscepticism-and-the-debate-about-europe>

<https://www.express.co.uk/news/world/941976/EU-news-five-eurosceptic-countries-threaten-European-Union>

https://projekter.aau.dk/projekter/files/14405753/Thesis.pdf_pp.7-9

<http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20180522STO04020/eurobarometer-survey-highest-support-for-the-eu-in-35-years>

<http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/eu-affairs/20140528STO48635/oi-politikes-omades-tou-ek>

<https://www.enfgroup-ep.eu/>

<http://www.efddgroup.eu/>

<http://www.europarl.europa.eu/portal/el>

<http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/ebfe1e3a-7fc6-4f18-b724-1de0ae6b0d47/REG-1141-2014-EL.pdf>

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics

<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1275.pdf>

<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/152/>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/>

<http://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20150611IPR65655/mena-region-meps-call-for-a-long-term-strategy-to-spur-security-and-stability>

https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/eu_citizenship/consolidated-treaties_el.pdf#nameddest=article119 ,p.98

<https://www.esm.europa.eu/about-us/history>

https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/eu_citizenship/consolidated-treaties_el.pdf#nameddest=article119 , p.113

https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/eu_citizenship/consolidated-treaties_el.pdf#nameddest=article119 , p.113

<https://eu.boell.org/en/2016/01/14/enf-new-right-wing-force-european-parliament-and-how-deal-it>

<https://www.dw.com/en/cameron-hollande-argue-over-europes-future/a-17666769>

<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-fr-2009.html>

[https://en.wikipedia.org/wiki/European_Parliament_election,_1984_\(France\)](https://en.wikipedia.org/wiki/European_Parliament_election,_1984_(France))

<https://www.independent.co.uk/news/trouble-on-megrets-bizarre-tour-de-france-1097741.html>

<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/10856377/Marine-Le-Pen-wins-record-victory-in-French-elections.html>

<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html>

<https://www.dw.com/en/few-economic-surprises-after-eu-elections/a-17666300>

<https://www.bbc.com/news/world-europe-42379985>

<https://www.eu2018.at/agenda-priorities/priorities.html>

<https://sciencebusiness.net/framework-programmes/news/european-parliament-votes-rein-hungarys-orban-amid-crackdown-academic>

<https://www.dw.com/en/the-afds-alexander-gauland-from-conservative-to-nationalist/a-40117652>

<https://www.dw.com/en/afds-unlikely-duo-alexander-gauland-and-alice-weidel/a-38563247>

<https://www.tagesschau.de/inland/deutschlandtrend-1381.html>

<https://www.afd.de/grundsatzprogramm/>

<http://www.guengl.eu/group/about>

<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-cy-2014.html>

<http://www.parties-and-elections.eu/cyprus.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=GlrFEL0ZTMM>

<https://www.akei.org.cy/2017/03/24/60-chronia-ee/#.W9WZzNczbIU>

https://www.mp.se/sites/default/files/mp_partiprogram_english.pdf

<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-lu-2014.html>

¹ <https://elections.public.lu/fr/elections-legislatives/2013/resultats.html>

<http://wielgeng.lu/wp-content/uploads/2018/07/d%C3%A9i-gr%C3%A9ng-Wahlprogramm-2018.pdf>
pp.111-119

https://elpais.com/elpais/2015/10/28/inenglish/1446019833_914590.html

<https://lasonrisadeunpais.es/wp-content/plugins/programa/data/programa-economica.pdf>

https://www.elconfidencial.com/espana/2017-04-13/podemos-alianzas-europa-apovos-elecciones-francia_1365756/

<http://solidariosmayores.es/puentes-no-muros-con-pablo-iglesias-marina-albiol-guzman-miguel-urban-catarina-martins-owen-jones-winnie-wong-omar-slaouti/>

https://www.elconfidencial.com/espana/2018-10-20/iglesias-nuevo-partido-europeo-melenchon-socialdemocratas_1631167/

<https://www.die-linke.de/partei/grundsatzdokumente/programm/>

<http://www.dw.com/en/german-issues-in-a-nutshell-agenda-2010/a-38789461>

<https://www.die-linke.de/themen/europa/>

<http://www.zimbio.com/photos/Sahra+Wagenknecht/Activists+Protest+ESM+Fiscal+Pact/-CAyWqAnzxw>

https://www.deutschlandfunk.de/sahra-wagenknecht-ich-will-nicht-dass-die-eu-in.868.de.html?dram:article_id=359666

https://www.deutschlandfunk.de/sahra-wagenknecht-europa-ist-wesentlich-unsozialer-und.694.de.html?dram:article_id=358241

<https://www.dietmar-bartsch.de/2016/03/15/europa-folgt-ihnen-nicht-mehr-frau-bundeskanzlerin/>

https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/state-union-2017-brochure_el.pdf